

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DEN ÆLDSTE GENERATION
I LOLLAND-FALSTERS STIFT

HELENE STRANGE:

- »Oluf Ruder« (udsolgt) 1910
»Skærlunde Kro« (udsolgt) 1912
»Priergaardslægten«, 1. Del. (udsolgt) 1922
»Priergaardslægten«, 2. Del. (udsolgt) 1923
»Inger Prier«, 1. Del. (udsolgt) 1923
»Inger Prier«, 2. Del 1924
»Jomfru Mossin« 1925
»Fra Nordfalster til Stillehavet« (udsolgt) 1926
»Søren Sværke« 1929
»I Fædrenes Spor« 1931
»Den ældste Generation«, 1. Samling (udsolgt) 1934
»Den ældste Generation«, 2. Samling 1935
»Den ældste Generation«, 3. Samling 1936
»Rodbundne« 1936

Helene Strange:

Den ældste Generation i Lolland-Falsters Stift

4. Samling

50 Levnedsskildringer

Annine Olsen, Horslunde

For de allerfleste Mennesker er der en eller anden Periode af deres Liv, som staar i særlig Glans eller i hvert Fald rager et godt Stykke op over det øvrige. Saaledes staar Højskole-tiden i et festligt

Skær for Annine Olsen. Som ganske ung Pige kom hun paa Vester Skerninge Højskole paa Fyn, hvor Forfatteren Anton Nielsen den Gang var Forstander, og under hans Førerskab fik de unge en rig og herlig Tid paa den lille Skole, hvor baade Ophold og Kost kun var saare tarveligt. Men ingen tænkte over paa det. Alle var fyldt af den første Højskolebegejstrings hellige Ild, og alt drejede sig blot om at høre og synge. Og Sang var der i fuldeste Maal. Det var hermed, der begyndtes og dermed, der sluttedes, ikke alene i Timerne og i Skolen, men ogsaa om Aftenen, naar de havde fri. Højskolen laa tæt op imod Præstegaardshaven, hvor to Par Nattergale havde deres Reder, og naar de unge Piger sang, stemte Fuglene i med, saa Eleverne aldrig havde hørt Mage til Nattergalesang. Som Lærer ved Højskolen virkede den Gang den senere saa kendte Forfatter Jens Skytte, og en af hans unge Svigerinder, en Datter af Slotsmølleren paa Tranekær, var Lærerinde. Anton Nielsen nære og

gode Ven, Digteren Mads Hansen, kom ofte paa Skolen for at holde Foredrag, og hans Sange »Jeg er en simpel Bondemand« og »For alle de smaa Blomster, der dog er til i Aar«, blev sunget med en særlig Kraft. Eleverne var ogsaa paa Besøg paa hans Gaard i Hundstrup og beundrede særlig hans efter de Tider store og moderne Mejeri. Ligeledes inviteredes de op hos Provst Brandt i Ollerup. Hans ene Datter blev senere gift med den fynske Forfatter R. P. Møller, hvis Stykker stadig spilles rundt om i Landet, særlig af Dilettanter.

Et Par Aar efter, at Annine Olsen havde været Elev hos Anton Nielsen, flyttedes Højskolen til Ollerup og blev saaledes Moderskole for hele den store verdenskendte Højskole- og Gymnastikby, som nu har rejst sig der.

Naar Annine Olsen valgte at komme paa Vester Skerninge Højskole var det, fordi hun er Langelænder af Fødsel og derfra havde nær Forbindelse med Sydfyn. Hun er født 2. Februar 1855 i Stoense, hvor Faderen havde en Gaard, som han senere solgte og derpaa købte en anden i Løjtofte. Fru Olsen var godt 11 Aar, da Familien flyttede til Lolland. En stor Sorg for hende var det at komme i en anden Skole, og hun syntes, at Løjtofte med alt, hvad dertil hørte var noget af det elendigste, der tænkes kunde. En særlig Skuffelse havde hun med Landkort og Geografi I Stoense-Skolen havde de haft flere store pæne Kort baade over Europa og de øvrige Verdens-

dele, men i Løjtofte havde de kun et gammelt Danmarkskort, som næsten aldrig blev brugt. Læreren hed Jakobsen og var senere mangeaarig Redaktør af Lolland Falsters Stiftstidende. Han var en meget flink Mand, men Geografi interesserede han sig ikke stort for, og da det særlig havde været Annine Olsens Kæphest, blev det hende en stor Skuffelse ikke at faa mere Undervisning heri. Og første Dag blev hun saa sat nederst, hvilket ogsaa nok skulde bide, naar hun fra sin Langelands-Skole var vant til at sidde Nr. 4 i sin Klasse. Ved den kort efter følgende Eksamen sprang hun dog op og blev Nr 2, hvad der naturligtvis dulmede Smerten noget. Men saa glad for at gaa i Løjtofte som i Stoense Skole blev hun aldrig. Og en forfærdelig Skolevej havde hun derop til. Adskillige Led var der at lukke op og i, og selve Vejen var et bundløst Pløre med en Mængde store Huller. En lidt større Dreng, som hun fulgtes med til Skole, maatte tit bære hende henover de værste Huller, og da hun skulde gaa til Præsten, fik hun da ogsaa en Hest at ride paa, fordi det ellers næsten var umuligt at komme frem. Efter sin Konfirmation arbejdede hun dels hjemme paa Gaarden hos Forældrene og dels ude i Pladser som Husbestyrerinde hos andre, indtil hun saa senere blev gift med Fotograf Olsen. Og i Horslunde har hun saa siden haft sit Hjem og set

meget forandre sig der i de forløbne Aar? Nye Huse er skudt op, og mange af de gamle har skiftet Udseende. Kirken er den samme, men en ny Kirkegaard er kommet til. Fra den katolske Tid skal Kirken have været helliget St. Hans og er en af de ældste i Herrødet, og der fortælles, at paa det Sted, hvor den nu ligger, har tidligere staaet et hedsensk Tempel. Særlig kendt er Horslunde Kirke ogsaa, fordi den store Statsminister Grev Reventlow her har sin Familiebegravelse. Tæt op imod den ældste Kirkegaard ligger et lille gammelt Hospital eller Fattighus, paa hvis ene Ydervæg hænger en stor Tavle med Inskription til Minde om den Fribolig, der en Gang betød noget for Sognets fattige, men nu kun vejer saa lidt.

Præstegaarden ligger ogsaa i Ly af Kirken, og paa dens Gaardsplads har tidligere staaet et Lindetræ, hvorunder en fremmed Officer skal være hemmelig begravet. En af de gamle Præster skal have slaaet ham ihjel, fordi han havde forført hans Datter, og hun i Fortvivlelse derover havde druknet sig i Gaardens Brønd. Overleveringerne lyder ikke ganske ens, men i alle Tilfælde stedfæstes en tragisk Begivenhed til Horslunde Præstegaard

Om dette og mere andet véd Fru Olsen at fortælle, men helst dvæler hun ved det, der hører den herlige Højskoletid til.

Hans Christiansen, Skævenborg

Naar Folk bliver ældre, bliver de gerne moderate eller konservative, hører man ofte nogen paastaa. Adskillige Gange passer det ogsaa, men ikke altid. Christianen. Skævenborg, er en levende Protest herimod, idet han helt op i sin høje Alderdom har bevaret sit radikale Venstresind. Hvor gammel han end er, sværger han ligefuldt til den Fane, han i sin grøneste Ungdom var med til at hylde. Hvad enten man er med eller mod, maa man respektere en saadan Troskab.

Forøvrigt er den gamle Venstrepolitik som knyttet til Skævenborg. Gaarden var fra først af Fæste under Sæbyholm-Hardenberg, men dens sidste Fæster rendte en Nat sin Vej fra det hele, fordi han ikke kunde udrede sine Forpligtelser til Herskabet. Efter hans Flugt kom Grevens Ladefoged, en indvandret Holstøner, til. Han hed Claus Wild og fik den øde Gaard som Ejendom. Jorderne var da meget elendige, og der kørtes henover Markerne, hvor Folk fandt for godt. Gaarden, hvortil der hører ca. 87 Tdr. Ld., blev senere bygget op, men kom til at ligge noget skævt og fik deraf sit Navn.

I Claus Wilds Tid begyndte Landboerne at dele sig som Venstre og Højre, og Wild sluttede sig til Venstre. Det samme var Tilfældet med hans Svigersøn og Efterfølger Rasmus Sørensen, der blev en meget kendt Mand paa Vestlolland og bl. a. var Amtsraadsmedlem i 18 Aar.

Paa et Tidspunkt, da de politiske Bølger gik meget højt, kom en Del Højrebøller ud til Skævenborg og slog alle Vinduesruderne i Stykker, fordi man mente, at den bekendte Politiker Balthasar-Christensen opholdt sig der, hvilket han imidlertid ikke gjorde, saa han undgik at lide Overlast

Som Rasmus Sørensens Svigersøn og Efterfølger kom saa Hans Christiansen til, og med ham fortsattes der i tredje Led med en Ejer af Skævenborg paa Venstres yderste Fløj. Ligesom sine Formænd har han været interesseret i flere af Tidens Rørelser og taget Del i adskilligt vedrørende det offentlige Liv. Han har saaledes i 23 Aar siddet i Sogneraadet og ca. 35 Aar været Taksationsmand i Østifternes Brandforsikring.

Hans Christiansen er født 2. April 1853 i Utterslev Mader. Faderen var Gaardejer, men døde, da Sønnen var ved Konfirmationsalderen. En lille Broder blev døbt paa Faderens Begravelsesdag, saa Christiansens Ungdom begyndte trist. En Tid havde Moderen Bestyrer paa Gaarden, men senere skiftedes Christiansen og hans Brødre til at bestyre den for hende. Mens Hans Christiansen var Barn, fik de kun Post hver Tirsdag og Fredag, og Avisen, som de holdt, var de omtrent en halv Snes Stykker om. Men efter den Tids Forhold var det endda godt. Der var flere, som slet ingen Blade fik. I Lighed med alle andre Bønderfolk havde Christiansen hjemmegjorte Klæder og har ogsaa haft en Skindpels. De almindelige Ungdomsgilder var tildels gledet ud der paa Egnen, saa Christiansen har kun været med til et Damebal, som stod i hans Hjemgaard. Men andre Adspredelser og Fornøjelser var der

jo at komme til, og bl. a. holdtes der Fester i Nøbbetlund. Sin Værnepligt aftjente Christiansen som Fæstningsartillerist og laa da 4 Maaneder paa Trekroner. I 1888 blev han gift og overtog sin Kones gamle Slægtsgaard og har dermed siden været knyttet til Herredskirke-Løjtofte Sogn. Som tidligere nævnt har Skævenborg været Fæste under Sæbyholm, og om en af dens gamle Ejere Hr. Borchard Rud fortælles, at han endnu spøger der paa Gaarden. Han skal ogsaa have tvunget selve Fanden til at være med at indgrøfte Jorderne.

Yderligere siger Overleveringen, at Sæbyholm har faaet sit Areal redet ind ved Nattetider af en Rytter, hvis Hest kunde flyve af Sted med Lynets Fart og nær havde redet det halve Lolland ind. Om det gamle Sæbyholm fortælles ligeledes, at der paa en af Slottets Vægge var tre Blodpletter, som ikke kunde vaskes af. Hr. Borchard Rud skal ogsaa have anlagt en Vandledning fra en Dam op til Gaarden og der mentes, at Fanden maatte gennem Ledningen for at modtage sine Ordre af Hr. Rud, saa der er nok af Sagn om den lollandske Herregaard.

Herredskirke-Løjtofte er en af de faa Kommuner, der staar med to Kirker, men kun en Skole. Kirken for Herredskirke skal ligge saa højt, at man derfra kan se alle Kirkerne i Herredet med Undtagelse af Birkets. Løjtofte Kirke skal en Tid have været saa brøstfældig, at en Loftsbjælke 1660 faldt ned under Gudstjenesten, og Aaret efter gled hele Overdelen af. Den skal have en Klokke, der høres over hele Herredet, saa Pastoratets Kirker byder

altsaa noget baade for Syn og Hørelse.

Hvert Sogn har tidligere haft sit Fattighus, men senere købtes en mindre Landejendom tæt ved Skolen og indrettedes til Fattiggård. I Modsætning til, hvad der ellers de fleste andre Steder har været Tilfældet paa de forskellige Fattiggårde Landet over, skal de gamle her have været veltilfredse med Opholdet.

Skolen har altid ligget temmelig godt i Midten af de to Sogne, men Børnene fra Yderkanterne har altid haft en lang Skolevej. Ved en Ombygning af Skolen blev der indrettet et Sogneraadsløkalde ovenpaa, saa Sogneraadet her kan afholde sine Møder. Tidligere blev Møderne holdt rundt om i Hjemmene hos de forskellige Sogneraadsmødlemmer.

Da man ikke har noget Forsamlingshus eller en Krosal, hvor man kan ty hen, naar der er noget paa Færde af en eller anden Art, holdes alle Sammenkomster med Foredrag og lignende i den ene af Skolestuerne; og ude i den temmelig store Forstue laver Kvinderne Kaffe ved de festlige Lejligheder, og gennem Aarene har de faaet god Øvelse i at indrette sig praktisk og nemt — næsten helt paa amerikansk Manér — saa alt, trds de primitive Omstændigheder, bliver hyggeligt og godt.

I Skolen afholdes ligeledes de forskellige Valg, og her har Christiansen trolig mødt op for at aflægge sin Stemme. Siden det radikale Venstre har faaet sin egen Kandidat i Nakskovkredsen, har han stedse været Stiller her, og før den Tid havde han ogsaa staaet som Stiller for Bresemann. Fra først til sidst med Front imod Konservatismen!

Katrine Rasmussen, Bjerreskov

Bjerreskov er kun en lille Plet af Landets Sogne, men for Katrine Rasmussen er det mere end all det andet til-sammen, og her-til er hun knyt-tet med de stær-keste Baand. Her har hun levet baade som Barn og ung og holdt til der til langt op i Alderdommen. Det giver mange Minder fra den lille Cirkel, hvor Dagens Arbejde blev lagt.

Katrine Rasmussen er født 3. Sep-tember 1849 i Hoby. Hendes Fader var med i Trearskrigen, saa hun er et af de gamle Krigsbørn, som der nu ikke er ret mange tilbage af. Faderen havde været med i Slaget ved Frederits, men Katrine Rasmus- sen husker ikke, at han senere lagde nogen Vægt paa Dagen, saaledes som ellers adskillige af de andre Krigere gjorde. Jeg har kendt en gammel Veteran, der hver 6. Juli Morgen fik varmt Brændevin paa Sengen, og han søb det saa med en Ske. De an- dre almindelige Dage tog han Snap- sen kold og fulgte Skikken med at tage Drammen af Glas eller Flaske — begge helst saa store som vel mul- ligt, men Fredericiaslaget skulde fej- res med den varme Brændevinsdav- re!

Som ganske lille var Katrine Ras- mussen hos sin Morfader og Mor- moder, der var Gaardmandsfolk i Hoby, men kom saa siden hjem hos Forældrene i Bjerreskov og gik der- fra i Nøbbølle gamle Skole, hvor der nu er Forsamlingslokale. Lære- ren hed Ernst og var gammel og daarlig, men Rebtampen kunde han svinge og med Kanten af en Linial hugge haardt henover Fingrene.

Efter Konfirmationen tjente Ka- trine Rasmussen hos Bønder, men lærte saa at sy i Nakskov for deref- ter at nedsætte sig som Sy pige hjer- me i Bjerreskov hos Forældrene. En hel Del af Syarbejdet udførte hun ude omkring i Gaarde og Huse og tjente da 1 Mark om Dagen fra 6 Morgen og til 9-10 om Aftenen. Sin Maskine maatte hun bære fra Sted til Sted, men ofte kunde der jo falde en lille Hjælp af, naar hun skulde hjem om Aftenen. Naar hun syede hjemme, fik hun 4 Mark for at sy en Kjole, Stoffet var i Begyndelsen mest Hvergarn og Vadmel, men gik saa siden over til at blive Bomulds- tøj og fine uldne Vare. Egnens Folk købte deres fleste Klædestoffer i Nakskov, men i Ryde var et Høkeri, hvor de kunde faa de almindelige Kolonialvarer.

Foruden Hverdagskjoler og Stads- kjoler syede Katrine ogsaa i Tu- sindvis af Flagrehatte. Det var et Hovedtøj, som brugtes meget den Gang og var lette og behagelige, naar der skulde arbejdes i Mark og Have. I Aarenes Løb havde hun ogsaa mange Brudekjoler i Hænder, og ved Brvllupperne var det Skik, at Sypi- gen pyntede Bruden og siden var med til at varte op ved Gildet. Bru- dekjolerne var saa godt som alle sor- te Lange Brudeslør hørte nu ogsaa til. Katrine Rasmussen havde lige- ledes selv et langt hvidt Brudeslør, da hun 26 Aar gammel stod Brud efter at have været forlovet i 7 Aar. Hun bar ogsaa en Myrtekrans af en stor Myrte, hun havde opelsket og altid havde staaende paa sit Sybord. Den var næsten blevet som et helt Træ, men kort Tid efter Brylluppet gik den ud. Dens vigtigste Mission havde den heldigvis faaet Lejlighed til at udøve. Til Bryllupperne var der ikke mange med i Kirke. De fleste Gæster mødte først op til Mid-

dagen, hvor der vankede Suppe og Steg. Brudegaverne var ikke store, saa det var da ikke saa dyrt at komme til Bryllup som det senere er blevet.

Ofres baade til Præst og Degn skulde der jo ved slige Lejligheder. Præsten fik almindeligvis 2 Rigsdaler eller senere 4 Kr af et Brudepar. Degnen gerne lidt mindre. Det samme var Tilfældet naar Børnene ofrede ved Konfirmationen. Ved sit Giftermaal kom Katrine Rasmussen i nogle Aar til at bo paa Stibanken — en »led By«, hvor der alligevel var helt fredeligt at være trods dens daarlige Rygte. Da Moderen døde, flyttede Familien fra Stibanken hjem til Bjerreskov hos Faderen og overtog hans Ejendom. I sine yngre Dage havde han været Slagter og gaaet rundt med et Trug paa Nakken og solgt sit Kød. Siden fik han sig en Hest og Vogn, saa han kunde køre omkring til sine Kunder. For det meste var det Kalve, han slagtede, men af og til dog ogsaa en Ko. Ret meget Kød blev der den Gang ikke købt. Folk havde da selv svære Indslægtninger og hjalp sig i det store og hele med saltede og røgede Sulevarer til alle Dagens Maaltider. Paa mangfoldige Bøndergaarde købtes der kun fersk Kød til en Suppe i Høsten, og hos

Husfolk var det endnu mindre; saa der blev ikke megen Afsætning for en Landsbyslagters Produkter, skønt Kødet ellers ikke kunde siges at være dyrt. Et Pund Kalvekød stod igennem flere Aar til 2 Skilling a 5 Øre, og 5 Skilling eller siden 10 Øre for en Kalvelever, saa det var kun Smaapenge, der skulde regnes med. Men det var heller kun Smaapenge, der kom ind, saa der var ikke mange at give ud af. Desuden var det slet ikke Skikken at købe dette Slagterkød, som man almindeligvis mente var en ringere Kvalitet end det, man selv havde fedet op — hvad det jo ogsaa mange Gange var. Alt i alt stod Udendørs slagtingen paa et helt andet Trin end nu i vore Dage. Ligesaa dagligdags som det nu er at handle med en Slagter ligesaa stor en Sjældenhed kunde det være i forrige Tider.

Da Katrine Rasmussen og hendes Mand flyttede ind i det gamle Hjem, var det kun Jorden og Ejendommen, som de overtog. Slagteriet vilde de ikke have noget med at gøre; derimod kørte Manden i flere Aar Mælk til Mejeriet. Efter hans Død kunde Katrine ikke længere tumle med Bedriften og tog saa op paa Alderdøms hjemmet. Her er hun ogsaa veltilfreds med at være, men i Tankerne er hun hver Dag i Bjerreskov.

Anders Christiansen, Alstrup

Naar man tænker paa Stænderforsamlingerne, som for ca. 100 Aar siden traadte sammen i Roskilde og Viborg, synes man, det er noget, som ligger fjernt og helt hører For-

tiden til, hvad det jo ogsaa gør, men alligevel lever der dog endnu nogle af de ældre, som har kendt en og anden af de gamle Stænderdeputerede. Saaledes har Anders Christiansen kendt Peder Steffensen — eller Pa Staffing, som han paa godt gammelt vestfalstersk almindeligvis kaldtes. Peder Steffensen var Storbønder i Alstrup og Ejer af det nuværende Steffensminde, der har

faaet Navn efter ham Han var først Stænderdeputeret og blev ved det første Rigsdagsvalg 1850 valgt som Landstingsmand.

Mens Anders Christiansen var i Lære hos Smeden ved Korsvejen i Alstrup, havde han ikke sjældent Lejlighed til at se og høre Peder Steffensen, der ofte havde Ærinde hen i Smedien. Smeden hed Peder Jørgensen og var ikke alene en meget dygtig Smed, men ogsaa en efter sin Tid særdeles oplyst Mand. Han havde tidligere været Smed paa Skørringe og blev gift med Husjomfruen dér. Senere købte han et Stykke Jord i Alstrup og opførte Korsvejs-Smedien. Her fik han oparbejdet en stor Forretning og havde Kunder langvejs fra. Bl. a. var han særlig dygtig til at lave Sæddækkere, og mange blev leverede til de større Gaarde rundt op paa Vest- og Nordfalster. Prisen for disse Sæddækkere var 18 Rigsdalere pr. Stk.

Foruden at have en stor Kundekreds havde Pa Smed ogsaa en stor Omgangskreds. Hans Kone forstod at lave udmærket Mad, og Omegnens Folk vilde gerne i Selskab med Smeden, saa mange saaledes der i Huset.

Og ikke mindst blev der drøftet Politik. Smeden var en af de gamle ivrige Venstremænd, der sagde sin Mening uden Hensyn til om det passede Højrekunderne eller ej. Han var ogsaa en streng Mester at arbejde under og fordrede, at Ambolten skulde synge fra Klokkeren 5 om Morgenen og mange lange Timer derefter, men de, der vilde, kunde ogsaa faa lært noget hos ham. Ikke alene holdt han sine Folk til Arbejdet, men tog sig ogsaa af deres Udvikling paa anden Vis. Hans tre Læredrenge blev saaledes en Gang sendt til et politisk Møde, hvor daværende Folketingsmd. Rasmus Olsen, Skjol-

drup, talte. Anders Christiansen var da lige konfirmeret og fik heller ikke meget ud af Mødet, men igennem den gamle Læremester blev hans politiske Interesse alligevel vækket og er aldrig siden blevet slukket. Udviklingen har ført ham ind i Linien Venstre, Bergianer til det radikale Parti, som han helt op i Alderdommen slutter sig til med ungdommelig Begejstring.

Anders Christiansen er født 19. Juni 1853 i Øster Kippinge. Faderen var Smed, men døde tidlig, saa Moderen blev Enke med 6 smaa Børn. For at holde sammen paa Hjemmet og Smedestedet giftede hun sig siden med en Smedesvend, der kunde drive Forretningen videre. Da Anders Christiansen var 9 Aar, kom han hen hos en af Gaardmændene for at vogte Gæs og havde her en Gaaseflok paa 37 at holde Styr paa. Tallet viser, at Gæssene den Gang betød noget paa en Bondegaard. Indtil sin Konfirmation var Anders Christiansen de 8 Maanedere af Aaret uden Plads paa en Bondegaard i Nr. Vedby; de 4 andre var han hjemme og hjalp saa Stedfaderen i Smedien. Sin meste Skolegang havde han til Vester Kippinge. Degnen dér var haard til at bruge Tampen, men var dog ikke uimodtagelig for Henstilling om Fritagelse for Straf. En Gaardmandssøn fra Øster Kippinge skulde en Dag have Klø »Nej — ub nej — tæsk mig dønne!« skreg han. »Jeg skal saa nok sige til min Faar, at han skal tøde et Faar mere!« Degnen havde sine Faar i Græsning hos Drengens Far, og Udsigten til muligvis at faa gratis Føde til et Stykke mere, blødgjorde hans Sind. saa Drengen slap med Skrækken.

Efter at Anders Christiansen var blevet Svend, arbejdede han et Par forskellige Steder for en Specie om Ugen foruden Kost og Logi. Senere kom han tilbage til sin gamle Lære-

mester og overtog dennes Forretning ved Korsvejen. Siden solgte han Smedien og var i 9 Aar Herregaardssmed paa Vennerslund. Nu bor han i »Støvl« i Ly af den høje Støvls Banke. Støvl er jo det gamle falsterske Udtryk for et Vandingssted — Gadestøvl — Gadekær — men om dette har Forbindelse hermed, huskes ikke; derimod véd man, at der har været Tørveskær, og at alle Alstrupgaardene her har haft hver deres Part. Disse er senere solgt, og i hele Støvlen ligger nu 6 Smaahjem. Forøvrigt er der nogen, der skriver Styl i Stedet for Støvl, men om det er mere korrekt eller hvad det hentyder til, kendes heller ikke.

Anders Christiansen har fra sin Ungdom haft megen Tilknytning til Guldborg og husker, da det laa stille og øde hen med kun nogle ganske faa Smaahuse foruden Færgekroen. En Delicence bragte Post og Passagerer mellem Guldborg og Gaabense, indtil siden den gule Postvogn kom i Gang fra Guldborg til Nr. Alslev. Posten fra Nykøbing hentedes omkring Midten af 60 af »Post-Jakob«, en gammel Mand, der 2 Gange om Ugen vandrede til Nykøbing for at faa, hvad der var af Breve og Aviser til Beboerne omkring Guldborg F.

Han gik altid hjemmefra Kl. 3 om Natten og var saa ude med Aviserne om Aftenen. Til at begynde med havde den gule Postvognskører ogsaa en ordentlig Postdag. Om Morgen Kl. 5 skulde han med Færgen til Saxkjøbing for at være med Posten i Alslev Kl. 1. Tilbagekørslen var Kl. 4. Med Apostlenes Heste maatte han derpaa til Sundby, Lundby, Brarup, Østøi Kippinge, Vester Kippinge, Egense, Vaalse, et Stykke tilbage igen for saa at tage Alstrup ind paa Hjemvejen til Guldborg. Det var en ordentlig Vals

openpaa den lange Køretur, men naturligtvis skulde han ikke som nu ind i Hvermands Hus, men lagde blot hver Bys Post enten i Smedien eller hos Høkerne. Alligevel blev det en anselig Rundgang.

Det, der gav Guldborg et særligt Opsving, var Opførelsen af de to store Kornmagasiner. Det ene var bygget af en Købmand Stybe, men overtoges siden af Købmand Brem i Nykøbing. Det andet ejedes af Købmand Benzøn, Nykøbing, og gik senere over til A. Nielsen og Co. Anders Christiansen fik mest Forbindelse med Familien paa Brems Magasin, idet han blev gift med en Datter af Bestyreren »Johannes paa Magasinet«, som han almindeligvis kaldtes. Igennem en længere Aarrække var her en vældig Kornhandel, og paa de store Kornleveringsdage rørte der sig et mægtigt Folkeliv ved begge Magasiner. Købmandshandel, Keglebane og et Slags Krohold fandtes ogsaa, og Tiden kunde her hurtigt blive slaaet ihjel.

I Alstrup kunde man ligeledes faa Lejlighed til at more sig. Her havde en Degnedatter Mine Johansen fra Brarup oprettet et lille Høkeri og bygget en efter Tiderne forholdsvis stor Sal, hvor man baade spillede Dilettant, holdt Maskerade og saaledes til Gilde, naar der var redet til Rings i Fastelavnen. Og ude i Skoven havde man Skovboller, og rundt omkring i Bøndergaardene holdtes Gammelgilder, hvor de mødte til Eftermiddagskaffe Kl. 4 for saa at spise Kl. 6 og Kl. 11 og slutte med en Frokost henimod Morgenstunden, naar Dansen var forbi. At der ogsaa hørte nogle Glas Puns og de tilbørlige »Knægte« med ved saadan en Lejlighed, siger sig selv.

Ind imellem Anders Christiansens travle Arbejdsdage har der saaledes ogsaa været mange fornøjelige Ti-

mer — og sidste Aar tog han sig en Englandstur for at besøge et Par

Sønner, saa han har en lang Række lyse Minder at tære paa.

Hanne Henriksen, „Svinghøj“

For Kvindernes Vedkommende har man ned gennem Tiderne haft forskellige Benævnelser og Tiltaleformer.

Fra først af hed det Fruentimmer, Kvindeperson og Kvindfolk, for senere at blive staaende

ved Kvinder og Damer. Indtil omkring 1800 hed det almindeligvis Fruentimmer om enhver ærlig og agtbar Kvinde, men efterhaanden gled man længere og længere bort derfra, saa det kun anvendtes om daarlige og berygtede Kvindemennesker. Endelig deltes de jo ogsaa i Piger eller Ungmøer, Koner, Hustruer og Enker. Selve Titlerne har fra først helt rettet sig efter Fædrenes og Ægtemændenes Stilling. I sidste Tilfælde gælder det jo ogsaa endnu. Bliver Manden Provst eller Kammeraad, har Naadens Sol naturligvis tilbagevirkende Kraft paa Livsledsagerinden, og vi har saa Provstinden og Kammeraadinden.

Af andet er der Jomfru og Frøken, Madam og Frue. En Tid anvendtes Jomfru ganske særlig om Fyrstedøtre og gik saa videre til Adelsdamer, hvor Standshensyn knyttedes ret mærkeligt til Ordet. En adelig Dame, der havde giftet sig med en Præstesøn, undertegner sig saaledes i 1682 som »Anders Nielsens Kæreste (d. v. s. Kone), ærlige og velbaarne Jomfru Hedevig Elisabeth Hvass«, og efter Mandens

Død kaldes hun »Jomfru Hvass, Anders Nielsens Enke«, saa hendes adelige Herkomst kunde derved holdes i stadig Erindring. Fra Kristian den 3. var »Frøken« Betegnelse paa Prinsesser, og der blev paalagt en Frøkenskat, naar et Prinsesseudstyr skulde udredes. Betegnelsen kunde ogsaa anvendes om giftige Prinsesser og Kongedøtre. Saaledes blev Leonore Christine Ulfeldt efter sit Giftermaal tituleret og omtalt som Frøken Leonora. Efter et Greve-Privilegium 1671 fik Grevedøtre ogsaa Ret til at blive kaldt Frøken.

Jomfru fortsattes stadig om de ugifte Kvinder. Benævnelsen »Statsemø« kom ogsaa til, men det var kun, naar en adelig Dame indtog en Kammerjomfrus eller Selskabsdames Stilling. Navnet var indvandret fra Tyskland og holdtes til omkring 1700.

»Jomfru i Huset« var til at begynde med Datteren i bedrestillede Hjem, men gik senere over til at være almindelig Husjomfru. Madamer var gennem mangfoldige Aar Præstens og ligestilledes Hustruer. Fruer var kun Adelsmændenes og de kongelige Embedsmænds Ægtefæller. En Tid blev disse Fruer endogsaa kaldet for »Hr. Fruen«; bl. a. blev Leonore Ulfeldt ligeledes benævnt Hr. Frøken. Mamseller gik ogsaa en Overgang, men det var mest for en lidt højstaaende Tjenerinde i et finere Hus.

Hanne Henriksen har ogsaa kendt til at være med i Tiden, hvor Kvindernes Benævnelse har skiftet. Som ganske ung Pige blev hun i sin hjemlige Omgangskreds kaldet for

Smedens Hanne i sin Højskoleetid fik hun sit Bynavn, Kraghave, hef- tet paa sig, og som Mejerielev og Mejerske kaldtes hun Jomfru. Der- med var det Slut for Pigetidens Vedkommende, men efter sit Gifter- maal var hun atter ude for en Om- væltning, idet hun, som de fleste an- dre Landsby-Lærerkoner i 80 og mange Steder til omkring Aarhun- dredekiftet — alt efter Egnens »Fremskridt« — blev kaldt for Ma- dam for saa lidt efter lidt og tildels næsten umærkeligt at glide ind som Fru. Og nu er vi jo saa endelig kommet dertil, at vi saa godt som allesammen enten er Fruer eller Frøkner. Tiden er her som paa saa mange andre Omraader blevet mere demokratisk.

Fru *Hanne Henriksen* er født 15. Juni 1855 i Kraghave, hvor Faderen ejede Gaarden »Krogshsminde«.

Sit Tilnavn Smed havde han faaet, fordi hans Fader i sin Tid havde været Smed i Taaderup. Denne Pa Smed, som han kaldtes, var en me- get velhavende Mand, og den kendte Tingsted-Præst, Magister Lindbergh, fortæller om ham i sin falsterske Sagasamling, at han skulde have fundet en hel Del Penge i en Høj, men en Gravso havde derfor ødelagt hans ene Ben, saa han daarlig kun- de gaa. Da Skildringen udkom, blev Sønnen vred over Lindberghs Frem- stilling af Faderen og løste derefter Sognebaand fra Tingsted til Nykø- bing Kirke. Forøvrigt havde den gamle Taaderup-Smed været en ud- mærket Fodgænger, og baade han og hans Kone havde spadseret til København og hjem igen.

Fra sin Barndom og første Ung- dom har Fru Hanne Henriksen man- ge forskellige Erindringer og husker bl. a., hvordan deres Karle maatte af Sted for at være med til at ringe Ligklokker baade ved Enkedronnin- gens og Frederik den 7.s Død.

Moderen var ogsaa med ved Ind- vielsen af Kr. den 9.s Bro, men her maatte Datteren blive hjemme. Ellers kom hun meget ud, og indenfor Gildeslavet var ca. en halv Snes større Festligheder om Aaret med Musik og Dans, hvor de unge kunde more sig af Hjertenslyst. Kun 16 Aar gammel kom hun paa Hindholm Højskole. Her var da ikke mindre end 10 Elever — alle Gaardmandsdøtre — fra Falster, saa her havde Høj- skolebevægelsen faaet godt Tag. Se- nere kom Hanne Henriksen til Ma- rienborg paa Møn for at lære Meje- ribrug. Til at begynde med havde hun 2 Timers Malkearbejde om Morgenen og skulde da malke 18 Køer, men naaede op til at kunne tage 21. Efter nogen Tids Forløb blev hun fri for Malkning og var ene ved Mejeri og Husholdning. Be- tingelserne var 2 Aars Arbejde uden Løn.

Ved sit Bryllup 1883 med Lærer Henriksen fik hun sit første Hjem i Vaalse Nyskole.

Her blev ogsaa hendes ældste Børn født, og ved det enes Fødsel fik Fru Henriksen ikke mindre end 11 Høns som Barselmad. I Nysko- len blev Familien til 1890, da Hen- riksen forflyttedes til Danmark. Skolen her var meget gammel, men byggedes senere op. Der holdtes gerne Skolegilde efter hver Eksamen, og alle Børnene trakteredes da med Kaffe, saa det var en stor Omgang, men Fru Henriksen var glad for de smaa Gæster. Til Danmarkre knyt- tedes hun ogsaa med mange Hjerte- baand og tilbragte der 34 lykkelige Aar, fulde af Arbejde paa forskellig Vis. I 1926 blev hun Enke og bor nu sammen med sine to Døtre, sta- dig virksom med et og andet, som hun magter og glæder sig over sine dygtige Børn. »Naar man bare er rask«, siger hun, »saa er det dejligt at blive gammel.«

Anders Kranker, Hvilested

Anders Kranker er af gammel tysk Slægt Hans Oldefader var indvandret Tysker og havde i sine yngre Dage Plads som Tjener hos Grev Friis paa Juellinge. Siden blev han Skovfoged Et Par af hans

Sønner var ligeledes ansat ved Skovene, saa det var som en hel Skovfogedfamilie. Anders Krankers Fader var Arbejdsmand og boede først i Tjennemarke. Her blev Sønnen født 23. Marts 1852. Da han var 4 Aar gammel, flyttede Forældrene til Stibanken, og Børnene gik senere i Langet Skole. Læreren var en gammel Kaptajn Rosten, der altid gik med Træsko inde i Skolen. Efter et Par Aars Forløb døde han, og Anders Kranker fik i sin Skoletid ikke mindre end 7 forskellige Lærere, skønt han ikke skiftede Skole, og Skolen var et Enelærerembede. Men Embedet var ikke særlig fedt, og derfor hastede de ansatte Lærere bort derfra, saa snart det var dem muligt at faa Foden ind andet Steds En Tid maatte den ældste af Lærer-Dynastiet Christensen, Stokke-marke, gaa til Langet 3 Gange om Ugen for at holde Skole. Begge Klasser blev da slaaet sammen til et Hold, og trods det, at Børnene fra Ryde ogsaa den Gang hørte med til Langet Skoledistrikt, var der alligevel ikke mere end ca en halv Snes i hver Klasse, saa Holdet blev ikke saa stort endda.

Anders Krankers Skolegang var paa anden Vis ogsaa mangelfuld, idet han i en Aarrække var syg næsten altid og derfor ofte maatte for-

sømme Skolen. For at jage Sygdommen paa Flugt var der flere gamle kloge Koner, som maalte ham med Baand, der hængtes op i Skorstenen og til andre Tider blev der læst over ham. Hvad der sagdes, forstod han ikke, da det kun var en utydelig Mumlen, som lød fra de vises Læber.

Omsider kronedes Bestræbelserne ogsaa med Held, og Sygdommen forjagedes saa grundigt, at Anders Kranker endnu er i bedste Velgaaende helt ind i Firserne. Efter Konfirmationen kom han ud at tjene Bønder og fik 14 Rigsdaler for første Aar. Inden han sluttede sin Karle-tid, var han oppe paa 240 Kr. om Aaret. Den sidste Plads havde han i Løjet. Her var kun 2 Gaarde og 2 Huse, saa de unge herfra maatte slutte sig til Ungdomslagene i Tjennemarke for at faa et Ungdomsgilde Her samles man saa til Juleleg og Fastelavnsgilder. Som Regel kom de Fredag Eftermiddag Kl. 2 og holdt ud til Lørdag Aften. Man havde saa Søndagen til at sove i. Om Sommeren var der Skovboller i Søllested Skov og i Præstens Skov i Stokke-marke. Der oprettedes en Skyttefor-ening, og man holdt Fugleskydning 3 Dage i Træk — Fredag, Lørdag og Søndag. Man skød kun til en Fugl, som var meget stærk og kunde taale mange Skud, før Gevinsterne faldt. Om Fredagen og Søndagen var der Dans, og private Folk havde Beværtning ved Festen.

I 14 Maaneder laa Anders Kranker inde som Soldat, og her bringes et Billed af ham fra den Gang, han var i Trøjen.

Som gift Mand fik Anders Kranker Ansættelse ved Jernbanen først som Banearbejder i 4 Aar med 40 Kr. om Maaneden samt frit Husly

for at Konen passede et Baneled. Senere ansattes han som Portør ved Søllested, hvor han blev i 19 Aar og tjente 50 Kr. pr Maaned med Frioblig paa Stationen. Han var da ene Mand om alt Arbejdet og skulde gøre Tjeneste ved alle Tog baade Dag og Nat. Særlig i Roetiden kunde Tjenesten blive meget lang. Der skulde mødes Kl. 6 om Morgenen, men ofte kom Roetoget allerede Kl. 5, og Nattoget, der efter Planen skulde være inde Kl. 1, var tit forsinket baade til 2—3 og 4, saa der kunde blive lang Tid at sidde og slaa Nik, indtil det endelig kom luntende. Fra Begyndelsen var der ikke meget Gods, men mere og mere kom til, saa i de sidste Aar blev de to om Arbejdet.

Stationsforstanderen havde ligeledes meget at bestille, da Posten ogsaa sorterede under ham. Foruden de gaarende Postbude, som gik ud derfra, var der kørende Post til Landet og Stokkemarken. Postmanden til Landet spændte altid fra i Præstegaarden og lod Hesten staa der, mens han saa selv spadserede rundt i Distriktet.

Anders Kranker forflyttedes senere til Rødby. Ikke længe efter fejrede han sit Sølvbryllup, og Beboerne i Søllested sendte ham i den Anledning et Spisebord med Inskription, hvilket endnu er ham en kær Erindringsgave.

I Rødby var der 4 Portører, saa selv om de ogsaa skulde tage Nattjeneste, blev det kun hver fjerde Nat saa her var Tjenesten ikke saa streng som i Søllested. Desuden var her bestemte Fridage, medens det i

Søllested havde gaaet Slag i Slag baade Hellig og Søgn. Forandring var der ogsaa paa anden Vis. I Søllested vankede der ikke saa faa Drikkeskillinger, men i Rødby gled det lidt efter lidt helt bort, og man gik over til Øl. Saa kunde Giveren faa sig en Taar med for Selskabs Skyld.

Efter 38 Aars Tjeneste ved Banerne tog Anders Kranker sin Afsked. Paa 50 Aarsdagen for hans Ansættelse blev han tilsendt 50 Kr. som en Hilsen og Tak for lang og tro Tjeneste, hvad der naturligvis ogsaa glædede ham meget. Mens han boede i Rødby havde han købt sig et Hus i Ringsebølle. Dette solgte han ved sin Kones Død og flyttede derpaa op paa »Hvilested«, hvor han nu har boet i ca. 4 Aar.

Hvilested har tidligere været en af de gamle privilegerede Kroer, hvor Post-Deligerne standsede, og de Rejsende der kunde faa Mad og Drikke og tillige Nattelogi, hvis det skulde være, saa Stedet har ogsaa spillet en Rolle i Egnens Historie. Da Banerne kom, og Postvognen blev inddraget, var det en Tid Høkerhandel paa Stedet, men siden omdannedes det til Fattiggaard for nu at staa som Alderdomshjem og med Kommunekontor. Det er ikke saa lidt Omskiftelse paa den samme Grund. Men der er jo næsten noget symbolsk i, at den gamle Banemand, der har lagt alt sit Manddomsarbejde i Jernbanens Tjeneste, nu nyder sin Hvile paa et af de Steder, der var et Knudepunkt i forrige Tidens Trafik.

Christian Petersen, Anderstrup

Nogle af de gamle Degne drev tit paa med en eller anden Profession ved Siden af den egentlige Gerning i Skolen. Saaledes var en Lærer

Mikkelsen i Flaarup Urmaager, og mens Undervisningen fore-

regik, havde han Katederet belagt med Værktøj og forskellige Dele til et eller andet Urværk, som skulde repareres. En Gang imellem raabte Børnene op, at Præsten kom, og Degnen fik da travlt med at rage det hele ned i Skuffen. Efter at han havde taget sin Afsked, gik hans Kone ud at sy og blev altid kaldt for »Skolekønen«. Hans Efterfølger var en fordreven Slesviger, der hed Heick. Han var tillige Instrumentmager og kunde bygge baade Violiner og Orgler. I Modsætning til Skolekønen blev Heicks bedste Halvdal kaldt for Madam.

Christian Petersen, der er født 29. Decbr. 1853 i Skottemark, gik til Skole hos Heick, saa han fik Lejlighed til at kende dennes Interesser for de forskellige Instrumenter. Faderen havde en Gaard, der tidligere var Livsfæste under Knuthenborg og blev en Gang budt 14,000 Kr. for at afstaa Fæsteretten; dette vilde han dog ikke gaa ind paa og købte den senere til fri Ejendom af Herskabet. Men skønt Gaarden ellers hørte ind under Knuthenborg, skulde der dog svares Landgilde til Bremersvold, og Christian Petersen har som Barn været her for at aflevere en Gaas og en Snes Æg. For det Tilfælde Skyld, at der skulde gaa et af Æggene i Stykker, havde Moderen givet

ham 21, men da de alle kom velholdne til Afleveringsstedet, fik han redeligt et med tilbage Godsforvalteren, der skulde modtage Landgilden, hed Jantzen og var en Mand, som holdt paa, at en Gaas var en utilbørlig Fugl, fordi den var for stor til en, men for lille til to.

I Skottemark havde man et meget interessant Byhorn af Kobber, hvori Forbogstaverne til de forskellige Oldermænds Navn var indridset. I Flaarup var Byhornet et almindeligt Kohorn, og naar de skiftede Opholdssted, holdtes der Horn-gilde; dog ikke med Spisning, men kun med »Drikning«. Skottemarkene havde ogsaa Gadeblæsning, naar der skulde hugges Hul i Bysjøvlen — d. v. s. hugge Isen i Stykker paa Gadekæret. Man forstaaer, det har været haarde Vintre, naar Mændene skulde kaldes til Samling for et Vandhuls Skyld; desuden fortæller Trækket, at man i gamle Dage baade var og gerne vilde være fælles om mange forskellige Ting. Arbejdet

Naar en ny Mængde kom ind paa af Gaardene i Skottemark og Flaarup, skulde der »drikkes Tyrefjerdning«. Man spiste da først til Aften og senere stod den hele Natten paa Spiritus. I Skottemark lagde man Gildet af tidligere end i Flaarup, hvor der i gamle Dage blev drukket tæt.

Christian Petersens Fader fik smedet i Flaarup, og han og de andre Bønder skulde levere baade Hø og Halm og Byg til Smedens Ko og Gris. Naar de paa en bestemt Dag kom med Fouragen, holdtes der Smedegilde. Mændene havde da ogsaa alle deres gamle Jernstumper med for om muligvis lidt af dem kunde bruges igen, og naar de havde Smededag, mødte de med Smedemad og Trækul.

I Skottemarke fandtes en Maltkølle, som man ejede og brugte i Fællesskab. og ved Christian Petersens Fædrengaard var en Brønd, hvor alle hentede Vand til at koge Ærter i. Gaarden var opført 1820. Herskabet havde ladet den bygge, men Bygningerne var meget simple med Lervægge og Lægterne naglede paa med Træpinde. Faderen byggede siden en stor »Opstue« til, og her holdtes bl. a. Soldaterfest efter Trearskrigen. Den gamle Gaard var forøvrigt brændt ved en Gaase-slagtning, hvor han vilde svide Gæssene over en Bunke Halm.

Ungdomsgilderne holdtes som i alle andre Byer i de forskellige Gaarde, og man havde her Gilder baade Jul, Fastelavn og Paaske. De to første betalte Karlene, medens det var Pigerne Sag at sørge for det sidste. De unge samledes om Eftermiddagen til Kaffe. og siden fik man Middagen og Frokost. Tillige vankede der Puns. Den kom ind i en stor Terrin med en Skæ og blev stillet paa et lille Bord ude midt paa Gulvet. Karlene tog Opstilling omkring Bordet, og en særlig udvalgt øste Punsen op, hvorefter man stadig staaende sang og drak forskellige Skaaler. For hele Gildet maatte der bødes et Par Rigsdaler, saa her slap man ikke helt billig til Fornøjelsen.

Ved Julegildet fik de unge deres »Nyttaarsgave« — en Balherre og en Baldame — og nogle Dage senere skulde Pigerne levere »Nødsel« — et Tørklædefuldt Æbler og Nødder — til deres Balkavaler. Naar Gaardmandsfolk var tilfredse med den Nytaarsgave, Datteren havde faaet, kom de ofte selv kørende med den skyldige Nødsel. De ældre holdt altid et Fastelavns-gilde, og af andre Fornøjelser var der jo de forskellige Festligheder, som faldt indenfor Gildeslavet. Ved Ankomsten til Bryllupper og Kirkegangsgilder stod en i Forstuen og delte Kringler ud til Gæsterne. Kringlerne puttedes i Lommen og gæmtes, saa de hjemmевærende kunde faa en Lækkerbidsken. I 1873 aftjente Petersen sin Værnepligt som Marinesoldat og kom da en Tur til Island. Siden fik han en Gaard i Flaarup, men flyttede senere til »Stranges Have« i Anderstrup. Skoven er paa 14 Tdr. Land og har tidligere hørt ind under Engestofte, og her staaer flere mægtige Træer.

Efter sin Alder er Christian Petersen særdeles rask og rørig og viger ikke tilbage for en Cykletur paa 3-4 Mil, ligesom han ogsaa nu i Sommer alene har foretaget en Rejse det meste af Danmark rundt, saa det er godt klaret, naar man nærmer sig de 82.

Anna Jensen, Paarup

Iblandt de Løllændere, som kom med i Tre-aarskrigen, var ogsaa Anna Jensens Fader. Ved Indkaldelsen var han Vægter paa Aalholm, og mens han var borte, fik hans Kone Lov at bo i et lille Fasanhus i Haven, og

her kom Anna Jensen til Verden 15. Juni 1850. Ret mange Breve blev ikke vekslet mellem Ægtefællerne, men nogle enkelte blev dog skrevet, og Manden fik ogsaa en lille Orlov, saa lidt Besked havde de da paa Forholdene ude og hjemme. Under Mandens Fraværelse fik Konen forskellige Fødevarer fra Slottet, og Grevinde Anna Raben var meget interesseret i det lille Krigsbarn. Hun gav ogsaa alt Daabstøjet og bestemte, at Barnet skulde have hendes Navn og hedde Anna, og Kokkepigen skulde være Gudmoder. Den lille blev ogsaa døbt Anna, men det var da ikke noget almindeligt Bondepigenavn, saa hun blev altid kaldt for Ane. Som gift fik hun Efternavnet Jensen, men i daglig Tale bliver det gerne knappet af, saa endskønt hendes fulde Navn er Anna Jensen, benævnes hun mest for Ane Jens Saadan kan Bondemaal forkorte og forandre

Efter Krigen tog Faderen forskelligt Arbejde, og i Løbet af ca. 14 Aar kom 9 andre Børn til; deraf døde de 5, og selv blev Faderen kun 41 Aar. Hjemmet var lille og fattigt, men værre blev det ved hans Død, og Moderen sled sig baade vind og skæv for at skaffe det alernødvendigste til Livets Ophold.

Ved sin Konfirmation kom Anna Jensen til at tjene hos en Gaardmand i Herritslev. Til Davre skulde hun og Tjenestdrengen dele en Sild og skændtes regelmæssig hver Morgen om, hvem der skulde have Hovedstykket og hvem »Rumpestykket«. Arbejdet var grovt, og særlig led Anna Jensen ikke at muge i Klostalden, saa efter et Par Aars Forløb tog hun Plads i Nykøbing, hvor hun kunde slippe for al Slags Udenomsarbejde En Tid var hun hos Fabrikant Bruun, »Bruunshaab«. Der var et stort Hus og mange Børn og meget at bestille, men Fruen var flink, saa alt det gik godt nok.

I Nykøbing lærte Anna Jensen sin Mand at kende Han var Kusk hos Konsul Benzons, og da Tesdorps Datter Ida skulde giftes med Brun, Boderup, skulde en af Konsulens Døtre være Brudepige. I den Anledning fik Kusken sig en ny fin Hat med en stor Roset for rigtig at kunne tage sig ud, naar han mødte op med sin Vogn ved den store Bryllupsfest paa Ourupgaard. Da han kørte af Sted med Brudepigen, stod Anna Jensen og kikkede for at se, hvordan Hatten klædte ham.

Sin sidste Plads havde hun hos selve Biskop Monrad, og her var det interessant at være. Han var da Enkemand, og hans to Døtre, Karen og Louise, styrede Huset for ham. I det daglige gik alt meget tarveligt, og Døtrene havde ikke mange Hus-holdningspenge at rutte med. Særlig kneb det ogsaa med at faa Brændsel til Køkkenet, da Biskoppen mente, at de tildels kunde nøjes med de nedfaldne Kviste fra Haven. Naar Herskabet havde spist til Aften, kom Pigerne ind, og Biskoppen holdt da Andagt, hvorefter de gav ham og Damerne Haanden til Godnat og

kunde saa tage ud af Bordet og være deres egne Herrer for Resten af Aftenen — en Frihed, som i de Tider ikke blev tilstaaet ret mange Tjenestepiger.

Anna Jensens Mand blev efter deres Bryllup Staldkarl paa Paarupgaarden og var her i 13 Aar. Daglønnen var 80 Øre og Kosten samt frit Hus og Have. Selv arbejdede hun med, saavidt hun paa nogen Maade kunde. Ved almindeligt Arbejde tjente hun 50 Øre om Dagen paa egen Kost, og i Høsten og ved Damptærskning vankede der 75. For at malke 22 Køer blev der givet 25 Øre, saa det var kun Smaapenge, der kom ind, og da der efterhaanden blev 7 smaa Munde at mætte, kneb det med at faa det hele til at gaa rundt. Anna Jensen var heller ikke glad for Fredag Aften at se sin Fedtpotte efter, da Bunden gerne var betænkelig nær, og selv om den end kun skulde fyldes med det billige amerikanske Fedt, tog det alligevel et slemt Skaar i den lille Fortjeneste. Da Forpagter Plesner paa Paarupgaarden senere flyttede til Knuthenlund, vilde han gerne

have sin mangeaarige Staldkarl med og tilbød ham saa Plads som Kusk og desuden 5 Øre mere om Dagen. Tilbudet blev ogsaa modtaget, og Tjenesten kom til at strække sig over 30 Aar. Imens blev Familien stadig boende i det gamle Hjem, der nu er blevet Anna Jensens Ejendom, og alt gik forholdsvis godt, indtil den yngste Datters Konfirmation, hvor Faderen blev ramt af et apoplektisk Tilfælde og i 9 Aar laa hjælpeløs hen. Og flere Ulykker kom til En Datter døde af Meningitis et halvt Aar før Faderen, og baade en Søn og en Svigersøn blev slaaet ihjel under deres Arbejde ved Jernbanen, og sidst er en Datter død af Kræft, saa der har været meget at komme igennem. Anna Jensen er dog ikke knækket sammen under alt dette, men flittig og energisk fortsat med forskelligt Arbejde helt op i sin høje Alderdom og paa hendes 80 Aars Fødselsdag blev hun ogsaa vist megen Opmærksomhed og overrakt flere Gaver som en Paaskønnelse af hendes Arbejde og Flid.

Peter Petersen, Killerup

Omkring et Valg opfriskes der gerne adskillige Minder fra tidligere Valgdage, hvor der har været slaaet et Slag enten i den ene eller den anden Retning. Ikke mindst har de gamle Herregaardsarbejdere forskelligt at mindes fra de Tider, da de var under Kontrol, naar de mødte ved Valg-

bordet for at afgive deres Stemmer. Vilde de ikke stemme, som Naadigherren ønskede, kunde det ofte koste dem baade Husly og Fortjeneste. Og hvad det i de Dage betød for en fattig Arbejdsmand, der stod med Kone og Børn ved enhver, som kender lidt til forrige Tiders Forhold. Derfor intet Under, at den sølle Herregaardsarbejder krummede Ryggen og stemte paa den, der kun vilde varetage de stores Interesser og være med til at holde ham selv nede.

Da man kom lidt længere ned imod vor Tid, hændte det dog og-

saa, at en anden begyndte at ranke Ryggen og sige fra, naar det store Valgslag skulde slaas. Og var end Straffen heller ikke saa haard nu som tidligere, saaledes at en opsætsig Venstrestemmer ikke mere blev jaget fra Hus og Hjem, kunde han dog alligevel paa en eller anden Maade faa at føle, at Herskabets Øjne ikke hvilede naadigt paa ham. Og en Straf var der tit i Vente.

Saaledes for Peter Petersen. Som Arbejdsmand paa Berritsgaard vilde han til Folketingsvalg i Saxkjøbing, og hans Husbond, daværende Forpagter Jessen, ønskede at han skulde afgive sin Stemme til Fordel for Højremanden Martin Madsen, der var opstillet i Kredsen, men Peter Petersen sagde rent ud Nej — han vilde stemme paa Venstremanden Nielsen-Grøn. Og han gjorde det ogsaa trods det, at der var opstillet »Vagter« ved Valgbordet for at kontrollere, hvordan Stemmerne faldt. Sin Afsked fik han ikke, men en Klemme var der dog sat paa ham og alle de øvrige Arbejds-mænd, der formasteligt stemte paa Venstremanden, idet de maatte forlise deres Daghyre; derimod fik de, der stemte »rigtigt«, d. v. s. afgav deres Stemme til Højrekandidaten, deres fulde Betaling. For en fattig Arbejdsmand var en Dagløn ikke noget ringe Offer at bringe paa sin politiske Overbevisnings Alter, men Venstreforeningen traadte her hjælpende og forstaaende til og erstatte Peter Petersen, hvad han havde tabt ved at gaa imod sin Arbejdsgivers Ønsker. Senere blev alt jo lettere og friere, da den hemmelige Afstemning kom.

»Det var et stort Gode,« siger Peter Petersen, »men det er ikke nær saa morsomt at komme til Valg nu som det var før. Der var meget mere Fest ved at samles allesammen inde i Købstaden i Stedet for

at stemme ude i Sognene.« Og her er sikkert de fleste enige med ham. Der var noget festligt ved forrige Tidens store Valgdage, men mere praktisk er det dog, naar enhver uden større Besvær eller Bekostning kan komme til sit Afstemningslokale.

Peter Petersen er født 3. April 1854 i Radsted. Kun 7 Aar gammel mistede han sin Fader, der var Arbejdsmand, saa han fik som saa mange andre indenfor den ældste Generation lært et Fattigmandsbarns strenge Lod at kende. I sin Ungdom tjente han paa Skovridergaarden Carlsberg ved Slettebjerget hos Skovrider Bornebuch, der var af indvandret tysk Familie. Siden blev det Skovriderboligen inde ved Saxkjøbing.

I Radsted var Peter Petersen med til at ride Fastelavn. Et Aar var de 22 Ryttere, der red rundt paa Gaardene og var bl. a. ogsaa oppe hos Grev Holch paa Hardenberg. Greven gav dem 50 Kr. til Hjælp til Gildet, som de bagefter holdt i en af Bøndergaardene, og her samledes 60 Karle og 60 Piger samt en hel Del Dreng, saa der blev Fest, saa det forslog noget.

Da Peter Petersen blev gift, kom han til at arbejde paa Berritsgaard, og her har han tilbragt sin meste Tid og tjent under 3 Forpagtere — Jessen, Koch og Johansen. Jessen var meget aristokratisk og som nævnt var det ogsaa ham, der opfordrede Arbejderne til at stemme Højre; derimod lagde hverken Koch eller Johansen i saa Henseende noget Pres paa dem. Til at begynde med var Daghyren 116 Øre paa egen Kost, og i Husleje i et Familiehus paa 4 Partier skulde der svares 24 Kr. om Aaret. Efterhaanden kom der 10 Børn til Verden i det lille Hjem, og gennemsnitlig blev der 13 Øre, alt iberegnet pr.

Medlem at leve for om Dagen. Som gift med en Herregaardsarbejdsmand og boende i en Herregaards-Arbejdskaserne skulde Peter Petersens Kone møde paa Gaarden og malke 18—20 Køer 2 Gange daglig. Betalingen var 20 Øre og tit en meget lang Malkevej i Tilgift, og mens Børnene var saa smaa, at de ikke kunde ligge ene hjemme, naar Moderen var til Malkning, maatte Faderen ofte kvitte noget af sin Arbejdstid for at have Opsigt med dem. Resultatet var da gerne det, at naar Konen tjente sine 20 Øre, skudsatte Peter Petersen 29, saa det var en sløj Fortjeneste. Men Akkorden lød, at saaledes skulde det være, og saa kunde det ikke hjælpe at sætte sig derimod. For at hjælpe paa Fortjenesten maatte Peter Petersen ogsaa tage Arbejde de hellige Dage, og til Tider gik der Uger, hvor han ikke saa sine Børn, undtagen naar de sov. Efter nogle Aars Forløb steg Daglønnen til 150 Øre og desuden frit Hus, og da han senere blev Gaardens Fyrbøder fik han yderligere 20 Kr. til om Aaret samt Kosten. Som paa alle andre Herregaarde var det aarlige Høstgilde det store Lyspunkt i Arbejdernes Tilværelse, men da der i 90 var Ud-

stilling i Sakkjøbing, blev det dog strøget. Forpagteren tilbød nemlig, at han i Stedet for Høstgildet vilde betale Adgang til Udstillingen for alle Høstfolkene og beværte dem med Mad og Kaffe paa Harmonien, og Tilbudet blev modtaget, saa Arbejderne fik her Lejlighed til at høre og se noget, de ellers ikke kendte.

Af de forskellige Arbejder, som Peter Petersen har været med til paa Berritsgaard, fortæller han ogsaa, hvordan de i Roedyrkningens første Tid saaede Roerne i Bed og senere plantede dem ud. Her var da 40—50 Mand i Gang med Plantningen. Det var et sent Stykke Arbejde, men et Aar naaede de dog at tilplante 12 Tdr. Land. Da Peter Petersen havde fyret i 20 Aar paa Berritsgaard, tog han andet Arbejde, dels som Vejmand og dels som Fyrbøder ved Tærskværker i Taars og Kalø. I 37 Aar var han Formand for Sognets Hundredmandsforening og har i Tidens Løb ogsaa haft forskellige andre smaa Tillidshverv. Efter Alderen er han forholdsvis rask og husker godt, og som nævnt opfrisker han i denne Tid særlig gamle Minder fra tidligere Dages Folketingsvalg.

Marie Dose, Taareby

Alminde betegnede i forrige Tider et Stykke Forpløjning paa Fællesjorden, saa man dér kunde faa Plads til at vende med Plovene, og rundt om kan man endnu som finde Levninger af disse Almin-

der, idet Navnet er knyttet til en eller anden Ejendom — Almindegaard, Alminden, Almindehus osv.

Den lollandske By Alminde har sikkert ogsaa sit Navn fra et af disse gamle Vendestykker eller paa en eller anden Maade haft en Slags Forbindelse dermed, siden den er navngivet saaledes.

Her i Alminde er Marie Dose født 19. Maj 1851. Hendes Fader havde der en Gaard og var en af de gamle Fæstere under Christianssæde. Han

var kommet ind i den fattige Tid, og baade Gaard og Jord var da i saa ringe Forfatning, at han i de første Aar ingen Fæsteafgift kunde svare. Efterhaanden fik han dog arbejdet det hele op, saa han ikke alene kunde betale sin Skyldighed, men tilsidst købe Ejendommen og bygge en hel ny Gaard. For Gaardens Beboere var det en Forandring, der nok skulde kunne mærkes. Nu havde man god Plads, hvor der kunde holdes store Gilder, medens man i den gamle havde det saare indskrænket. Her var kun to Stuer, begge med Lergulv og Omhængsenge, og naar de havde en Tjenestepige, maatte hun ligge i et Rum ude ved Skæreløen. En gammel tidligere Fæster, der skulde have sit Ophold paa Gaarden, maatte ligeledes holde til ude i en af Udbygningerne.

Som Marie Dose selv er blevet gammel, er hun ogsaa ud af gammel Familie. Faderen blev 90, og hans Forældre henholdsvis 91 og 92.

De boede i Hellinge, og Marie Dose husker, hvordan Farmoderen i hendes Barndom med en stor Kæp i Haanden kom stavrende den lange Vej fra Hellinge til Alminde for at besøge dem. En ordentlig Spadseretur for en, der var højt oppe i Firserne. Naar hun skulde hjem, kørte Sønnen hende til Søllested. Resten klarede hun selv og var veltilfreds med det hele. Hjemmet i Hellinge var ogsaa meget ringe. De gamle havde kun en Stue med en Støtte midt paa Gulvet for at stive Loftet af, saa det ikke skulde falde ned over Hovedet paa dem.

Marie Dose har paa anden Vis haft anden Forbindelse med gamle Folk, idet hendes Lærer, der hed Abel, holdt skole til han var 90. Intet Under, at Børnene i mangfoldige Aar lavede en syndig Fest med ham, og særlig Drengene baade spyttede i hans Lommer og meget

mere af lignende Art. Tjenestemandssloven om at gaa i 65—70 Aars Alderen havde her været paa sin Plads, men den Gang lavede de gamle Degne i saa Henseende deres egne Love og gik, naar det passede dem bedst. I sig selv var Abel ellers en flink Mand, og ved det aarlige Skolegilde gav han altid Kaffe til alle Børnene. Gildet holdtes henimod Jul, og en af Drengene spillede paa Violin, saa alt i alt blev det en billig Fornøjelse, men stor Højtid var det alligevel. Det samme var Tilfældet med en Udflugt, som Faderen hvert Aar gav efter Høst i Stedet for det ellers almindelige Høstgilde. Høstfolkene med Børn og hvem der ellers var paa Gaarden, læssedes paa en lang Vogn med Halm i, og der kørtes saa enten til Pederstrup, Knuthenborg eller et andet Sted, hvor der var noget at se. Mad og Drikke havde de med til hele Dagen, og tit sluttedes der af med en lille Svingom.

Som Barn var Marie Dose med, da hendes Fader holdt Bryllup for tredje Gang! Her var meget stort Gilde, og da Brudevalsen blev spillet, skulde Brudgommen jo danse med sin unge Kone, men han var ikke stiv i at bruge Dansebenene, saa den lille Pige morede sig kosteligt over at se Faderens kluntede Hop.

Ungdomstiden kom med Juleleg og Paaskeleg, som holdtes i en af Byens 8 Gaarde. Karlene red Fastelavn med Forrider og Musik i Spidsen, og en Gang, da de paa deres Ridt kom til Baadesgaard og Christinesfeldt, indsamlede de omtrent en Snes Daler, saa der var noget at holde Gilde for bagefter.

Men alt i Livet blev ellers ikke Gilde for Marie Dose, og hun maatte tidlig tage sit haarde Tag. Moderen var død ved hendes Fødsel, og særlig den sidste Stedmoder tog ik-

ke blidt paa den lille Pige. Faderens tredie Kone døde, da Marie kun var 17 Aar, og hun maatte saa være Husbestyrerinde og som Moder for 6 smaa Halvsøskende. Senere fik hun ogsaa sit Læs at drage, idet hun blev Enke to Gange, men nu nyder hun en god og rolig Alderdom i det gamle Hjem, hvor hun har boet i ca. 50 Aar. Fra sin Barndom fortæller hun, hvordan de Juleaften først fik Saltmadsfad og Grønlangkaal og dernæst Kødboldsuppe og sidst et lille Brændevinsstykke, d. v. s. en Tresnip Hvedekage. Desuden fik hver sin Julekage og en halv Snes Æbleskiver, alt beregnet til at gemmes og spises ved passende Lejlighed i Julen. Alle skulde gerne til Kirke Juledag, og naar de kom hjem vankede der opvarmet Suppe. Nytaarsaften stod den igen paa Saltmadsfad og Kaal samt en halv Søsterkage til hver.

Mange kom for at skyde Nytaar ind og slaa Potter paa Døren og blev saa trakteret med Æbleskiver og Puns.

Til Jul kom Fattigfolk for at bede om en Smule godt og fik saa deres »Almisse«, der bestod af et Stykke Flæsk og lidt Kagemad. En gammel Mand, der ogsaa kom for at tigge, skulde have en Snaps, men rystede saa stærkt, at Faderen maatte hælde den i ham. En af de gamle, som Marie Dose ellers husker, var en lille spinkel Mand, der hed Hans. Grundet paa sin tynde Krop kom han først til at hedde Smalhans, og siden blev han kaldt Smal-Vakker. Alle Huse og Gaarde i Byen havde jo Straatag, men Smødien havde »Tilpotter« (Tegltag), og en Datter derfra blev saa kaldt for »Tilpotte-Hanne«. Saa let kan Bondeviddet give Navne.

Karen Madsen, Sløsserup

Sløsserup skal i Følge nogle af vore Stednavneforskeres Mening egentlig være Slotterup, men Slot er saa i Udtalen forandret til Sløsse. I denne Forbindelse skal Slot ikke betegne en Bygning, men

en indkranset Dal, og at Sløsserup ligger i en Dalsænkning kan jo ikke benægtes, men om Navnet stammer derfra, er jeg ikke lærd nok til at kunne afgøre. Heller ikke tør jeg garantere for, hvordan det hænger sammen med den Stenbunke, som tidligere skal have ligget inde i

Sløsserup Skov, og hvorom Overleveringen fortæller, at der er slaaget et Menneske ihjel en Gang, og for at fri sig for alle Ulykker skulde enhver forbifarende kaste en Sten hen paa Stedet. Til Tider skal her derfor have ligget en anselig Bunke Sten, men nu er det næppe ret mange, som kender Skikken og sikkert ingen, der følger den. Som saa meget andet er de fleste af den Slags Overleveringer sunket i Graven.

I sin Barndom hørte Karen Madsen noget om en sort Hund, der gik paa Vejen til Thoreby, men ellers mindes hun ikke, der har været særlige overnaturlige Ting at bemærke. Sløsserup har fra gammel Tid kun haft 5 Gaarde og Lille Sløsserup blot 1, saa her kunde ikke

blive ret stort et Bylav. I den ene af Sløsserupgaardene fik Karen Madsen sit Hjem, da hun blev gift. Den var da en af de smaa gammeldags Bøndergaarde med ringe Plads baade ude og inde. Som Skikken var fra langt tilbage i Tiden havde den ikke mere end to Stuer, Hverdagsstuen og Bagstuen som den bedste Stue blev kaldt. Tillige et Udenomsrum, der gik baade som Køkken og Bryggers. I den forreste Stue var Omhængsseng og Lørgulv til hen omkring Aarhundredeskiftet; der kom da Brædegulv og blev bygget et »Udsæt« med tang Tag til, og her indrettet Sovestue. Desuden skiltes Køkkenet i to Dele, saa man ogsaa fik et Bryggers. Man kan igennem alt det. følge Udviklingen, som den er foregaaet rundt om i de gamle Bøndergaarde, men naturligvis er det her som paa alle andre Omraader, at nogle Steder har man været foran med et og hos andre været langt bagefter med et andet.

Karen Madsen er født 6 September 1852 i Flintinge. Som nykonfirmeret kom hun til at tjene hos Mølleren i Thoreby. Foruden Mølleri havde man ogsaa begyndt paa lidt Bagning, men alt kun i mindre Stil. I Thoreby Fattighus var da nemlig mange Mennesker og tillige rundt om i Byen flere Smaafolk, som ikke selv kunde faa bagt deres Brød, og disse kunde saa købe hos Mølleren. Fattiglemmerne plejede at levere deres Fattigkorn paa Møllen og kunde saa faa Brød i Stedet, og Arbejdsfolk sendte deres Høstkorn, saa rede Penge vankede der ikke ret mange af. I Møllegaarden havde man kun en almindelig stor Bagerovn med Plads til ca. en Snes Brød, og her bagtes to Gange om Ugen. En af Byens Arbejdskoner stod for hele Bagningen, men Møllerkonen vejede selv Brøddejen ud. Der bagtes kun

Grovbrød med nogle enkelte Sigtebrød ind imellem. Vilde nogen have en Hvedekage skulde den særskilt bestilles. Alt her viser ogsaa Forskellen paa før og nu. Mølleren Kone var forøvrigt meget godgørende overfor Fattigfolk, og Karen Madsen maatte bære mange Midtagslevninger hen i Fattighuset.

Senere kom Karen Madsen til at tjene som Husbestyrerinde i Skolen. Foruden Hus og Have havde hun 3 Køer at malke og passe, men en Gang imellem fik hun en af Skoledrengene lidt til Hjælp, naar Køerne skulde ud paa Marken. Skolestuen havde hun intet at gøre med i det daglige, da Pigerne skiftedes til at feje Gulvet, men op til Eksamen maatte hun gerne give en Haand for at faa det hele skruppet og pudset. Efter nogle Aars Forløb blev Læreren forflyttet til Fyn, og Karen Madsen fulgte med, men Hjærestavnen og Familien trak hende atter tilbage, og hun kom igen til sit Hjemsovn og fik Plads som Husbestyrerinde paa en Gaard i Nagelsti. Her var hun i 16 Aar, og til at begynde med maatte hun ligesom de øvrige Steder kerne alt Smørret med en Svingkerne. Da Andelsmejeriet kom, vilde Manden ikke straks sælge Mælken hertil, fordi han frygtede, det ikke kunde svare sig, men nogle voksne Sønner, der var hjemme paa Gaarden, fik dog omsider tvunget igennem, at Mælken gik til Mejeriet, saa man slap for Arbejdet med Kerningen. Nagelstigaarden var ogsaa meget gammeldags, og her havde man Gulv af Træklodser.

Af gamle Skikke fra sin Barndom husker Karen Madsen bl. a. hvordan alle Gæsterne fik hver en Kringle til at putte i Lommen, naar de kom til Høstgilde paa Gaarden, hvor hendes Forældre høstede. Kringlerne blev givet ved Ankom-

sten og gemtes saa for at godte sig med dem næste Dag som en Mindelse om Gildet. Ved Bryllupper fik Bruden en Kringle med, naar hun kørte til Kirke og gav saa Kringlen til den første, hun traf paa Vejen. Til Høstgildet mødte man for at spise til Middag og siden mere sig hele Eftermiddagen og Aftenen, saa det var en stor Begivenhed for Høstfolkenes Børn, der ikke var vant til at være med ved andre Gilder. Som Barn var Karen Madsen en Gang med sin Moder til Marked i Nykøbing, og da hun ikke havde Penge til en Kage, købte hun en Gulerod De! skulde Børn hydes nu om Dage! Ungdommen holdt Sessionsgilde om Efteraaret, og siden havde man Nytaarsgilde og Fastelavnsridning. Her red Karlene Fastelavnsmandag rundt og sang Viser for bagefter at samles med Pi-

gerne i en af Gaardene, hvor der saa ogsaa var Musik og Dans Et Paaskegilde gav Pigerne, medens Karlene tog de andre paa deres Kappe. Foruden Fornøjelserne ved Ungdomsgilder og Høstgilder havde Tjenestefolk ligeledes en god Tid i Julen, hvor der kun skulde sørges for Husets daglige Syssel. Og Julen begyndte allerede Juleaftensdag om Eftermiddagen, hvor man fik en Klejne eller en Æbleskive til at indvie Højtiden med. Som Julenadver vankede der Steg og Risengrød, og Øllegrød hørte første Julemiddagen til. Endelig var der ogsaa »Fjerdeparten« — en kvart Hvedekage, som blev delt ud til Mands, og som en hver kunde holde Hus med, som de vilde. Og naar man ellers til Hverdag mest maatte nøjes med Grovbrødet, forstod man rigtig at nyde Julens »Fjerdepart«.

Christian Clausen, Ryde

Mange af vore Byveje for ikke at tale om Markveje, der har ført ud til nogle faa afsidesliggende Ejendomme, har i forrige Tider for det meste været i en jammerlig Forfatning til stor Plage og Besvær for de Mennesker, som til daglig skulde færdes der. Nogle af Ryde Sogns Beboere har kendt rigelig til, hvad det vil sige at bo ved daarlig Vej. I Særdeleshed kan Folkene fra Skidenstræde snakke med herom. Ofte har Vejen til deres Boliger næsten været ufremkommelig, med Huller saa store, at Køretøjer er

blevet siddende fast deri. Intet Under, at en saadan Vejstrækning kunde faa Navnet Skidenstræde, og gennem en lang Aarrække bar den sit Navn med Hæder.

Men nu er der her som forresten overalt vedrørende vort Vejvæsen sket en Forandring til det bedre, saa Adgangen ud til den temmelig lange Række af Smaaejendomme, der ligger et Stykke fra Ryde Kirke, er helt udmærket, og man farer let frem og tilbage. Sognemyndighederne vil derfor ogsaa af med det foragtelige Kændingsnavn, der ligesom pletter den kommunale Vejære, og man har derfor bestemt, at Vejen for Fremtiden skal hedde Ryde-Stræde. Det klinger bedre, og naar den skidne Plet er vasket af i Kommunens gode Vejmateriale af Sten og Grus og adskillige blanke Kroner,

er der selvfølgelig al Grund til at søge Navneforandring.

Christian Clausen, der har boet i det forvandlede Stræde i ca. 40 Aar, er en af dem, der glæder sig meget over Forbedringen. Selv om han end er rask og rørig efter sin Alder, har han dog ikke saa mange Kræfter som tidligere, saa derfor er det rart ikke at skulle ase sig saa møjssommeligt igennem, naar han vil en lille Omgang hen hos en af Naboerne eller op til Byen.

Christian Clausen er født 19. Juli 1853 i Musse. Faderen var Træskomand og gik ellers paa Arbejde hos Bønderne, naar han havde Tid til overs fra Træskoene. Som de fleste andre Husfolks Børn maatte Sønnen tidlig ud at tjene sit Brød og fik Plads hos en af Gaardmændene der i Byen. Klokken 5 om Morgenen maatte han op, og hele Formiddagen gik med forskelligt Arbejde. Naar Middagsmaden var spist, og de voksne fik en Lur, blev han sendt et eller andet Sted hen for at se til Kreaturerne, og efter endt Arbejde i Marken skulde han med Pigen ud at malke om Aftenen. Almindeligvis kom de ikke hjem, før Klokken var over 9, og med et Stykke Mad i Haanden kunde han saa jage ud for at flytte Hestene i »Nattesætte«. I Seng kom han først henad 10—11. At han da var dødsens træt, behøver ikke at omtales nærmere. En Gang var han ogsaa kommet i Læg med nogle andre Børn, der legede »Skovfoged«, og han skulde da skjule sig i en hul Pil, hvor han straks faldt i Søvn.

Trods det, at han maatte arbejde haardt og kun havde ringe Tid til Læsning, klarede han sig dog udmærket i Skolen. Læreren hed Rasmussen, og Biskop Monrad omtalte ham senere som en af de dygtigste Lærere i Stiftet. Christian Clausen fik derfor en efter de Tider god

Undervisning og erhvervede sig et godt Skudsmaal for Dygtighed og Flid. Særlig flink var han til at skrive. Fra sine senere Tjenester fik han ligeledes fine Anbefalinger, som han opbevarer med stor Pietet, og som det er ham en Ære og Glæde at tage frem, hvilket heller ikke er saa underligt Et Vidnesbyrd om lang og tro Tjeneste er en værdifuld Medalje for en gammel Tjener.

Sin ene Plads havde han paa Bramslykke, hvor han var i 13 Aar, Aar, og i 8 Aar var han Bestyrer af Døllefeldte Præstegaardsavling. Præstens ene Søn var den i sin Tid paa Lolland-Falster kendte Ejvind Lange. Han kunde i og for sig være meget flink, naar han opholdt sig hjemme, siger Christian Clausen, men de havde en lille brun Hest, som han gerne vilde køre med — og naar han kom tilbage med den, var den mere hvid end brun, og det kunde Præstegaardens Avlskarl, der var en stor Hesteven, ikke lide ham for.

Efter Præstegaardstiden gravede Christian Clausen Dræn paa Rosenlund, hvor han tjente 15 Kr. om Ugen. Højere maatte de ikke komme, selv om han vilde eller kunde grave mere. Tilsidst gik saa Vejen ud til Skidenstræde, hvor han fik en lille Ejendom og der stadig har sit Hjem, men Jorden er dog nu forpagtet ud til en Søn som han er Nabo med. For et Par Aar siden fejrede han og hans Kone deres Guldbryllup, og han var da i sin Brudefrakke, som endnu var velholdt og passede ham godt. Kun de færreste kan møde op med noget lignede. Som nævnt ligger Strædet ikke langt fra Ryd- Kirke. I Lolland-Falsters historiske Samfunds Aarbøger har Førstelærer Svend Jørgensen, Taareby, skevet en Række Artikler om Kirkens og Sognets Historie fra gammel Tid Christian

Clausen har ogsaa Rede paa en Del af dette, men kender dog alligevel mere til Egnen omkring Musse og

Døllefjelde. Hvor Barndommen og Ungdommen er levet, er Erindringerne gerne stærkest.

Margrethe Pedersen, Landet

Landet Kirke skal være den største i Sønderherred, og om dette Herred hed det i forrige Tider, at her avledes de bedste graa Ærter. Saa gode var de, at de fik Navnet lollandske Rosiner! Præsterne

skal særlig i gamle Dage have haft et godt Øje til Landet Præstekald, fordi det i Følge en ældre Beskrivelse var »en feed Stumpe«.

Om en af de første Præster efter Reformationen skrives, at han inde i sit Studereværelse havde en »Vigtighed«, hvormed han kunde standse Landet Mølle. hvis Mølleren lod Melet gaa i en forkert Sæk. Nr. 6 i Præsterækken har været en vældig Kæmpe, idet han maalte sine 3 Alen og et Kvarter i Højden og var 3 Alen tyk om Skulder og Mave. Da han døde, kunde man heller ikke faa hans Kiste igennem den sædvanlige Kirkedør, men maatte lave en anden Indgang ved Taarnet.

Den tiende i Rækken hed Frederik Christensen og blev den første Sognepræst for Landet-Ryde Menighed efter at Aageby Kirke var nedlagt. I sin Studentertid var han et lysende Eksempel for andre i Flid og Ædruelighed. En af de senere Præster var Forfatteren Karl Gjellerups Fader. Moderen var født Fibiiger og Søster til en af Danmarks

første kvindelige Forfattere, »Clara Raphel«.

Iblandt de allersidste staar Præsterne Nielsen, Dahlmann, Haase og Varburg, og hos disse fire har den gamle Kirkekone Margrethe Pedersen eller Skræder, som hun almindeligvis kaldes, arbejdet igennem en længere Aarrække. Længst hos Pastor Dahlmann, hvor hun var i 21 Aar og hos Haase i 13. Betalingen var 50 Øre om Dagen samt Kosten. Arbejdstiden var fra 6 Morgen og til Solnedgang, og særlig Dahlmann saa ikke mildt, hvis ikke der mødtes præcis paa Klokkeslettet.

I det hele var han meget bestemt, men alligevel en flink Mand, siger Margrethe. Da Varburg kom, steg Daglønnen »Jeg vil ikke være bekendt at hyde 50 Øre,« sagde han og gav saa en Krone, hvilket i de Tider var et godt Paalæg. Og hos ham blev saa Margrethe Skræder, indtil hun ved et Fald brækkede det ene Ben, og nu i 19 Aar har gaaet ved Krykke Det var et haardt Slag for den flittige gamle Kone ikke mere at kunne tage fat som før. Men det var ikke det første Stød, Verden har givet hende, og det blev heller ikke det sidste To Gange har hun været gift, og begge hendes Mænd er tidligt døde, saa hun har været ene om at forsørge sine Børn fra de var ganske smaa Det ene blev endda født efter Faderens Død.

»Men Folk her i Byen har altid været saa gode imod mig, derfor er det gaaet,« siger hun, »og særlig flinke har de været paa en af Gaar-

dene, hvor jeg tjente før jeg blev gift og næsten havde som mit andet Hjem.«

I det lille Hus ligeoverfor Kirken har hun boet i 62 Aar, saa hun har her set Solen staa op og gaa ned mangfoldige Gange. Her har hun ogsaa boet sammen med en Datter og Svigersøn, men Datteren døde for godt 3 Aar siden - og hendes andre Børn er i København og Amerika, saa hun maa ligeledes undvære dem.

Igennem mange Aar var hun Kirkekone, og for at feje og holde Kirke ren tjente hun 20 Kr. om Aaret. Gravsteder havde hun samtidig at passe. Det første Aar havde hun kun 7 Lejepladser at holde, men inden hun sluttede, havde hun alle Gravene paa Kirkegaarden. I Begyndelsen fik hun 50 Øre af Husfolk og 1 Kr. af Bønderfolk for at ordne Gravstederne et Aar. Adskillige af Bønderkonerne gav hende gerne lidt Fødevarer i Tilgift. Af anden Velvilje har hun ogsaa i flere Aar faaet et Læs »Kammerherrebrønde«. Ved Siden af alt sit Arbejde i Præstehave og paa Kirkegaarden drev hun tillige en lille Kranseforretning. Tørrede Kranse tog hun hjem til Salg, og selv bandt hun en Mængde af Blomster og Grønt. Endnu hænder det, at hun binder en Kranse, men i det store og hele har hun dog lagt det paa Hylden.

Foruden alt det grove Arbejde ude omkring havde hun ogsaa en Del af lettere Art, og særlig var hun ofte Barnepige om Aftenen, naar Konerne skulde et eller andet Sted hen. Man vidste, at hos hende var de smaa i gode Hænder. Hjemme havde hun saa sine egne Børn og gerne et Par Karle at vaske og bøde for, saa der var mere end nok at tage Vare.

Margrethe Pedersen er født i Vester Thisted 18. Juli 1847. Faderen var Murer og havde mange Børn, saa Hjemmet var fattigt, og Børnene maatte tidligt ud at tjene. Margrethe kom ud at vogte Gæs, da hun var 10 Aar og græd her tit sine modige Taarer Græsstykket, de skulde gaa paa, laa mellem to Kornmarker, og Gæssene, der var sultne og lette, satte ikke sjældent til Vejrs og tog Flugten ind i Kornet. Faa dem ud igen var gerne en vanskelig Sag for den lille Gaasepige. Sin Skolegang fik hun i Fødebyen, hvor der var en gammel Skole og en gammel Degn, der af et godt Hjerte særlig bankede Drengene. Gulvet blev fejlet en Gang imellem, og Skolegilde havde de efter en Eksamen. Ret mange andre Fornøjelser kendte Margrethe ikke til i sin Barndom. Det hændte dog en Dag, at hun skulde bort, men havde ingen Sko, saa hun var nødt til at låne et Par hos en anden. Skoene var meget for store, saa hun maatte putte noget i dem for at holde dem paa, men det gjorde ingen Skaar i Glæden ved at have Sko paa Fødderne.

Et Julegilde havde de unge i en af Gaardene, og de fik da skaaret Smørrebrød, Kaffe og Puns. Sammenholdet mellem Tjenestefolk var godt, og i de lyse Somneraftener samledes de snart et og snart et andet Sted for at lege og danse inde paa en Lo eller ude i det fri. Det var den Gang, da man kunde more sig uden Penge.

Nu er de stille Timer inde for Margrethe Pedersen, og hun har nu Tid til at lade Tankerne glide frem og tilbage mellem Barndom, Ungdom og Alderdom. Mest kredser de om Landet Præstehave og Kirkegaard.

Maren Møller, Karleby

Karleby er det mindste af Falsters Sønder

Herreds Sogne, men vist ingen anden By eller Sogn kan møde op med to Børnehjem indenfor sine Grænser og et tredje i sin Nærhed. Det ene

er ved Hjortebjerg, det andet inde i selve Byen. Det første er oprettet 1866 for forsømte Piger, det sidste aabnet 1877 for Børn og unge Piger, der er svagelige eller Rekonvalescenter. Det tredje nærmest Korselitze er nu overgaaet til at være Feriehjem. Alle skylder de Det classenske Fideikommis deres Oprindelse og er gennem en længere Aarrække opretholdt af dette. Efter tidligere Tiders sociale Forhold maa det siges at være et smukt Vidnesbyrd om Stifternes Forstaaelse og Medlidenhed med ulykkeligtstillede Børn og unge Piger.

Som mangeaarig Nabo med Hjortebjerg Børnehjem har Maren Møller set en lang Række Smaapiger komme ind dér og senere gaaet ud som Voksne, og som hun selv har haft mange Børn at skøtte og skærme, har hun fuldt forstaaet, det var godt for vanskelige og sygelige og tildels hjemløse Smaabørn at have et Sted, hvor de kunde faa en for svarlig Pleje og Opdragelse.

Maren Møller er født 22. Juni 1856 i Horbelev. Faderen var Gaardmand, og i Hjemmet havde man megen Forbindelse med de daværende Præstefamilier — de to sidste af den kendte Horbelevske Præsteslægt Koch. Særlig Pastor Johan Buntzen Koch, der var født 1804 i Falkerslev Annekspræste-

gaard, hvor Faderen den Gang boede som Kapellan, satte man overordentlig højt baade for hans Dygtigheds og Godgørenheds Skyld Hans Børn blandede sig ogsaa frit og kammeratligt mellem Byens Ungdom og drev mange Løjer sammen med deres jævnaldrende.

Saaledes kom de en Nytaarsaften hen i Maren Møllers Hjem og gav der en Potte paa Døren, og da de ikke straks blev fanget og bedt ind, blev de trolig staaende til Ejeren tilfældigvis kom ud og fik dem at se, Kaffekedlen maatte derpaa hastig over, og en Tid morede de sig i Hjemmet. Efter at Gæsterne var gaaet, løb Maren Møllers to unge Brødre hen og dundrede en Potte af i Præstegaarden. Man fik ikke fat i dem, men Skaarene blev samlet op og kastet ud paa »Gulvmøddingen«, d. v. s. en Dyngge af opfejlet Gulvsand fra Præstegaardens mange Stuer. Brødrene, der havde gemt sig i Nærheden, kom rask frem og fik fat i Skaarene paany og kastede dem atter foran Indgangsdøren. Det hele gentog sig ikke mindre end tre Gange, saa det blev et godt Stykke hen paa Nytaarsnatten, inden man kom til Ro, og de ungdommelige, men uskyldige Løjer vidnede om, at den efter de Tider mest almindelige stive Præstegaardstone herskede ikke i Horbelev. Maren Møller bevarer da ogsaa mange gode Minder om den Johan Kock'ske Præstefamilies Venlighed.

Fra sin Barndom og Ungdom har hun ligeledes mange andre Erindringer; bl. a. mindes hun en gammel Særling, der boede i Fattighuset og blev kaldt for Svejse-Niels. Han var ellers en Gaardmandssøn, men af Skuffelse over, at han ikke maatte faa sin Fødegård, blev han »noget af til en Side«. En Søster til ham

fik i Stedet Hjemgaarden, og for at hævne sig paa hende, tog han en Aften en af hendes Hoser og byttede med en af Karlens. Man klædte sig da paa i Mørke, og ingen af dem lagde Mærke til Bytningen. Først da det blev lyst, saa man baade Søsteren og Karlen med hver sin sorte Fruentimmerhose og hvide Mandfolkehose, og da de netop den Dag skulde have Møggilde og hele Møglavets Karle og Piger var samlet, saa var de to uskyldige Mennesker mistænkeliggjort i manges Øjne. Svejse-Niels havde en vis Evne til at rime og kunde aflevere sine Rimerier paa staaende Fod, men de fleste af dem var ret platte. Det classenske Fideikommis havde ogsaa oprettet en Syskole i Horbelev; den laa tæt ved Indkørslen til Præstegaarden, og en Lærerenke, Madam Jensen, som var Søster til Præsterne Koch, var Lærerinde, mens Maren Møller fik Undervisning der. Man lærte da ikke alene at sy og strikke, men ogsaa at hækle og brodere, og Maren Møller syede ogsaa en af de kendte Navneklude og har den endnu hængende i Glas og Ramme paa sin Væg.

Til sin Konfirmation havde hun Nationaldragt paa, men et Par Aar

efter fik hun sine første Kjoler — en brun og en graa. Naar man skulde til de store Gilder i Lavet, havde man altid sin fineste Stads paa ved Bryllupper, men kun den næstbedste til Kirkegangsgilderne. De unge fik kun ved deres Konfirmation og til deres Bryllupper Lov at være med ved Indkøbene af Stadsen. Hvad de ellers skulde bruge, købte Moderen hjem til dem — om det saa var Hattene — og de maatte hermed erklære sig tilfreds, enten de var det eller ej. Datidens Ungmøer var ikke saa selvbestemmende som Nutidens!

Efter sit Giftermaal kom Maren Møller til at bo først i Vejringe, men flyttede for over 40 Aar siden til Karleby, hvor hendes Mand i en lang Aarrække var Fyrbøder paa Hjortebjerg Mejeri. Hun har haft 12 Børn, hvoraf de 2 døde som smaa og 2 som Voksne; men de 8 lever, og af dem er 2 i Amerika, saa den gamle Moders Tanker gaar viden ud. Hun bor nu som Enke i det gamle Hjem i Karleby, men af og til tager hun en Afstikker hen hos et af de andre Børn og søger altid at være til Nytte, hvor hun kommer frem. Som de fleste af de flittige gamle, kan hun ikke godt være ledig.

Rasmus Hansen, Stubberup

I Stubberup skal der engang have boet en Gaardmand, hvis Heste altid var meget federe end alle andres, hvilket kom af, at en Nisse stak noget til dem. Tit ræd han dem

ogsaa til Vands i »Gadestøvlen« om Natten, naar det var Maaneskin og lavede da mange Kunster med dem ude paa Stubberup Gade. Det var set af flere, men man vilde alligevel gerne høre nærmere om alt dette mystiske, og en Gang ved et Ungdomsgilde var der en Karl, der spurgte en af Gaardmandens Sønner, hvordan det kunde være, at deres Heste stadig var saa godt i Stand. »Det er Nissen, som passer

dem,« svarede han; men det skulde han ikke have sagt, for efter den Tid svigtede Nisserne helt, og Hestene var aldrig bedre ved Huld end nogen af de andres.

Et Stykke Vej fra Tingsted til Øverup kaldes Trættevejen og skal have faaet sit Navn, fordi her en Gang mødtes Øverup Nisse med Tingsted Nisse, begge med hver et Knippe Hø paa Nakken, som de havde hentet paa Øverup Enge. Dette Engstykke havde der altid været Strid mellem Byerne om, hvem det tilhørte, og Nisserne røg da ogsaa tilsidst i Hovedet paa hinanden, fordi den ene beskyldte den anden for at have stjaalet Høet. Under Slagsmaalet tabte de al deres Hø, saa det blev spredt over en længere Strækning, som derefter kaldtes Trættevejen.

En Del af dette og andet af lignende Art har Rasmus Hansen hørt om i sin Barndom og Ungdom og kan ligeledes fortælle adskillig andet fra Stubberup og nærmeste Omegn, som han efter snart 60 Aars Ophold har faaet grundigt Kendskab til.

Tingsted er dog ikke hans Fødesogn; det er derimod Nabosognet Eskildstrup, og med Undtagelse af Soldatertiden har han holdt til disse to Steder i hele sit lange Liv. Og ikke alene har han kun haft hjemme i to Sogne, men hans Hjem har heller kun været i to af Byerne — Oustrup og Stubberup. Men som ham er det gaaet mangfoldige andre særlig indenfor den ældste Generation, ofte endda blot knyttet til en og samme Plet. Der, hvor man er født, er man bleven og har gjort sin Livsgerning i mangfoldige Aar. Uden at være stavnsbunden har man dog været bundet til Hjemstavnen med stærkere Baand end nogen Lovgivningsparagraf kunde foreskrive.

For Rasmus Hansen er det ogsaa

faldet ganske naturligt at blive paa Hjemegnen, og som Totallet har været knyttet til ham med Hensyn til Sogne og Byer, har det samme været Tilfældet med Pladser og selvstændige Hjem. Han er født 25. Maj 1855 i Oustrup og kom som godt Syvaarsdreng til at tjene hos en af Byens Gaardmænd, hvor han blev, til han skulde ind som Soldat. Efter at have aftjent sin Værnepligt som Infanterist i 1877 fik han Plads paa en Gaard i Stubberup, og som gift Mand kom han ogsaa til at høre til Byen. Det er i korte Træk den ydre Ramme om Rasmus Hansens Tilværelse. Indadtil har der været mere, og der er mange Minder fra det jævne og muntre, virksomme Liv, han har ført. Og Forandringerne i Levevilkaar og Forhold er mangfoldige. Fra Oustrup husker han bl. a., hvordan Færge-Ane to Gange om Ugen traskede til Nykøbing F. for at hente Posten til Oustrup og Gunslevmagle. Til Hjembyen havde hun 3—4 Aviser, som deltes imellem Bønderne. Husfolk fik den Gang aldrig en Avis, uden hvis Gaardmændene velvilligst vilde overlade dem en, naar de selv havde læst den. Det var heller ikke alle Arbejdsfolk, der interesserede sig for Avislæsning, men der kunde dog ogsaa findes enkelte, som var meget glade for at faa Fingre i et Blad. Saaledes var en af Oustrups Husmænd særlig læseslysten og sørgede altid for at laane sig frem med Aviserne. Efter at Færge-Ane en Aarrække havde været den faste Postmand, blev det ordnet saadan, at Børnene tog eventuelle Breve med op til Skolen i Eskildstrup, og Degnen lod saa hver Middag en Dreng løbe til Højmølle Kro, hvor han kunde møde Postdeligencen, der gik mellem Nykøbing F. og Gaabense, og der faa indleveret og udleveret Posten til de respektive Byer indenfor Skoledi-

striktet. Postdrengen kunde gøre Turen i Middagsfriheden og tjente sig saa der en lille Skilling. Siden kom de faste Postmænd, der et eller andet Sted — gerne i Smedien eller hos en Høker — skulde aflevere Byens samlede Post. I Oustrup fik man ogsaa straks Brevsamlingssted hos Smeden, men flyttede det senere hen hos en Træskomager.

Vedrørende Tærskningen havde man det i nogle Aar ret forskelligt paa Gaardene. Paa Krølgaarden fik de allerede sidst i 50'erne Tærskmaskine, medens Rasmus Hansens Husbond først købte en omkring 1873. Men som Ole Krøl var foran med Tærskningen, var han bagefter med Belysningen. En Petroleumlampe vilde han ikke vide paa sin Gaard, og til hans Død 1876 brugtes der kun Lys paa Gaarden. Naar han spillede Kort, maatte han have to Lys staaende ved Siden af sig, og saa havde hans Medspillere endda altid set hans Kort længe før han selv.

Hos Byens 9 Gaardmænd holdt Ungdommen mange forskellige Gilder. Som fast Regel var der Gilde hele Fastelavnsugen, desuden to Julegilder og sommetider et i Paasken. Almindeligvis kostede det Karlene 2 Mark pr. Gilde: gik det højt, kunde de ogsaa komme op paa 3. Pigerne gav altid det ene Fastelavnskilde.

Rasmus Hansens Fader var Stenbugger og lagde Bro, satte Grund,

lavede Stenkister og hvad andet, der var af den Art og kunde derved komme op paa en Fortjeneste af 4 Mark og Kosten, hvad der var særdeles godt i de Dage. Om Vinteren var han med at save og flække Brænde i Statsskovene og fik ogsaa Lov til at gaa der, selv da han ikke kunde udrette ret meget. Rasmus Hansen har trolig fulgt i Faderens Fodspor og arbejdet godt langt op i Aarene. Straks han blev gift, gravede han 6—7 Aar Dræn for en Betaling af 11 Øre pr. Favn paa 40 Tm. Dybde, hvad der kunde give ca. 2 Kr. om Dagen paa egen Kost, hvilket ogsaa var en god Fortjeneste efter de Tidens Forhold. Siden har han været meget ved Damptærskning. I de første Aar var Betalingen 2 Kr. pr. Dag samt Kosten og senere 1 Øre ekstra pr. Td. tærsket Korn for saa tilsidst at komme op paa helt andre Tal. I 22 Aar var han Fyrbøder ved Tærskværkerne og i 14 Aar som Fyrbøder og Savskærer paa Savskæreriets, saa det er fra først til sidst lange Tjenestemaal, Rasmus Hansen kan se tilbage paa.

Hans Svigerfader var Slagter, og af ham lærte han Slagtningen, saaledes at han i forholdsvis vid Udstrækning har taget Livet af mangfoldige Kreaturer rundt om hos Venner og Bekendte. Ikke mindre end 26 Grise gav han Dødsstødet sidste Aar. Det er godt klaret af en Ikke-Slagter, der har rundet Firserne.

Anders Hemmingsen, Rode Mark

En af Østfalsters kendte gamle Skikkelser fylder snart 90 Aar. Det er fhv. Gdr. Anders Hemmingsen, født 13. Februar 1847 i Maglebrænde, hvor Faderen havde en mindre Gaard. I

Anders Hemmingsens Skoletid holdt Børnene hver Jul og Fæstelavn Skolegilde rundt om i de forskellige Gaarde der i Byen. Ligeledes havde de hvert Efteraar et Høstgilde. Mad medbragte de selv, men fik saa gratis Øl og Kaffe, saa de havde kun at betale Spillemanden. I hans Barndom var der en gammel Kone, som gik fra Maglebrænde til Stubbekøbing efter Post. Desuden havde hun en Postrute til Aastrup, Horbelev og Falkerslev Sogne, saa det var intet lille Distrikt, men Postsagor var der jo ikke mange af, og disse skulde kun afleveres i Skolerne, saa Skolebørnene kunde bringe dem videre ud. Men selv om Postpakken kun var lille, kunde Vejlængden dog gøre den besværlig nok. I Maglebrænde var 4 af Gaardmændene i Avislav om Stiftstidende, men hos Husmændene var der ikke Raad til en saadan Flothed. Baae paa Skørninge og Dalby havde man sin egen private Postkone, men det var jo ogsaa Herregaardene, og her kunde man tillade sig meget, som andre almindelige Mennesker maatte undvære.

Efter sin Konfirmation tjente Anders Hemmingsen i 4 Aar hos en Morbroder, og i 1868-69 aftjente

han sin Værnepligt i København. Da han blev hjemsendt, var der flere af hans lidt ældre Bekendte, der indkaldtes i Anledning af den fransk-tyske Krig, men de kom ikke længere end til Hovedstaden og hjemsendtes kort efter. I 1871 blev Anders Hemmingsen gift og overtog sin Kones gamle Slægtsgaard paa Rode Mark. Til Byen hørte kun 4 Helgaarde, 1 Halvgaard og et Parceliststed. Alle Gaardene havde tidligere været Fæste under Fideikommet og var ved Udskiftningen flyttet ud paa Rode Mark. Stuehuset til Anders Hemmingsens Gaard var opført 1799. Udbygningerne 1800. En Del af disse havde hans Svigerfader dog bygget om i Begyndelsen af 50, men Stuehuset stod til 1886. Det var ogsaa efter sin Tid meget solidt bygget af Egetømmer og brændte Sten, hvilket jo var noget andet, end hvor man ellers som saa mange andre Steder ved Udflytningen kun holdt sig til almindelig simpelt Skovtræ og lerklinede Mure. Det var ogsaa meget langt, men kun 10 Alen bredt, saa de fleste af Stuerne var paa hele Husets Bredde. I Hverdagsstuen var forøvrigt 3 Alkovesenge; i den ene laa Manden og Konen, i den anden deres to Døtre og i den tredje begge Tjenestepigerne.

Da Anders Hemmingsen kom til Gaarden, tog han straks fat paa Mergling og Dræning. Avlingen var i 7 Marksdrift med 10 Tønder Land i hvert Skifte. En Mark blev saa merglet og drænet hvert Aar, indtil det hele var i Orden, saa det var et stort Stykke Arbejde at faa udført. Merglen tog han paa sine egne Marker, og de fleste af Drænrørene fik han fra Særsløv Teglværk. Al Dræningen var paa Akkord, og var jo noget af det første Arbejde paa

Bøndergaardene, hvor Kosten ikke hørte med i Betalingen. Senere er der kommet meget andet af lignende Art.

Efter at Avlingen var kommen ind i den rette Gænge tog han fat paa Bygningen af en ny Gaard, rev alle de gamle Udhuse ned og byggede nye op 1881 og 82, Stuehuset kom som nævnt 86. Alle Bygninger var med stor Plads baade til Folk og Fæ, og hvad der ellers skulde udføres. Der var ingen Tærskemaskine paa Gaarden, da Anders Hemmingsen kom dertil og det første Aar stod han selv som fjerde Mand ude paa Loen og lærskede med Plejl, men allerede 1872 købte han en stor Trehestmaskine med Halmryster, saa det var noget, der kunde rede til Side. Kastemaskine fik han ligeledes, og da Udhusen var bygget om, havde han Plads til en Hundrede-Tønders Kastning. Før den ny Maskines Anskaffelse havde han paa gammeldags Manér maattet kaste det hele med en Haandskuffe, hvad der var en sejt Død og naturligvis heller ikke gav det bedste Resultat.

I Begyndelsen skar de al Hakkelsen paa et Par gamle Hakkelsekister, men snart holdt en Hakkelsemaskine sit Indtog. Den havde en lang Stang, som to kunde trække, mens en tredie lagde i. Siden satte den til Hestekraft og blev derved endnu lettere. Alle Redskaberne var ligeledes meget gammeldags med Træpløve og Træharver — to af Harverne var med Trætænder, en dog forsynet med Jern — saa her skulde meget nyt ind. Desuden an-

skaffede han snart en Bredsaamaskine og senere paa en Gang en Af-lægger og en Slaamaskine. Siden kom endnu mere til af det sidste nye og moderne paa Landbrugets Omraade. Mange andre har kendt noget lignende, men Anders Hemmingsen havde baade Raad og Lyst til at sætte tidlig ind og blev i flere Henseender en Foregangsmand. Sin Besætning forbedrede og udvidede han stadig. Ved hans Ankomst til Gaarden, var der kun 7 Malkekøer, snart var han oppe paa 30 foruden Ungkreaturer, og ved Dyrskuerne tog baade Heste og Køer store Præmier hjem. I det offentlige Liv fik han mange Tillidshveiv og var saaledes Sogneraadformand fra 1898 til 1917. Fra tidligere Tider havde Sogneraadet haft en Kommunalstue hos en Væver i Vejringe og holdt der deres Sogneraadsmøder, indtil der i 1897 blev bygget Forsamlingshus. Anders Hemmingsen var ligeledes en Tid i Menighedsraadet og da med til at kalde Provst Degenkolw til Moseby. Ved Provstens Jubilæum var han treds sine snart 90 Aar ogsaa med til Festen.

Hans Kone døde i 1925. Hun havde altid været af dem, der holdt den gamle falsterske Nationaldragt i Hævd og bar den til det sidste. Ved hendes Død forærede Anders Hemmingsen en stor Part af hendes personlige Ejendele og andet, der har kulturhistorisk Værdi til »Falsters Minder«, saa man har her Erindringer om Hjemmet ude paa Røde Mark, hvor meget nyt tidlig kom ind, men hvor alligevel meget gammelt blev fredet.

Hanne Hansen, Købelev

Man plejer at tale om det døde Lolland, og der siges ogsaa at som Regel kør religiøse eller folkelige Bævælgelser og heller ikke Sekterne trives derovre. Forøvrigt rammes Falster jo ogsaa af noget nær de samme Talemaader.

Hvor meget der kan være om Snakken, skal ikke her trækkes nærmere op taget som Helhed, men som bekendt er der med Hensyn til Dødhed og alt det andet i hvert Fald ingen Regler uden Undtagelser, og f. Eks. er der i Købelev øjensynlig Vidnestyrd om, at man her har formaaet at samle sig paa en Maade, som ikke er ganske almindelig i en jævn Landsby. Igennem en længere Aarrække har her nemlig været et forholdsvis stort Baptistsamfund, som i 1920 fik opført en ny Kirkebygning.

Ligeledes har Indre Mission en ret stærk Kreds af Tilhængere der, og disse rejste i 1906 et Missionshus i Byen. Man kan være med eller mod, som man vil, saa kommer man ikke udenom, at Rejsningen af to saadanne Bygninger vidner om Offervillighed hos de, der slutter sig til de to nævnte Retninger.

Indre Missions Stifter og Foregangsmand der i Sognet var Provst Thorchlasius, der i ca. 20 Aar virkede som Præst i Købelev. Han be-

gyndte med Missionsmøder og fik stiftet en Kreds, som kunde samles rundt om i de forskellige Hjem. Til sidst var man stærk nok til at skabe eget Hus, hvor man holder større Møder, men alligevel fortsætter man med mindre Sammenkomster rundt om hos private Familier.

Gamle Hanne Hansen er iblandt dem, der slutter sig til Indre Mission, og man hører det ogsaa straks paa hendes Tale.

»Vi troende.« siger hun jævnlig, mens Sam'ta'en drejer sig om Indre Mission, og for hende er der sikkert ingen Tvivl om at her indenfor findes noget af det højeste og bedste. Forøvrigt har hun haft sine Kors at drage, og det er kun godt, at hun har fundet Vej ind til noget, som kan give Trøst og Styrke. To Ægtefæller og to ældre Børn har hun mistet, og desuden har der været meget andet, som nok har kunnet trykke. Trods alt dette klager hun dog ikke over Skæbnen, men er tilfreds med, som det har føjet sig for hende.

Hanne Hansen er født 22 Januar 1850. I sin Barndom opholdt hun sig hos sine Plejeforældre i Abildtorpe og gik til Skole i Branderslev. Skolevejen var lang saa hun skulde gaa stærkt for at naa frem paa en Time. Som ung tjente hun forskellige Steder og blev senere gift med en Mand, der havde været med i Krigen 64 og blev saaret der, saa han tildels var Inva'id. En Kugle var gaaet ind igennem hans ene Skulder, og 13 Aar efter voldte den hans Død. Hanne Hansen sad da som Enke med 3 smaa Børn, og 6 Uger senere fødte hun sit fjerde

Barn, saa det var strenge Dage at komme igennem. Manden havde været Vaabenbroder, og fra Vaabenbrødrenes Kasse blev hun bevilget 35 Kr. til Begravelsen og 54 Kr. om Aaret, til hun giftede sig igen, I Pension havde Manden ellers faaet 12 Kr. om Maaned. Hun maatte nu for Alvor tage fat og arbejde i flere Aar paa Lienlunds Avlsgaard. For at malke 12 Køer 2 Gange daglig tjente hun 25 Øre og Frøkosten. Naar hun havde andet Arbejde fik hun 1 Kr. om Dagen. Det var haardt at være Enke i forrige Tider.

Hendes første Mand var en Tid Schjæffer paa Kristiansdal og passede der ca. 200 tyske Faar. Hans Fader var født i Norge og blev kaldt Nordmand, og en Broder antog ligeledes Navnet som Stamnavn og gav det igen til et Par af

Hanne Hansens Børn som kom i Huset hos ham, da deres Fader døde. Her ser man, hvor let et Navn kan blive et Kendingsmærke for en hel Slægt. Den ældste Søn fik ogsaa senere Farbroderens Ejendom, og Hanne Hansen flyttede siden hen

Nærheden af ham. Da han og en ældre Søster, som boede sammen med ham, ogsaa var døde, fik Hanne Hansen Plads paa det store nye Alderdomshjem i Købelev, og som Enke anden Gang vil hun nu der tilbringe sine sidste Dage. Og glad er hun for det gode Ophold, som her bliver hende til Del. Det er andre Kaar end der var Enkerne beskaaret i 70, og man kan kun glædes over, at vor sociale Lovgivning er gaaet frem, saa ikke mindst de gamle, som har kæmpet og stridt i deres yngre Aar, kan faa det godt og hyggeligt i deres Alderdom.

Hans Jensen, Holeby

I den sidste Menneskealder er adskillige Byer skudt stærkt i Vejret, og iblandt disse er Holeby en af dem, der forholdsvis er gaaet stærkest frem og fra en yderst ringe Begyndelse har faaet sit Navn kendt langt ud over Lollands Grænser. Holeby Ma-

skinfabrik og Holeby Sukkerfabrik med Hans Christoffersens og Erhardt Frederiksens Navne knyttet til de to Virksomheder er indskrevet paa en Maade, som der ned igennem Aarene er regnet med, og som

man heller ikke foreløbig kommer udenom.

Som en af de gamle Holebyer, der har kendt Byen, da den laa hen stille Ubemærkethed, staar *Hans Jensen*. Fra sin Barndom husker han hvordan Stedet saa ud med et Par enlige Gaarde og 3-4 straatækte Huse. Og han har ogsaa kendt gamle Hans Christoffersen fra den Tid, han var en almindelig Smed og under ringe Omstændigheder prøvede sig frem paa Maskinernes Omraade før tilsidst at blive en anset Fabrikant. Og Hans Jensens Fader, der var Skræder og til Tider havde 3 Skræderpiger under sig, har sammen med disse vandret til Nøbøllegaard og syet der for Erhard Frederiksens Forældre, saa han har ogsaa ingen alt dette fra Barne- og Ungdomsaarene mangfoldige Minder, som har Forbindelse med noget af det.

der har drevet Holeby frem. Og siden 1914 har han haft fast Ophold i Byen og derfor nu som ældre Mand daglig Løjlighed til at følge med i dens stærke Udvikling.

Hans Jensen er født 21. Januar 1850 i Fuglse og gik som Barn i Byens gamle Skole. Læreren hed Hansen og var en af dem, der gerne svang Tampen -- baade en enkelt og en dobbelt -- paa de forskellige Synderes Rygge. I de Tider havde saa godt som alle Drengene Skindpelse, og disse var gode Beskyttere imod en susende Tamp, hvilket Degren ogsaa godt nok vidste og derfor gerne bød, at Pelsen skulde af, før Afstraffelsen fandt Sted. Pigerne maatte her som de fleste andre Steder feje Gulvene i Skolen, og Drengene havde Bestillingen at rense W. C.! Efter Eksamenene holdtes der Skolegilde. Alle havde Mad med hjemme fra og gav 4 Skilling til Musikantøren. En Mængde Udenadslæren fik de for i Skolen, og det samme var Tilfældet hos Præsten. Her skulde de ikke sjældent lære 30 Vers i Testamentet paa Ramse. Ved Konfirmationen ofrede Hans Jensen 1 Rigsdaler til Præst og Degn, men Bønderbørnene gav gerne 2 Daler til hver.

Sin første Tjeneste fik Hans Jensen i Alsø, og hans sædvanlige Fyr-aftensarbejde var der sammen med Karlen at skære Hakkelse til 4 Heste paa en Hakkelsekiste. Paa flere af de andre Gaarde havde man faaet Hakkelsemaskine, men her var man mere gammeldags og holdt sig derfor til Hakkelsekisten. Hans Jensen fik siden Plads i Fuglse og var der med at tærse til Punds og tjente da hver 17. Tønde Korn, hvilket var en efter de Tider særdeles god Betaling, da der var mange, som maatte nøjes med at tjene hver 22 eller 23. Tønde. Kornet blev kastet med Hæandskuffe og bagefter blæstes lidt af Støvet væk med en Blæsemaskine.

Paa Gaarden var en Lade, som blev kaldt for »Annekeladen«, og her skulde en Kvinde ved Navn Anneke være manet ned, saa ikke alle var cristige ved at færdes der i Mørke. Kreaturholdet paa flere af disse Gaarde var ikke stort. Paa ca. 40 Tdr. Land havde man gerne 4 Heste og højst 5 Køer samt et Par Slagtesvin foruden Faar og nogle Smaa-kreaturer.

Som ungt Menneske havde Hans Jensen ikke Lyst til at springe Soldat, og da han tjente hos Lægdsmanden, hjalp denne ham til en Attest for Fodsved, saa han kunde slippe for at trække i Trøjen.

Senere var han i 11 Aar som Staldkarl hos Etatsraad Jørgensen paa »Søholt«, og fik da 200 Kr. om Aaret; desuden 15 Kr. for at passe Gudsforvalterens Ridehest, og nogle Drikkepenge kunde der ogsaa falde af fra anden Side. Af Fornøjelser var der særlig Ungdomsgilderne rundt om i Gaardene. Man begyndte klokken 4 om Eftermiddagen og holdt ud til 5 om Morgenen. Der sluttedes da af med varm Frokost, hvor der vankede enten Skinke og Grønlangkaal eller Steg. Ved Punsen stod man op ved Bordet og drak Skaaler. I 1886 købte Hans Jensen sig en lille Ejendom i Bursø og boede der, indtil han flyttede til Holeby. Endnu er han rask og rørig, men det kniber lidt med Hørelsen. En særdeles god Sangstemme havde han i sin Ungdom, og helt op i sin høje Alderdom kan han stadig tage Tonerne. Skrive Vers kan han ogsaa, og ved en Udflugt, som for et Par Aar siden blev afholdt for de Gamle, overraskede han Forsamlingen ved at møde op med en Sang til Melodien »Vift stolt paa Kodans Bølge«. Det sidste Vers lød:

»Vort Sogneraad til Ære
en Skaal vi tømme vil;
en Tak vi vil frembære,

for vi har Grund dertil.
Vi er bespist og skænket
i rigtig bredfuldt Maal.
Til Sogneraadets Ære
vi tømmer denne Skaal!«

Ikke mange midt i Firserne gør
Hans Jensen efter ved at møde op
som Visedigter og Visesanger.

Hans Christian Hansen, Slemminge

Fra ældgamme! Tid har det været Skik, at naar man blev Ildebrand var, greb man til det stærkeste Bekendtgørelsesmiddel, man da havde, nemlig at lade Kirkeklokkerne forkynde, at der var noget galt og usædvanligt paa Færde. Og disse Kirkeklemt skulde nok kalde Folk ud af Gaarde og Huse for at faa at vide, hvad det gjaldt. Denne Brandklemten har forøvrigt flere Steder holdt sig helt ind i vort Aarhundrede; bl. a. har gamle Smed Hansen paa den Maade mangfoldige Gange varskoet Slemminge Bys Beboere, naar der har været Brand i Omegnen. Ikke mindre end 28 Ildebrande har han oplevet i de 60 Aar, han har boet der i Sognet. Just dem alle har han ikke klemtet for, men dog de fleste, og han var da ogsaa den sidste, der klemtede med den gamle Kirkes Klokker, og det tilmed, mens der var Ild i selve Kirken. Det var i 1901, at Lynet her slog ned, og en stor Part af Kirkebygningen brændte. Da den var restaureret, og nye Klokker kommet, var Hansen ligeledes den første, der gav Brandklemt med disse Efter at vi er glædet mere og mere ind i Telefonernes Tid, har man jo her faaet bedre Budbringere, og Kirkeklok-

kerne tier derfor nu, selv om den røde Hane galer.

Allerede som Barn kom Smed Hansen til at opleve en meget stor og farlig Ildebrand, idet han opholdt sig i Ulslev paa Falster, da 3 Gaarde og 2 Huse dér i Byen brændte Natten mellem 13. og 14. September 1865. Det var et mægtigt Baal, hvor en Mængde Korn gik op i Luer, og en Tid saa det ud, som mere skulde lægges øde, men man fik dog slukket Ilden, der havde taget fat i den fjerde Gaard. Men Hansen har altsaa set meget blive lagt i Aske.

Som Forkyndelsen af Ildebrand har forandret sig i Tidens Løb, er ogsaa Lovene og Reglerne for Hjælpen undergaaet store Forandringer. F. Eks. kom der for knap halvandet Hundrede Aar siden en ny Brandlov, hvor det hed, at ved Ildebrandstilfælde skulde Oldermændene tude paa Gade og lade Kirkeklokkerne lyse, og saa snart disse »Anskrig« var gjort, skulde hver Gaardmand møde med to tætte Tønder eller Kar samt to Spande og en Buløkse. Desuden skulde hver have en Karl eller Pige med til at hjælpe ved Vandet!

Og Brandfogden havde at møde med Byens Brandhage, to Bagreb, en Tækkestige og et Par Tønder paa en Høstvogn. Husmænd og Indsidere skulde stille med hver en Spand, og Haandværkerne med deres Værktøj. At det meste var brændt, inden alle disse »Anskrig« og denne Udrustning og Udrykning var foretaget, forstaar man saare vel,

men selv i vore Dage, hvor Brandvæsenet er i langt bedre Orden, gaar jo alligevel gerne det meste til Grunde, naar Ilden først for Alvor har taget fat. Men selvfølgelig kan man da lettere begrænse den nu end før.

Hans Christian Hansen er født 25. Januar 1850 i Nyby, men Forældrene flvttede ikke længe efter til Nykøbing og kom altsaa derind til Koleraaaaret 1853. Her maatte Fæderen sammen med ca. 70 andre af Bvens Borgere bukke under for den frvgtelige Epidemi. Før at hjælpe lidt paa Nøden hos Enker og faderløse Børn, nedsattes der en Komité, som indsamlede en større Pengesum, og ud af disse Penge tildeltes der Hansen og hans Moder 30 Rigsdaler om Aaret. Den lille Dreng kom imidlertid hjem til Faderens Forældre i Nyby, medens Moderen tog ud at tjene. Før sit Giftermaal havde hun tjent hos den lærde Magister Lindberg i Taaderup og fik nu ogsaa Plads i lignende Herskabshuse, bl. a hos en Fru Sidenius i Nykøbing, der var Enke efter den sidste Statshauptmand. Her var hun ogsaa, da Chr. den 9.s Bro blev indviet, og Hansen kom der i Besøg, saa han fik set hele Stadsen med den danske Konge og russiske Storfyrste iberegnet.

Hans Christian Høusens Farfader hed Niels Gaard og ejede et af de 14 Smaasteder paa ca. 3 Tdr. Land, som da laa i Nyby. Som en Sjældenhed kan bemærkes, at han og hans Kone oplevede 1878 at fejre deres Diamantbryllup, og Festen stod paa Eskildstrup Hotel, hvilket i de Tider ikke var nogen almindelig Begivenhed.

Tolv Aar gammel kom Hans Christian ud hos en Farbroder, der var Smed i Ulslev paa Falster, og fra at gaa i Eskildstrup Skole kom han nu til Sdr. Alslev, saa det var, som han blev hensat i en hel ny og anden Verden. Læreren her var en yngre

Mand, der hed Schmidt, og en af hans Døtre var den fornylig afdøde tidligere Modehandlerinde i Nykøbing, Petra Schmidt, der ved sin Død skænkede hele sin store Formue til Kræftens Bekæmpelse.

Af de Fag, som Hansen slet ikke kendte noget til fra Eskildstrup Skole, var Frihaandstegning, som han var meget glad for nu at faa Undervisning i og lærte at tegne helt pænt, ligesom han ogsaa der fik sin Skrift meget forbedret.

Efter Konfirmationen lærte han Smedehaandværket hos Farbroderen og arbejdede senere forskellige Steder som Svend. Sin Værnepligt af tjente han ved Ingeniørkorpset og laa da i København. Siden blev han gift og købte en Smedie i Ud Stolpe men efter nogle faa Aars Forløb solgte han den og flyttede til Slemminge. Her ejede 14 Bønder da Byens Smedie, medens dens Beboelseshus tilhørte Greven paa Hardenberg. Til at begynde med var Hansen som Bysmed, men fik snart det hele til Eje. Smedien byggede han selv om, og her har han saa gennem de mange Aar ihærdigt og trofast slidt Føden ind til sig selv og hele sin store Familie. Som Smed har han set mange Forandringer paa Professionens Omraade. Ikke mindst er der Forskel paa Priserne paa Beslag og lignende. For at faa beslaaet en enkelt Hest nu er Betalingen lige saa meget som Hansen i sin Tid pr. Akkord fik for at holde en med Sko et helt Aar. Og da Jernet steg, saa Akkorden ikke kunde holdes for 5 Kr. pr Hest om Aaret men maatte op til 6, var der mange, som korsede sig stærkt.

Og om mangt og meget af lignende Art og om adskilligt andet fra forrige Tider kan den gamle Smed tale ned af Erfaring, ud fra et langt Livs mangeartede Oplevelser.

Klavs Jørgensen, Forneby

Engestofte skal i tidligere Tider være skrevet for Ingesthophi, og Olstrup, der sammen med Forneby hører ind under Engestofte, Olufts- thorp. Til disse tre Steder har gamle Klavs Jørgensen været knyttet i hele sit lange Liv. I Olstrup er han født 13. April 1848, og i Forneby har han boet i 62 Aar — og paa Engestofte Gods har han arbejdet fra han var 26, til han var over 70. Han har derfor faaet nøje Kendskab til mangt og meget indenfor Engestoftes Grænser. Faderen havde en Gaard i Olstrup, der tidligere havde tilhørt Svigerforældrene, som da var Fæstere under Engestofte, men paa et forholdsvis tidligt Tidspunkt købtes Gaarden til fri Ejendom. I Fæstetiden maatte Afgifterne der som overalt for det meste betales i Korn og andre Naturalier; bl. a. maatte de hvert Efteraar levere et Lam, Fjerkræ og Æg. Arbejde paa Gaarden maatte de selvfølgelig ogsaa udføre, og derved særlig som i Saa og Høst forsømme deres eget. Klavs Jørgensens Moder har som ung Pige f. Eks. været med til at »sæle« Korn gennem et Sold. Det var et sent Stykke Arbejde at rense en Herregaards Korn paa, men naar man ikke havde Kastemaskiner, maatte Kornrensningen finde Sted paa anden Vis og de gamle var vant til grovt og besværligt Slid, saa de tog uden at blinke fat paa det, der blev budt. Engestofterne, der havde Enge ned til Søen, skal forøvrigt i forrige Tider

have fanget Gedder i flettede Pile- riskurve, som de stillede som Fiskeruser i nogle gravede Render. Ligeledes har de haft Mannagræs, hvoraf de skaffede sig Mannagrryn.

Klavs Jørgensens Hjemgaard var hans Barndom gammel og indskrænket indrettet med kun to Stuer og et Par mindre Kamre. Bryggers fandtes ikke, saa baade Bægerovn og Bryggerkedel var i Køkkenet, der havde Stengulv og naturligvis ogsaa aaben Skorstens- arne med Indfyring til Bilæggeren i Hverdagsstuen. Her var Omhængs- senge og Lergulv, men i Stads- stuen var Gulvet af Bædder.

Mens Klavs Jørgensen gik i Skole, var der to forskellige Lærere, hvoraf den ene var særlig skrap til at svinge Tampen. Skolestuen skiftedes de ældste Piger til at feje, saa Pro- perheden var der som i de fleste andre Skoler. I Olstrup var kun 5 Gaarde med godt Sammenhold mellem Beboerne. Alle Bønderne var samlet i et Møglav, og naar Gød- ningen skulde køres ud, mødte man fra hver Gaard med en Vogn, to Heste, en Karl og en Pige for at hjælpe til med Arbejdet hele Om- gangen rundt. Bagefter holdtes saa Møggilder, hvor man under smaa Omstændigheder morede sig udmærket. Ligeledes holdtes der Kartegil- der rundt om paa Gaardene, alt sammen noget der lavede stærkt op i de graa og ensformige Hverda- ge. Ærtelærskningen fandt ogsaa Sted i Fællesskab, og man tærskede da baade paa Løer og ude paa Gårdspladsen. Korner rensedes fra først med Haandskuffer, men siden fik de Harper og Blæsemaskiner og tilsidst Kastemaskiner. I Begyndel- sen af 70 holdt Tærkemaskinerne deres Indtog, men i Førstningen havde man kun Lejemaskiner paa Bøndergaardene, og tærskede allige-

vel en hel Del ved Siden af. Hak-kelsemaskiner var heller ikke almindelige. Man nøjedes med Hak-kelsekister, og her snittedes saa al Halm og Hø til Hestene, og mange Steder til Køerne med, saa det gav et ikke ringe Tillæg til Morgensyslen. — Skolegilder holdtes ikke i Klavs Jørgensens Barndom, men senere kom Ungdomsgilderne, der om Højtiderne fejredes rundt om i Gaardene. Desuden havde man Høstgilderne, hvor saavel Børnene som Tjenestefolkene blev bedt med i hele Lavet. Endelig havde Klavs Jørgensen ogsaa sin Soldatertid i København og en Manøvre ved Hald, som en Afveksling i det daglige Arbejde.

Da han var 26 Aar blev han gift og kom til at bo i det lille Hus, hvor han endnu har sit Hjem. Huset var da Fæste under Engestofte og var i Grunden givet til hans Kone Hun havde nemlig som ung Pige tjent i flere Aar hos Herskabet paa Godset, først som Stuepige og dernæst som Kammerpige, og da en af de unge Frøkener blev angrebet af Tyfus, og ingen turde passe hende af Frygt for Smitten, paatog Kammerpigens Sygeplejen. Som Løn herfor fik hun Løfte om et Fæstehus med 3 Tdr. Ld., og ved deres Giftermaal flyttede hun og Klavs Jørgensen ind i Hjemmet ligeoverfor Skoven. Han fik samtidig Arbejde paa Godset med 4 Mark i Daghyre fra 6 Morgen til 7 Aften paa egen Kost. I de sidste Aar arbejdede han i Haven og kom der op paa 2 Kr. om Dagen — altsam-

men kun Smaapenge imod, hvad vi nu er vant til at regne med.

I den lange Aarrække, Klavs Jørgensen har været knyttet til Engestofte, har han set adskillige komme og gaa saavel paa Godset som i Sognet. Et Herskab har afløst et andet, og to Gange er Herresædet hjemsogt af Ilden. Ogsaa i Forneby har i hans Tid været stor Brænd, idet der brændte tre Gaarde paa en Gang.

Og af Præster husker han flere. Han blev konfirmeret af Pastor Ehrenreich, der var født 1807, saa alene det viser langt tilbage. Efter Ehrenreich kom Pastor Barfod, Faderen til den kendte Præst »Fugle-Barfod«.

Gamle Barfod var selv en meget klog Mand og god ved Fattigfolk i Engestofte, siger Klavs Jørgensen, saa han havde et godt Lov paa sig i Menigheden.

En af de tidligere Præster skal forøvrigt have været skrap til at mæne Folk i Jorden, men en Gang naaede han dog ikke sin Hensigt, idet vedkommende, som skulde herunder, slog Bogen fra Præsten, og dermed mistede han Kræften til Nedmaningen.

Ved Isnashjørnet i Krærup har der før været noget Spøgeri, men Klavs Jørgensen, der ikke selv har troet hverken paa Manen eller Spøgen, har ikke hørt paa hvilken Maade det viste sig, og al den Slags er sikkert heller ikke saa let at holde rede paa.

Rasmus Piil, Hesnæs

Falsters Østersøkyst er som et lille Stykke Falster for sig selv, idet den moder med stejle Brinker og Skrænter og har selve det store

Hav tæt op imod sig. Naturen bliver derfor noget i Modsætning til den øvrige Del af Øen. Og derude har man de efter Falsters Forhold

og Størrelse mægtige Skove, alt indfavnet af det Classenske Fideikommiss. Med sin Havn er Hesnæs som et samlet Midtpunkt for Skovdriften, og herfra udskibes mellem Aar og Dag adskillige Ladninger Træ. Et stort Savværk er ligeledes anlagt her, og man har Skovriderbolig og Toldbygning. En Havnefoged og en Fiskeriforpagter er ogsaa knyttet til Virksomheden sammen med flere andre, og alle Beboerne, der har enten direkte eller indirekte Forbindelse med det, som her er sat i Gang enten i Skov eller paa Hav. Det lille Skov- og Fiskerleje har derfor ikke ringe Betydning for adskillige Mennesker.

Som gammel Hesnæs-Veteran staaer *Rasmus Piil*. I mangfoldige Aar har han arbejdet i Skovene og paa Savværket og er født der i Sognet og saa godt som hele sit lange Liv opholdt sig indenfor dets Grænser, saa han kender omtrent alt baade ud og ind som sin egen Lomme. Og han husker godt og ved meget at fortælle fra den lille Verden, han har været bundet til.

Rasmus Piil er født 5. Juli 1852

i Aastrup, hvor Faderen var Tækkemand. Som Barn gik han i den nu nedlagte Lunderskole, der da havde sine Børn saavel fra Aastrup som Horbelev Sogne. Til Skolen hørte 9 Tdr. Land; de 3 fra Aastrup, de 6 fra Horbelev. Aastrupjorden drev Degnen selv, medens Arealet fra Horbelev var forpagtet ud.

Fra ganske lille løb Rasmus Piil altid inde hos Nabogaardmanden, og da han var 7 Aar begyndte han dér at køre Havre og hjalp saa ellers udenfor Skoletiden med ved alt forefaldende Arbejde paa Gaarden. Kort efter Konfirmationen kom han til København hos en Morbroder, som var Gæstgiver og Øltapper og skulde der hjælpe til med at skylle Flasker, børste Fødtøj og hente og bringe de logerende Søfolks Sager. Fortjenesten var hel god, da Sømændene aldrig var knebne med Drikkepenge, naar de kom i Land, men Arbejdet var ham umuligt at holde til, da han næsten ingen Søvn fik. Efter nogle Maaneders Forløb havde han derfor faaet nok af Københavnerlivet og vendte atter tilbage til Falster. Rejsen foregik begge Gange med Dampskibet »Saxo« og kostede 7 Mark pr. Tur mellem København og Stubbekøbing. At Rejse og hele Opholdet i Hovedstaden trods alt havde været en stor Oplevelse for den lille Falsterdreng, siger sig selv. Det var kun faa af Bondestanden, der i hans Alder havde været ude paa et saadant Eventyr. — En Tid tjente han saa Bønder, men hans største Lyst var at arbejde med Træ og naaede ogsaa at komme i Bødkerlære, men han var for fattig til senere at kunne faa en selvstændig Virksomhed og maatte derfor atter ud som Tjenestekarl. Nogen Tid arbejdede han paa det store Teglværk i Særslev, som da

stod i sin fulde Blomstring og var inde i en hel Glansperiode. Teglværkets Ejer hed Knapmann og var en indvandret Tysker, der først havde arbejdet hos gamle Tesdorpf paa Ourupgaard. Sin Virksomhed i Særlev begyndte han meget smaal paa en Græspart med Blaaler, og hans første Ovn var kun bygget af Græstørv. Senere købte han et større Areal med Rødler og drev her en mægtig Forretning op, ikke mindst med Drænrør. Daglønnen var 4 Mark fra 6 M. rgen til 7 Aften. Efter at Rasmus Piil havde ligget 14 Maaneder i Tjenesten, blev han gift og arbejdede i nogle Aar forskellige Steder; bl. a. var han med ved Anlæggelsen af Hesnæs Havn 1880. Arbejdet var meget strengt, men der kunde tjenes 2 Kr. om Dagen, hvilket i de Tider var en stor Fortjeneste. Det samme tjente han ogsaa, da han senere arbejdede ved Orehoved Havn. For at komme dertil, skulde han spadsere fra Stubbekøbing til Orehoved. Til Turen havde han faaet et Par nye Træsko med Jernklamper under, men han var ikke kommet ret langt, før den ene Klampe røg af, og paa 3 Klamper maatte han saa hoppe det meste af 17--18 km for at naa sin Arbejdsplads. Desuden havde han sin Værktøjskasse og øvrige Remedier til en Vægt af ca. 25 kg paa Nakken — saa det var just ingen særlig behagelig natlig Tur at være ude paa. Naar han under Orehoved-Arbejdet vilde besøge sin Familie fra Lørdag Aften til Mandag Morgen, havde han en 4 Timers March hver Vej, men tog den med Glæde og uden at føle sig særlig besværet deraf. Hvem vilde vel i vore Dage gøre ham det efter?

I Tidens Løb fik Rasmus Piil alligevel megen Gavn og Glæde af sit Haandværk, selv om han ikke naaede at blive selvstændig Mester, idet

da han siden blev ansat ved Fideikommiets Skove, først som Skovarbejder, derefter som Hegnsmand, til lige maatte være Tømrer paa Skovridergaarden og bl. a. lave de Led og Laager, som anbragtes paa Strækningen fra Næsgaard til Korselitze. Da der 1898 opførtes et Traktørsted ved Pomle, ansattes Rasmus Piil dér som Vært, men beholdt samtidig sin Stilling som Hegnsmand, da der jo ingen Gæster kom om Vinteren. Om Sommeren var der særlig mange fra Nykøbing F og flere medbragte da deres tilkøvede Mad, som de fik varmet i Køkkenet. Lidt gav de for Ulejlyheden, men det meste blev dog kun Arbejde. Alligevel var Piil og hans Kone helt tilfredse dermed og tilbragte 15 Aar ved Pomle og saa mange komme og gaa. De sidste af sine rigtige Arbejdsaar var han paa Søværket i Hesnæs — fra 1918 til 27 som Værkmester: men flittig som altid er han endnu efter at han har taget sin Afsked, stadig beskæftiget i sit Værksted.

Af de mange Forandringer, han ved om og har set i de mange Aar, har han opholdt sig derude, er ogsaa Flytningerne af Skovriderholligerne. Den første var paa »Petersruinde« og Skovrideren hed da Ramløse. Siden flyttedes der til »Herslebslund«, hvor to Rosenstander — Fæder og Søn residerede: endelig opførtes den sidste ved selve Hesnæs 1898 til nuværende Skovrider Nellemann, »som jeg har meget at være taknemlig for,« siger Rasmus Piil.

I det hele er Rasmus Piil en tilfreds Mand og glad for de Goder, der er blevet ham til Del her i Livet, ogsaa det, at han nu paa sine gamle Dage kan blive ved at bo, hvor han er vant til at være, ved Skov og Strand med Mark og Eng.

Marie Skotte, Upperslev

I Slutningen af 60 og Begyndelsen af 70 og videre heni 80 kom adskillige unge Bønderdøtre ud paa Herregaardene for at lære Mejeri.

Prisforskellen paa Bøndersmør og Herregaardssmør var jo den Gang saa stor, at den nok kunde friste Bønderne til at faa

ændret lidt ved Forholdet, og Vejen dertil var først og fremmest en bedre Behandling af Mælk og Fløde Som rimeligt var, blev det de unge Piger, der her maatte prøve at vinde nyt Land ind.

Imellem disse var ogsaa Marie Skotte, født i Halsted 4. September 1848. Sin Læretid fik hun paa Gammelgaard. Betingelserne var ikke blide. Et helt Aars strengt Slid paa ussel Kost og 5 Rigsdalers Erlægelse var, hvad der maatte ydes for at lære Mejeri. Om Morgenen skulde Eleven stille Kl. 2 for at lave Ost til 3½, for derefter at møde med Malkespanden og malke 10 Køer. Pigerne havde hver 19 Køer at malke, og skulde begynde Malkningen Kl. 2 om Natten og 2 om Eftermiddagen. Naar Malkningen var til Ende, gik det løs i Mejeriet. Baade Høllænderen og Mejersken var Tysskere, og den sidste langede bravt ud mellem Pigeflokken, hvis Arbejdet ikke var efter Ønske

Alle gamle Brødnallinger fra hele Ugen saavel fra Herskabets Bord som fra Folkehusholdningen gemtes hen i en Krukke til om Lørdagen, hvor der da hældtes kogende Mælk paa de gamle oplødte Skorper og

serveredes til Folkenes Middag. Om Søndagen vankede der Sødgrød og om Mandagen Vandgrød foruden den sædvanlige Mælkegrød Morgen og Aften. Tirsdag stod den paa Sulevælling, og Resten af Ugen skiftedes der saa med Kærnemælksvælling og Hvidkaalssuppe. I Husholdningen brugtes kun Bygmel, og man havde heller aldrig Møllegryn, men maatte nøjes med hjemmelavede Byggryn, hvis Skaller ikke var blæst fra, men fulgte med baade i Grød og Vælling. Kartofler fik man kun meget lidt, og Kaffe var et ganske ukendt Begreb, saa Tjenesten her var ikke lutter Lagkage. Om Vinteren maatte Marie Skotte spinde et Lispund Hør for Fræen, Pigerne spandt Blaar og fik et bestemt Kvantum hver Uge.

Efter endt Læretid paa Gammelgaard tog Marie Skotte Plads som Mejerske paa Vintersborg. Lønnen var 50 Rigsdaler om Aaret, og desuden fik hun et ekstra Tillæg paa 5 Rigsdaler hver Halvaar. Paa Vintersborg begyndte de først Arbejdet Kl. 3 om Morgenen, saa der var en hel Times Søvn mere at faa. Som Svinedreng var i den Tid den senere bekendte Folketingmand Kaptajn Martin Madsen Hans Moder havde været Amme paa Juellinge, og han var saa kommet i Pleje hos nogle Husfolk i Nærheden af Vintersborg. Han havde daarlig Klæderne til Kroppen og gik ofte med en Træsko paa det ene Ben og en Tøffel paa det andet. Læse vilde han baade først og sidst, og Pigerne stak sommetider en Lysestump til ham, naar hans Tranlampe ikke kunde mere. Han havde en stærk Tro paa, at han nok skulde komme frem, og han sagde ikke sjælden: »Den Tid skal nok oprinde, da jeg kommer kørende ved Siden af Godsejeren og ryger paa en Ciga, ligesom han.«

Hans højeste Ønske var at gaa Militærvejen, og naar de andre sagde til ham, hvad han dog vilde tænke at naa der, svarede han: »Jeg kan vel da nok blive en fortrukken Underofficer.«

Sognepræsten gav ham nogen Undervisning, og Grevinden paa Julinge lovede at hjælpe ham lidt i Vej, men dog ikke længere end til at blive Sekondløjtnant, da han ikke maatte overflyve de unge Grever.

Omsider stod han dog som Kaptein. Nogle af hans gamle Medtjenere havde ligeledes hjulpet ham lidt, da det kneb for ham, og Marie Skotte, som havde været derimellem, kom han ogsaa senere ikke saa sjælden for at besøge. Men haard kunde han være overfor dem, der havde hundset ham i hans Fattigdom. En Gang mødte han en Mand, der hed Ole Frederik Nielsen og som tidligere havde været ond imod Martin Madsen, som nu var avanceret og kommet frem i Rækkerne. »Hvordan har De det, Hr. Premierløjtnant?« spurgte han ærbødig. »Jeg har vaaget, mens du har sovet, og jeg har sultet, mens du har spist dig mæt — og jeg har faaet Klø, ikke mindst af dig, Ole Frederik Nielsen!« fik han tilbage, saa der var ingen særlig Venskabelighed at fiske efter.

Da Marie Skotte havde været en

Tid paa Vintersborg, kom hun tilbage til sit Hjem og overtog her alt vedrørende Mælk og Smør. Faderen havde ellers haft en Gaard i Livsfæste under Juellinge, men Greven fik paa forskellig Vis ham til at afstaa denne og flytte fra Halsted og overtage en anden Ejendom i Nøbbølle. Faderens Jorder laa nemlig saaledes, at de spærrede lidt for at faa mere andet som et samlet Hele ind under Herregaarden, men naar først han var væk, kunde Greven bedre faa fat i det øvrige baade af Agerjord og Saltninger helt ned til Hvilehusene. Nøbbøllegaarden, som Faderen fik i Fæstehytte for den anden i Halsted, gik senere over til en Søn, der saa købte den til fri Ejendom, men de gamle Forældre sørgede altid dybt over Adskillelsen fra det tidligere Hjem. Marie Skottes Moder var forøvrigt som 18aarig Pige gaaet ind som Stedmoder for 8 Børn og fik selv i sit Ægteskab 10 Børn, saa der var en stor Flok at opdrage. En af hendes Døtre blev senere gift med sin Mosters Mand, der var hendes Gudfader, saa alt dette vidner lidt om Fortidens Fornuft-Giftermaal.

Marie Skotte har i ca. 65 Aar boet i Utterslev Sogn, saa hun kan fortælle mangt og meget herfra, da hun har en udmærket Hukommelse.

Rasmus Borre, Maribo

Der er altid blevet sagt om de gamle Lollændere, at de var døde og uden aandelige Interesser, og værlig Højskolebevægelsen stampe de stedse mod, saa den omtrent var gaaget sporløst

henover Øen. Falstringerne har noget nær faaet det samme Skudsmaal, dog skulde de ikke være just saa døde og har egentlig heller ikke faaet Stemplet, at de var dumme, men meget materialistisk indstillede og derfor heller ikke lette at paavirke i aandelig Retning. Hvordan man end vil stille sig overfor disse Domme, er det jo i hvert Fald en Kendsgerning, at Højskolerne aldrig ret har kunnet trives her paa Sydhavsøerne. Et Par er forsvundne, og de to, der endnu er tilbage, har saavist ikke danset paa Roser i deres Levetid. Sandt er det ogsaa, at Ungdommen fra Maribo Amt aldrig har været mellem dem, der stormede Højskolerne, og har de endelig bestemt sig for et Kursus, har de helst valgt at drage andre Steder hen, saa de kunde se noget nyt med det samme, hvad der i og for sig er saa ganske naturligt. Men som Følge af denne Udlængsel er de saa gaaget vore egne Højskoler forbi, og naar andre udefra saa ikke vil komme for at se det nye og fremmede her hos os, kommer det selvfølgelig til at knibe for de lolland-falsterske Smaaskoler.

Men alt dette skal jeg ikke komme nærmere ind paa. Her skal kun vises, at ikke alle gamle Lollændere har staaet ligegyldige overfor Højskolerne og det, de har haft at brin-

ge Rasmus Borre staar som et levende Bevis paa, at enkelte allerede i hans pureste Ungdom havde faaet Syn for, at Højskolen havde noget at byde, som kunde give Indhold baade i Nutid og Fremtid. Og selv siger han endnu som gammel Mand, at her hentede han noget af det bedste, der i hans lange Liv er blevet ham til Del. Men ude fra har han hentet det — og endda ikke mindre end to Gange er han gaaget »udenlands« for at komme paa Højskole. Det samme var Tilfældet med flere af hans Søkende, saa man ser, her var et gammelt lollandsk Bondehjem, som var vaagent og fulgte godt med i de Tiders Højskolebevægelse. Kun de færreste af vor Tids Ungdom kommer paa Højskole, og en endnu mindre Part kommer der to Gange, saaledes som det blev de unge fra Borregaarden i Løjet til Del i 70 og Begyndelsen af 80.

Rasmus Borre, der er født 23. Maj 1855, kom i 18 Aars Alderen paa Grundtvigs gamle Højskole, Marienlyst, der den Gang laa ikke langt fra Vibenshus, men senere er flyttet til Lyngby. Naar Borre kom der, skyldtes det, at en af hans Brødre, der senere blev Friskolelærer, da var Lærer paa Højskolen. Forstanderen hed Grove, og en af Lærerne Laurits Nygaard, gift med en Datter af Vilhelm Birkedal. — Mens Grundtvig levede, havde det altid været Skik, at hele Højskolens Husstand en Dag blev inviteret til at besøge ham i hans Hjem, og efter hans Død holdt hans Enke, Fru Asta, Skikken i Ære. saa Borre og hele det øvrige Hold ogsaa fik en Indbydelse fra hende. Man tog naturligvis med Tak herimod, og Besøget blev meget interessant. Foruden Højskolens Beboere var Folketingsmændene Lars Dinesen og Anders Fangel, som kom meget paa Skolen, ligeledes til Stede, og der førtes da

en livlig Diskussion om Bjørnsons »Forandrede Signaler« — et Spørgsmaal, der den Gang var meget brændende. I det hele blev Dagen for Borre et uforglemmeligt Minde fra hans Ophold paa Grundtvigs Højskole.

Som et Bevis paa, hvordan Postvæsenet den Gang virkede i Københavns Nærhed kan lige nævnes, at al Posten til Højskolen blev indlagt paa Kirstinebjerg Brødfabrik, der laa et Stykke fra Skolen, og her kunde man saa hente den, naar man havde Lyst og Lejlighed. Noget ukendt Begreb for Rasmus Borre var denne Henten-Post ikke, idet han fra sit Hjem som Barn havde været vant til, at Løjernes Breve og Aviser blev lagt i Stokkekarke Kro — ca. $\frac{3}{4}$ Mil borte, indtil man senere fik den fra Christiansmindes Skole i Langet, hvilket var betydeligt nærmere.

I Vinteren 78—79 var Rasmus Borre Elev paa Testrup, hvor de to ansete Højskolemænd Jens Nørregaard og Christoffer Baagø da stod for Styret og førte an. Den kendte Friskolelærer Jørgen Andersen Bo ledede Gymnastikken saa der var gode Kræfter paa alle Omraader, og Lejlighed til at leve et rigt Kammeratskabsliv imellem de ca. 80 Elever, som da opholdt sig paa Skolen.

Efter Højskoletiden tog Borre Plads paa en Gaard i Nærheden af Odder hos vakte Folk og fik der et godt Indblik i den skarpe Strid, som da stod mellem Grundtvigianere og Bjørnbakkere, ligesom han ogsaa var til Gudstjeneste hos den lærde Otto Møller i Gylling. Alt i alt en ikke ringe Kreds af betydelige Mennesker, som Rasmus Borre paa en eller anden Maade har stiftet Bekendtskab med. Senere overtog han sin Fædregaard og blev gift med en Datterdatter af Gaardmand Christen Black i Tjennemarke, der havde været Medlem af den grundlovgi-

vende Rigsforsamling. Til det sidste var han en glødende Frihedsven, og som gammel Mand skrev han et harmdirrende Brev til Christian den 9., som han kaldte for en Menedder, fordi han havde svoret at holde Danmarks Riges Grundlov, men brudt den ved Forfatningen af 1866.

En af hans Nærmeste fik dog i al Hemmelighed Skrivelsen af Vejen, saa den aldrig kom Kongen i Hænde, og Black naaede ikke, som han havde haabet, at blive straffet for Majestætsfornærmelse.

Rasmus Borre blev ikke til Stadighed boende paa Hjemgaarden, men købte siden en Gaard i Kældernæs, som han atter solgte og derpaa boede sig i Maribo. Mens han var i Kældernæs, var han sammen med adskillige andre i Stokkekarke Sogn med til at hjælpe Smaaøernes Venstrevægere frem til Valgstedet. De hentede dem da ved Kragenæs, indkvarterede og beværtede og sørgede for dem i hele 3 Dage, saaledes som ogsaa Murer Jørgen Frederiksen, Fcmø, har fortalt om det i »Den ældste Generation«, 1. Samling. Første Gang Borre havde Valget, stemte han paa Wederking-Madsen, der var anbefalet af Rasmus Claussen, men som man alligevel ikke var tilfreds med, og efter ham fulgte saa Lars Larsen og Jensen-Ousted, begge Mænd, som Rasmus Borre satte megen Pris paa. Forøvrigt har han som radikal Mand adskillige Gange maattet nøjes med at se sin Kandidat »lige ved«, men det har ikke taget Modet fra ham.

Som Barn saa det ikke ud til, at han vilde trives, som det senere har været Tilfældet, og han førtes derfor hen hos en klog Kone, som maalte og læste over ham og bandt et Bånd om hans ene Læg, hvilket antagelig har haft en fortrinlig Virkning. Andet Trolderi véd han ogsaa at berette om, saa det er ikke kedeligt at gæste Rasmus Borre.

Johanne Clausen, Vindeby

Hvad Fattigfolk har døjet i ældre Tider, kan Størsteparten af Nutidens unge og yngre Mennesker ikke gøre sig rigtig noget Begreb om, hvis de ikke paa en eller anden Maade har sat sig hen for at studere sociale Forhold eller talt med de gamle, som under en eller anden Form

har kendt noget til de Kaar, som de fattige tidligere har levet under. Ikke mindst var Fattigdommen stor i de Kommuner og Sogne, hvor man havde større Gaarde. Lolland kan her tale med af rig Erfaring. Naar Herregaardene havde taget Arbejdernes Kraft og bedste Aar, kunde Sognet sørge for dem til sidst. Nogle kom der ogsaa før Alderen gjorde sin Ret gældende, og en stor Skare Børn har tilbragt deres Barndom paa en Fattiggaard. Trist og trangt var det for de gamle at henslide deres sidste Dage under en Fattiggaards Tag, men paa en vis Maade var det alligevel værre for Børnene, idet der i Barneaarene saa godt som aldrig faldt en Solstraale ind over deres Vej, naar de fra Fødslen var stemplet med Fattiggaardens Mærke. Om Fattiggaardsliv har man forøvrigt en udmærket Skildring i fhv. Forstander Nielsen-Klodskovs 1. Bind om sine Oplevelser og Erindringer fra sin Barndom, hvor han i nogle Maaneder kom til at opholde sig paa Torkildstrup Fattiggaard.

Andre har lignende bitre Erfaringer vedrørende Livet i de forskellige Sognes Fattiggaarde, men det er jo kun de færreste, der har evnet at

skildre Forholdene som den tidligere Forstander paa Kærehave. Nogle kan heller ikke af rent personlig Erfaring tale med om Livet paa disse Steder, men ved at være Nabo eller komme i Nærheden af en Fattiggaard, har de faaet et godt Indblik i de Forhold, som her blev budt.

Saaledes gaar det f. Eks. med *Johanne Clausen*. Hun har heldigvis ikke selv været undergivet Fattiggaards Kaarene, men hun har levet i 2 Sogne, hvor man har haft hver sin store Fattiggaard, saa hun har kendt adskillige Fattiglemmer.

Johanne Clausen er født 17. Oktober 1853 i Rolykke. Faderen var Tømrer og havde desuden en lille Jordlod, saa hun kunde være hjemme, til hun var konfirmeret. I 1862 oprettedes der i Købelev en Fattiggaard med Plads til 31 Lemmer. Tallet taler for sig selv. Ved sit Giftermaal kom Johanne Clausen til at bo i Vindeby, og her mødte hun ligeledes Fattiggaarden. Den var oprettet 1866, og først nu i Aar er den solgt og nedlagt. En Stiftelse oprettet 1872 af en Grosserer R. Christoffer Puggaard med Fribolig for 2 enlige Kvinder har man ogsaa der i Byen, og desuden et stort smukt Alderdomshjem, saa nu er det ikke Fattiggaardsliv, der længere bliver budt de gamle i Vindeby. Men selv om man saaledes har et godt Sted at hyde Sognets ældre Mennesker, er det dog ikke alle, der bryder sig om at gaa ind under de nye Omgivelser. Man hænger ved de vante Forhold og vil ikke gerne skilles ved det kendte; i hvert Fald vil Johanne Clausen hellere bo i sit lille Hjem, hvor hun har tilbragt de mange Aar, end hun vil flytte ind i det nye Alderdomshjem. Og som hende gaar det adskillige andre, og i Grunden kan man godt forstaa dem. I de gamle Hjem er der saa meget, som

binder, selv om der er noget, som ikke er saa behageligt eller bekvemt som paa de gode Alderdomshjem.

Johanne Clausen fortæller fra sin Børndom, at hendes Moder gik med Korsklæde, og selvfølgelig kendte de heller ikke til andet end hjemmegjorte Klæder. De saaede altid et temmelig stort Stykke Hør, og i den tidligste Tid bragede og ordnede de selv Hørrøen, men i de senere Aar kom der en Hørsvinger rundt og tilberedte den med Maskine. Til at male Mel og Gryn paa havde de en Hestekværn, saa de var fri for at male med Haandkraft, som ellers saa mange andre maatte, men Produkterne blev jo alligevel ikke saa fine, som hvis de var kommet fra en Mølle. Om Efteraaret slagtede man de Lam, der kunde undværes

til Husholdningen, og henimod Jul slagtedes Grisen. Juleaften fik de Suppe, dels paa det ferske Svinekød og tilligemed et Stykke af det saltede Lammekød imellem. Til Kødet fik man hverken Peberrod eller anden Sovs, men dyppede det blot i lidt Salt. Juledag fik man opvarmet Suppe, og desuden havde man en stor Portion Grønlængkaal at luge til hele Julen. De unge gik til Juleleg i Gaardene, og Johanne Clausen har ogsaa været med til et Damebal i Branderslev. Da hun for 56 Aar siden kom til Vindeby, holdt de gifte Folk Madposeballe rundt om hos hverandre, men alt det er lagt af for længe siden, og i det hele taget har jo mangt og meget forandret sig i den Tid, Johanne Clausen kan huske tilbage.

Jakob Rasmussen, Hillestolpe

Mange af de gamle i »Den ældste Generation« har ikke alene været som stavnbundne til den By og det Sogn, hvori de har levet et helt langt Liv igennem, men flere af dem har heller ikke blot for kortere Tid været ret langt udenfor Sognets Grænse. Jakob Rasmussen danner en hel Modsætning til de sidste, idet han har rejst saa godt som hele Danmark igennem, endda adskillige Gange og derved faaet set mere end de fleste af hans jævnlige. Den egentlige Aarsag til, at han har faaret saa vidt omkring er særlig den, at han i en længere Aarrække har staaet som Medlem af

Santalmissionen og været med til dens Aarsmøder rundt om i Landets forskellige Købstæder — Aarhus, Silkeborg, Esbjerg, Haderslev, Odense, Sorø o. fl. a., og intelligent og interesseret, som Jakob Rasmussen er, skulde han nok faa Udbytte af sine Ture. Han har ligeledes staaet som Medlem af »Østifternes Haveselskab« og en Gang været med paa en af Foreningens Udflugter til Bornholm. Der var ca. 300 Deltagere, og hele Turen var meget festlig. Da de kom sejlene ind til Rønne, var alle Skibene i Havnen flag-smykkede, og da de efter at have beset Øen skulde sejle fra Hammershus, var der tændt Baal rundt om paa Strandbredden, saa det hele var en Oplevelse, som Deltagerne ikke let glemte.

Jakob Rasmussen havde forøvrigt en Gang før været paa Bornholm, idet han som ung Tomrersvend havde været med til at ar-

bejde paa Aaker Kirke, da der blev opsat to nye Taarne. I Tiden mellem første og anden Tur var der foregaaet mange Forandringer paa Øen, særlig faldt de mange fine Hotteller ham i Øjnene under det sidste Ophold.

En anden stor Udflugt havde Jakob Rasmussen i 1888 til Udstillingen i København. Han var just derinde i de Dage, da den tyske Kejser ankom og fik da set baade Kejseren og Kongen og den dermed følgende Stads, saa det var et ekstra Plus til alt det øvrige, som Turen ellers bød paa. Jakob Rasmussen havde ogsaa før været i København. Sin Værnepligt havde han nemlig aftjent som Marinesoldat og som saadan ligget paa Kristianshavns Kaserne. Til hans store Skuffelse kom han ikke ud at sejle, hvilket han endnu beklager, da han gerne vilde have set sig noget mere om, men her blev det ham altsaa nægtet. Alligevel staar han sikkert som en af de mest berejste indenfor »Den ældste Generation«.

Jakob Rasmussen er født 24. August 1845 i Skørtinge Skov ved Christianssæde. Faderen havde et Fæstehus med 3 Tdr. Land og var desuden Tækkemand og Tømrer. I alle Husene der omkring var den Gang Lørgulv og Omhængssenge. Et af Jakob Rasmussens første Barndomsminder er, at han kan huske, hvordan han og andre Drengene under Trearskrigen lagde sig ned paa Jorden for rigtig at høre, hvordan Kanonerne tordnede. Ikke ret mange nulevende har dette i Erindring. Da Krigen 64 kom, havde han 2 Brødre, der maatte ind. Den ene havde ellers slet ikke været Soldat, men staaet som Fritrækker; det friede ham dog ikke for at blive indkaldt, og han maatte af Sted tillige med de andre. Baade han og Broderen kom uskadt tilbage, og imel-

lem Jakob Rasmussens Bekendte var der kun en, som faldt.

Som Barn gik Jakob Rasmussen i Skørtinge Skole; den var gammel, men havde dog Bræddegulv. Der var ingen Regler for dens Fejning, men naar Degnen fandt, der saa altfor galt ud, blev et Par af Pigerne ordret til at feje Gulvet.

Ved et Skolegilde vilde Jakob Rasmussen forsøge sig i Dansen, hvilket han ikke før havde prøvet, men Pigen løb fra ham, fordi han ikke kunde tage Trinene, og siden har han ikke givet sig i Lag dermed, saa Dansebenene har han ikke slidt ret meget paa; derimod har han været en ivrig Cyklist, og først da Syn og Hørelse begyndte at svigte, satte han Cyklen til Side.

Efter sin Konfirmation kom han til at tjene hos den bekendte Pastor Clausen Bagge i Rubbelykke Præstegaard. Her maatte han hver Tirsdag spadserere ind til Maribo for at hente Post til Præsten samt til Kapellanden, der boede i Kapellangaarden i Brandstrup. Denne hentedes saa hver Fredag sin og Præstens Post, og det var saa, hvad man havde af Postforbindelse. Men for Præstegaardens Tjenestedrenge var det ikke altid saa let en Sag at være Postbud mellem Rubbelykke og Maribo. Adskillige Ærinder skulde der besørge, og tit havde Jakob Rasmussen to store Kurve fyldte med mange forskellige Ting hængende i et Reb over Halsen. Forøvrigt var det interessant at tjene i Præstegaarden, hvor der var en Mængde Folk — 1 Avlskarl, 1 Kusk, 1 Staldkarl, 1 Røgter, 1 Tjenestedreng, 3 Tærskemænd og 3 Piger foruden Herskabet, der bestod af Præsten og Fruen og 3 Døtre. Alle Folkene fik Kosten der, og mange Gæster kom og gik, saa her levedes et rigt gammeldags Præstegaardsliv. Mens Jakob Rasmussen

tjente der, døde først den ene af Frøkenerne og derefter Præsten, saa han maatte have anden Tjeneste. I nogle Aar var han dels paa forskellige Bøndergaarde og dels hjemme hos Moderen, der var Enke, men kom saa i Tømrerlære, og som Tømrer har han bygget mange Huse og Lader. Ved sit Giftermaal overtog han sin Svigerfaders Hus i Hillestolpe og bor stadig i det gamle Hjem. Ejendommen har tidligere været Fæste under Søholt, og i et gammelt Fæstebrev stod skrevet,

at Fæsteren »uden Knur« skulde gøre Hovarbejde fra Sol stod op og til Sol gik ned.

Jakob Rasmussens Kone døde for 22 Aar siden. I Ægteskabet var ingen Børn, men de har haft 4 Plejebørn, og en Plejesøn har nu overtaget Ejendommen. Efter sin Alder er Jakob Rasmussen usædvanlig rask og rørig og kan stadig foretage temmelig lange Spadsereture, og han husker godt, saa det er en hel Fornøjelse at høre ham fortælle om Livet i gamle Dage

Jesper Hemmingsen, Bogø

Bogø ligger som en lille Mærkelighed i Lolland-Falsters Stift, idet den amtslig hører til Præstø Amt, men stiftsligt til Lolland-Falster. I Serien »Den ældste Generation« i Lolland-Falsters Stift

hører derfor Bogøerne med, og her bringes nu en ægte gammel Bogøer — en af dem, der har været den gængse Bogø-Tradition etc. først ud at sejle og siden slaa sig til Ro paa den lille Fødeø.

I mer eller mindre Grad har alle vore Smaaøer føstret en Mængde Sømænd, og dette gælder ikke mindst Bogø. Omskyldet af Vand fra alle Sider, og hvor alle kun havde en kort Strækning til Vandet, skulde Bogøfolkene og særlig Drengene nok faa Lyst til at plaske deri fra Barnsben af og senere drage dem videre ud. Og vel fra Arilds Tid, som det hedder, har det været Skik, at alle Bogøs unge Mennesker drog en Tur til Søs, ligegyldigt enten de

var rige eller fattige, store Gaardmandssønner eller smaa Haandværkeres og Arbejdsfolks Børn, alle tog de den samme Tørn for at se sig om i Verden, nogle for at blive ved, saalænge Kræfterne slog til, men en stor Part kun for kortere Tid, indtil der var andet, som lagde Beslag paa dem. Særlig gik man til Island og Grønland for at fiske der om Sommeren, tog saa en Tur paa Middelhavet om Efteraaret for at afsætte Fangsten og derefter til Bogø for at tilbringe Vinteren i Hjemmet. Det var det mest almindelige i Bogøfiskernes Tilværelse. Af Hensyn til Drengene, der skal ud at sejle, er der altid paa Bogø holdt Konfirmation 1. Søndag i Marts, saa de kan være klar til at mønstre ud tidlig om Foraaret.

Bogøs Navn er ogsaa igennem Christen Berg og den Navigations-skole, han fik oprettet 1866 dér paa Øen, blevet kendt langt ud over Præstø Amt og Lolland-Falsters Stift, og paa Skolen har i Aarenes Løb en Mængde unge Sømænd modtaget deres Uddannelse.

Jesper Hemmingsen, der er født paa Bogø 5. August 1849, har ogsaa her taget sin Styrmandseksamen

baade i »Bredde og Længde«, d. v. s. 1. og 2. Afdeling. Kursus'et varede ca. 11 Maaneder, og særlig i 80, da Skolen havde sin store Glansperiode, kom unge Mennesker i stort Tal dertil, saa det blev en rig Tid for Bogø. Nu er kun Minderne herom tilbage. Men af den gamle Navigationsskole er der nu rejst en Ungdoms- og Husholdningsskole for unge Piger — og der er den store Realskole, og Frederik den 4.s gamle Rytterskole inddelt i 7 Klasser saa Bogø staar endnu som en særskilt Skole, skabt af Christen Berg, men naturligvis omdannet efter vekslende Tidens Krav.

Jesper Hemmingsen har ogsaa som Barn gaaet i Skole hos Berg, da han var Folkeskolelærer der paa Øen; »Han holdt streng Disciplin, og var i mange Retninger en haard Lærer, men kun til Rettens Maade,« siger Hemmingsen, og det er intet daarligt Skudsmaal for en Skolemand at faa af en gammel Elev.

Da Jesper Hemmingsen var 15 Aar kom han ud at sejle og fik sin første Hyre fra København til Island, hvor de saa fiskede hele Sommeren. Kaptajnen saltede selv al Fisken, medens Islænderne saa siden tørrede den paa Klipperne. I September gik de til Italien og Spanien med den, og Hemmingsen har paa sine forskellige Ture anløbet mange af de større italienske og spanske Havnebyer. Den værste Tørn tog han i 1887, da han ligeledes var sejlet fra Island med Klipfisk til Neapel og derfra lastet Spiseolie til England.

I Gibraltar led de Skibsskade og laa længe for at faa repareret, og da de endelig naaede Hull, hvor de skulde aflevere Olien og have Kul med hjem til Danmark, kunde de ikke komme videre for Is. Rederiet forbød dem at gaa i Dok, saa de

maatte ligge udenfor i godt en Snes Dage, og da de her kunde frygte at blive oversejlet af andre, skulde de uafbrudt holde Vagt paa Dækket, hvilket var uhyre anstrengende i den haarde Vintertid, saa det var strengt Liv om Bord. Skibet var et Sejlskib, der hed »Bogø« og havde 5 Mands Besætning, Kaptajn, Styrmand, Kok og 2 Matroser. Kaptajnen var forøvrigt Fader til Hemmingsens Svigerdatter.

Omsider slap de da løs og naaede efter mange Besværligheder Skagen, men blev ogsaa der stoppet af Isen og maatte her ligge i 18 Dage, før de saa tilsidst kom ind til København. Hele Rejsen havde da vareet ca. 11 Maaneder, medens den ellers normalt kunde gøres paa ca. 1 Maaned. Hemmingsen har ogsaa sejlet paa Sydamerika og hentet store Ladninger Kaffe i Brasilien og Sukker i Vestindien. Under en Rejse paa Varmen fik Klimafeberen Tag i ham, men hans sunde, hærdede Natur var den stærkeste, saa han slap vel over Sygdommen. I Slutningen af forrige Aarhundrede bestemte Hemmingsen sig saa til at »give sin Skude Krogen« og kastede Anker paa Bogø. En lille Tid var han Opkøber, men blev saa senere Uddeler i Brugsforeningen Under Kringen mistede han sin eneste Søn, der ogsaa var Sømand og Fører af et Skib, som blev torpederet, saa det var et haardt Slag for Hemmingsen og hans Kone og Svigerdatter, som var ene tilbage med en lille Dreng og en lille Pige, der blev født et Par Maaneder efter Faderens Død.

En af Hemmingsens Brødre, der for med en Kinafarer, er ligeledes blevet ude paa Søen, saa han har ligesom saa mange andre fra Bogø af egen Erfaring prøvet, at Havet baade kan give og tage.

Hans Kone døde 1920, og han bor

nu sammen med sin Svigerdatter og er efter sin høje Alder endnu ret rask og rørig.

I sit lange Liv har han set meget og meget forandre sig paa den lille Ø. baade paa Sejladsens og Landlivets Omraade. Da han var Barn skulde Bogøerne i Førvejen bestille Færgemanden, naar de vilde en Tur til Stubbekøbing og fik saa derefter Besked om, naar det passede ham at sejle. Naar der kom Post derovre fra, bragte en gammel Kone den

forskellige Steder hen, og der kunde saa Folk senere hente den. Da den nye Postdamper kom, kunde Bogøerne en Tid rejse frem og tilbage mellem Bogø og Stubbekøbing for 25 Øre Tur og Retur, men senere blev Taksten forhøjet. Og nu er der saa kommet en Færge, der kan føre Biler over Vandet, men ikke helt evner at tage Livstog med Isen omkring Bogø, saa der er nok for en gammel Sømand at fundere over.

Trine Christiansen, Krønge

Bursø har fra gammel Tid haft et Hospital — endda et »prægtigt«, skrives der — og i dette var Plads til 12 fattige Lemmer.

Det blev grundlagt 1703 af en af Søholts Besiddere og havde den just ikke ganske al-

mindelige Bestemmelse, at en af Lemmerne tillige skulde være Skolemester. Til Brug for Undervisningen blev der i den ene Ende af Hospitalet indrettet en Skolestue, som benyttedes til 1796. Fra Søholt skulde der aarlig leveres til Hospitalet 15 Tdr. Rug, 12 Tdr. Byg, 12 Tdr. Malt, 2½ Td. Ærter, 2½ Td. Hvede, 2 Køer, 6 Faar, 6 Gæs, 3 fede Svin, 1 Td. Salt, 1 Td. og 4 Lispund saltet Fisk, 3 Lp. Ost, 9 Lp. Smør, 2 Daler til Mælk, 84 Alen Vadmél, 12 Par Sko, 12 Pund Uld, 60 Alen Lærred, 8 Læs Brænde, 40 Læs Tørv, samt en Ligkiste og et Lagen til alle, naar de døde, og desuden skulde de begraves i fri Jord.

I Trine Christiansens Barndom

havde man et Fattighus i Bursø. Her var indrettet 4 Stuer og 2 Køkkener, og naar det kneb med Pladsen, hvad det ofte gjorde, maatte der ikke sjældent slaas et Par Hold sammen. Hver Lørdag kom Sognefogden og uddelte 3—4 Stykker Favnebrænde til hvert Parti og desuden fik hver et Brød og 2 Mark at holde Hus med. Siden blev der bygget Fattiggaard, og til Tider blev man her 24 Mennesker til Bords, saa alt det taler for sig selv om forrige Tiders Forhold mellem Smaafolk. En hel Del af dem, der skulde have Ophold disse Steder, var selvfølgelig stakkels forpjuskede Mennesker, som i Grunden var ligeglade med det hele, naar blot de havde Tag over Hovedet og fik lidt at putte i Munden, men for mangen en ærekær Mand og Kvinde, der ved Sygdom og Uheld var tvunget til at ty ind slige Steder, blev det en haard Tortur. Adskillige Fattiglemmer var jo ogsaa mer eller mindre fordærvede Personer, som ikke var nemme at regere, og i Bursø Fattiggaard havde man da ogsaa ved Porten indrettet en Arrest, hvor de mest ustyrlige af og til maatte puttes ind for at falde lidt til Ro. Nu kender man heldigvis intet til alt dette, men har et stort

og smukt Alderdomshjem for Sognets gamle Mennesker.

Trine Christiansen er født 1852 i Bursø og har henlevet mange Aar af sit Liv der, saa hun har Kendskab til mangt og meget paa de Kanter. Hendes Fader var Arbejdsmand og boede i et Hus under Søholt og maatte ogsaa fra først af gøre nogle Dages Hoveriarbejde der paa Gaarden. Som Barn kom Trine om Sommeren op paa Nøbbøllegaard for at sanke Sten paa Markerne, stikke Tidsler o. l. og tjente da 4 til 8 Skilling om Dagen. Erhard Frederiksen, der da bestyrede Gaarden for sin Moder, var meget god overfor Børnene og fik dem til at arbejde med Liv og Lyst. En Søster til ham, en ældre Dame, der blev kaldt Frøken Kirstine, holdt en Tid af Aaret Syskole for Omegnens Smaa piger, særlig for at lære dem at stoppe og lappe. Hvis de selv havde et eller andet Haandarbejde at bringe med hjemmefra, kunde de godt faa Lov at beskæftige sig med det, men ellers leverede Fru Frederiksen Tøj og Garn, og de forskellige Ting blev saa givet i Julegave til Arbejdernes Børn. Syskolepigerne fik ogsaa hver en lille Gave og kom med til en Juletræsfestlighed paa Gaarden. Trine Christiansen saa her for første Gang et Juletræ og havde nær tabt baade Næse og Mund ved at se det mægtige Træ med alle de flimrende Lys. Der holdtes Syskole fra 1 til 4, og en Dag kom Erhard Frederiksen og inviterede Smaapigerne ud for at luge Fortov i Gaarden i Stedet for at sy. Bagefter vilde han give Chokolade i Skoven.

Forslaget blev modtaget med stor Begejstring, og i Rad og Række marcherede de siden med Frederiksen i Spidsen ud til det bestemte Sted, hvor Chokoladen blev drukket. Derefter maatte de binde sig hver en Blomsterkrans til at sætte om Haaret og drog saa igen hjem til

Gaarden, hvor Fru Frederiksen tog imod dem paa Trappen. Gennem lignende Træk vandt Erhard Frederiksen sig baade yngre og ældres Hjerter, og de fleste havde derfor ogsaa stor Medlidenhed med ham, da han som en slagen Mand maatte forlade sit gamle Hjem

Af andre fornøjelige Timer, som Trine Christiansen har at mindes ind imellem Arbejde og Besvær, staar ogsaa Høstgilderne paa Gaarden. Her mødte de om Middagen for at faa Suppe, Risengrød og Æblekage, siden dansedes der indtil den lyse Morgen. Under Dansen vankede der Smørrebrød, Kaffe og Puns. Punsen kom ind i store Trausportspande og blev drukket af Spølkopper. Glas havde kun Føivalteren og Husjomfruen og hvem andre, der skulde klinke med Folkene Efter sin Konfirmation tjente Trine Christiansen paa Raahavegaard og fik der 18 Rigsdaler i Løn om Aaret. Da hendes Moder døde tidlig, og der var flere ukonfirmerede Søskende maatte hun igen hjem hos Faderen, indtil hun saa senere kom til at tjene hos en Gaardmand i Holeby, hvor hun naaede at faa 24 Daler for et Aar. Som Malkekone har hun malket ca. 20 Køer for at tjene 25 Øre, saa hun har her igennem lært at regne med den lille Tabel. Ved sit Giftermaal kom hun til at bo en Tid i Errindlev og siden i Bursø for tilsidst at havne i Krønge. Hendes Mand, der er død for 4 Aar siden, havde fra gammel Tid kendt en ejendommelig Person, der hed Hans Clausen og førte en meget trist Tilværelse. Han stammede fra Rødbyeegnen og var sjælden godt begavet, og ved frivillige Bidrag fra forskellige interesserede Menneskers Side blev han hjulpet til at tage Lærereksamen, men at en eller anden Grund slog han sig paa Flasken, saa han endte som Omgangslens hos

Bønderne i Nebbelunde og Sæddinge. Men skrive for sig kunde han og skrev ogsaa adskillige kønne Vers. Trine Christiansen husker saaledes nogle Linier af en Høstvis, han havde skrevet og hvor det hedder: »Marken staar nu tom og øde, rigelig den gav sin Grøde, som der i dens Skød var lagt. — Skøn den gaar til Vinterhvil, henter Kraft til næste Aar,

og naar Vaaren atter smile, haabefuld igen vi saar — — Da kan vi med dobbelt Glæde holde Høstfest i vort Land, dobbelt glade kan vi kvæde, der er smukt ved Danmarks Strand.«

Den gamle Visedigter er forlængst død og borte, og Trine Christiansen er selv blevet gammel, men endnu mindes hun meget af det, der hører Fortiden til.

Dorthea Jacobsen, Himmerig

Fra min tidligste Barndom har jeg bidt Mærke i Bogø, fordi jeg hørte de gamle fortælle om den sne-dige Bogødrønning, der narrede Vaalsekongen, da han havde bekriget og overvundet hende, og hun saa ved Fredsslutningen fik hans Tilladelse til at saa en Sæd og beholde sit Rige til Sæden var moden. Og Sæden var jo som bekendt de to Skove i østre og vestre Kant af Bogø. Siden læste jeg ogsaa om det i min Læsebog og fandt altid, det var morsomt, at en Dronning saaledes kunde snyde en Konge.

Af de gamle Sagnskove er nu kun Østerskoven tilbage, og her har Dorthea Jacobsen haft sit Hjem som Skovfogedkone i 45 Aar. Hendes Svi-gerfader havde ligeledes været Skovfoged dér før Sønnen kom til, saa Familien har langt tilbage været knyttet til Bogøskoven, der er paa 227 Tdr. Land og ejes af ca. 60 af Øens Gaardmænd. Da Dorthea Jacobsen blev gift, var Skovfogedboligen kun en ussel gammel Rønne,

men siden byggedes Huset op, saa der ogsaa blev bedre Plads baade til Folk og Fæ. Thi Huset hørte 4 Tdr. Land Jord, som de kunde dyrke, og desuden blev der givet 120 Kr. i aarlig Løn. Men for at faa pløjet Jorden skulde der betales 70 Kr., saa det tog et slemt Skaar i Beløbet. Manden fik saa ellers 1 Kr. om Dagen for at arbejde i Skoven paa egen Kost. Af andre Forpligtelser var der Plantningen af 3000 Planter hvert Aar; skulde der plantes flere, vankede der særskilt Betaling.

Fra langt tilbage i Tiden har der været holdt Skovboller derude, og nogle Gange havde Skovfogdens Beværtningen. De havde ogsaa anskaffet et Dansegulv, og da de ikke senere havde Brug for det, blev det solgt og anvendt som første Bro fra Bogø til Farø.

Dorthea Jacobsen er født 23. Februar 1856 paa Bogø, hvor Faderen havde en Gaard. Han var ud af Kehlingslægten, det samme Navn, som »Den hvide Pige« ligeledes bar. Ane Kehling hed hun og var ogsaa en af dem, som jeg hørte om, da jeg var ganske lille. Nabo til min Mormors Gaard i Vester Kippinge boede nemlig en gammel Væver, der var født paa Bogø, og han fortalte tit om den hvide Pige, som han kunde huske og havde set som Barn, og hvordan hun

var blevet sindssyg af Kærestesorg, fordi hun ikke maatte faa en Østfalterkarl, der hed Povl og tjente hos hendes Fader. Da Karlen var rejst fra Øen, mistede hun tildels Forstanden og vilde nu kun gaa i hvid Vadmelsdragt, som hun selv samlede Ulden til. Og efter Dragtens Farve fik hun saa sit Navn — den hvide Pige fra Bogø. — Ret længe kom Dortehea Jakobsen dog ikke til at føre Kehlingenavnet, idet hendes Fader døde, da hun var to Aar og en lille Søster 9 Dage, og da Moderen siden giftede sig igen, blev det Ungerman, der kom til

Dortehea Jakobsen har ligesom flere af de andre gamle Bogøer gaaet i Skole hos Christen Berg, men Størstedelen af hendes Skoletid faldt, mens han var Rigsdagsmand, og hvor der holdtes Vikarer i stort Tal. Ialt har hun haft 11 Lærere, deriblandt Ingemann, der senere blev Førstelærer i Horreby. Han var den, hun satte højest af dem alle. Paa Gaarden skulde de levere baade Smør og Æg i Liende til Præsten, der hed Viborg. Han var en meget stor Blomsterelsker og havde Mistbænk og mange sjældne Planter i sin Have, som han lod staa aaben for alle og enhver, saa Øens Folk og de fremmede, der muligvis kom hos dem, kunde gaa rundt derinde og fryde sig over, hvad han der havde skabt. En Gang den lille Dortehea kom hen med Præstetiende, tog han hende med ud ved Mistbænken og viste hende Planterne. — »Alt dette er saa godt som Guds Ord,« sagde han, «og hver Blomst er fra Vorherre.» Han forærede hende ogsaa nogle Planter og Løg, som hun kunde plante hjemme i deres egen Have, og da han senere saa, hvordan de stod, roste han hende stærkt for Plantningen og gav hende Lov til at hente mere. Præsten spillede

meget Kort med sig selv, og naar han saa havde besejret den blinde Makker, sagde han gerne: »Der blev du bet, min Far!«

I Dortehea Jakobsens Barndom og Ungdom var det altid Skik, at de Juleaften fik Risengrød og Gaasesteg og Nytaarsaften Kødrollesuppe eller omvendt. Jule- og Nytaarsdag fik de saa Resterne til Middag. De havde sluttet Gilde Jul og Fastelavn og om Sommeren et Skovbal. De unge Landmænd red altid Fastelavn, medens Sømændene kørte rundt med en smykket Baad. Og der blev stukket til Jomfruen — en Dame af Straa med en Ring i Haanden — og Katten slaaet af Tønden og Hovedet trukket af en Hane, saa man derefter havde baade en Kattekonge og en Hanekonge. Endnu har man jo ogsaa Skikken med at køre Øen rundt paa Grundlovsdagen og derpaa slutte med Taler og Sang ude i Skoven. Da Dortehea Jakobsen var Barn og ung, var det en meget stor Højtid og Udflugt at faa en Stubbekøbingtur, og kom de der til Marked, var Bogøkvinderne let at kende fra de falsterske Piger og Koner, der helt var i Nationaldragt, medens Bogøerne kun havde et Korsklæde. I sine unge Dage tjente Dortehea Jakobsen hos den gamle Doktor Jensen i Stubbekøbing og kom siden en Tid til Sjælland, saa selv om hun for det meste har været knyttet til sin lille Fødeø, har hun dog ogsaa set lidt til Livet udenfor den.

For 5 Aar siden blev hun Enke og bor nu i et Hus, der altid er blevet kaldt for »Himmerig« og har Blyvinduer, der stammer fra selve Rosenborg. Der er megen Plads inden Døre, og tidligere har det ogsaa været Gildeshus, hvor de unge samledes før Forsamlingsbygningen kom, saa her er taget manganen en rask Svingom.

Kirsten Slente, Kraghave

Ingen anden Landsdel har haft saa stærk en Slægtsnavnegivning som Falster, og adskillige Hundrede Aar tilbage i Tiden kan vi følge en Mængde af disse Tilnavne og næsten som stedfæste dem og se, hvorfra de har deres Udspring eller i hvert Fald deres særlige Tilknytning. Med den ringe Forbindelse, som der tidligere var udadtil, giftede de fleste sig indenbys eller indensogns, og da Navnene var mere knyttet til Steder og Gaarde end til Folkene, kom en ny indflyttet Ejer til at bære Gaardens gamle Kændingsnavn, saa Navnene blev gennemgaaende ved at høre til, hvor de altid havde været.

Naar man arbejder lidt med Falsters Historie og dens rige Navnegivning, kan man derfor ogsaa som Helhed fastslaa, hvilken Del af Øen disse gamle falsterske Bondenavne har tilhørt.

Slente har saaledes staaet som et Midtfalsternavn, og man finder det allerede omkring Tiden 1220 i selve Kong Valdemars berømte Jordbog. Denne Slente er da en af de ca. 40 Storbønder, som ejede Jord paa Falster jævnsides med Valdemar Sejrs og Biskop Absalons Idestrup Sogn. Senere er der en anden Storbønde Akil Slente i Nr. Ørslev og Systofte Sogne, og fra 1699 til 1764 træffes en Morten Slente i Tjæreby. Siden er Navnet spredt videre ud, og nu er det at finde paa mange forskellige Egne af Falster saavel som andre Steder.

Gamle Kirsten Slente har Traditionen tro faaet sit Slentenavn fra Hjemgaardens i Kraghave. Hendes Fader var ikke døbt Slente, men havde giftet sig Navnet til, idet han blev gift med en Slentedatter og flyttede ind til Svigerfaderen, der boede i et af Gammel Kirstinebergs Teglværkshuse. Kort efter fik han

en af Kirstinebergs Fæstegaarde i Livsfæste og købte senere en Del af Jorden til fri Ejendom og byggede der en ny Gaard paa den østre Side af Landevejen, medens den gamle laa Vest for. Stuehuset og lidt af Udbygningerne blev dog staaende, og hertil hørte 6 Tdr. Land Fæstejord. Hus og Jord havde han og hans Kone Ret over til deres Død, og hans Enke levede til hun var 94, og var meget yngre end han, saa Fæstemaalet trak nok længere ud, end Godsejeren egentlig havde tænkt sig, da Fæstebrevet blev skrevet.

Enken var ogsaa hans tredje Kone, og alle tre hed de Ane, saa naar der taltes om dem, maatte de næsten nævnes i Nummerorden for at skille den ene fra den anden. Den første døde forøvrigt, just som den nye Gaard stod færdig til Indflytning, og hun kom ogsaa til at staa Lig derovre, saa det var en sørgelig Indvielse. Og foruden Manden var der 7 Smaabørn og hendes gamle Moder tilbage. Slentens anden Kone døde i Barselsseng efter sit første Barn, og 6 Uger senere fulgte det efter Moderen. Med sin tredje Kone havde han 4 Børn, hvoraf Kirsten Slente var den næst yngste og nu er den eneste levende af hele den store Flok. Da hun var 10 Aar gammel, afstod Faderen Gaarden til en af sine Sønner og flyttede saa sammen med sin Kone og to ukonfirmerede Børn ind i Fæstehuset. De ældste af Børnene havde gaaet til Skole i Øverup, men inden Kirsten Slente var i den skolepligtige Alder, blev der bygget Skole i Kraghave, saa hun havde ikke saa lang en Skolevej som saa mange andre. Læreren hed Christiansen og var ud af den gamle Lærerslægt, der stammede fra Nr. Alslev. De store Piger skulde der som i de fleste andre Skoler paa

de Tider feje Gulvet, og her har de saa »Gulvmøget« ud paa deres Tavler!

Da Kirsten skulde gaa til Præst i Taaderup, havde den daværende gamle Pastor Randrup faaet sig en Kapellan, der hed Skovgaard. »Han var den dejligste Præst, der kunde eksistere,« siger hun, »og der var hel Sorg i Sognet, da han rejste. Men han kunde ikke forliges med Degnen i Øverup, og derfor vilde han ikke blive længere.«

Efter sin Konfirmation kom Kirsten Slente til at tjene i Lidstrup, og skønt Byen jo ligger forholdsvis nær ved Kraghave, talte de dog dér ikke ganske paa samme Maade, hvilket ligesom med Navnene tydeligt viser, hvor indsnævrrede og stedfæstede man var i forrige Tider. For Kraghaverne var det da ogsaa en meget stor Højtid at komme en Tur til Nykøbing. Som gift kom Kirsten Slente til at bo hos Moderen i Fæstehuset, og dermed gik Navnet ligeledes over til Manden og Børnene. Ved Moderens Død blev Hus og Jord lagt ind under Herregaarden, og Kirsten Slente flyttede saa hen i sit nuværende Hjem, saa hun er en af de gamle Kraghaver, der saa godt som hele Livet igennem har været knyttet til Byen. Og stor Forandring er her foregaaet i den Tid, hun kan huske tilbage. I hendes Barndom og Ungdom laa der flere

gamle Huse og Gaarde, som ligeledes er opslugt af Kirstineberg. En af Gaardene, der kaldtes Bødkergaard, var meget elendig med Mødding ud til Vejen og kun 4 smaa bitte Ruder i Stuehusets Vinduer.

Meget nyt har hun ogsaa set rejse sig derude. En Række Huse og Villæer er bygget, flere Sidegader anlagt, mange forskellige Forretninger blomstret op, Asyl, Mølle, Savskæreri. Afkogeri og meget mere kommet til. Og Skolen, der var stor og ny, da hun var lille, er nu kun to halve Stumper Hus, mens en anden og større samler Børneflokk, alt sammen Forandringer, der klødser.

Og tre forskellige Jordemoderbolibør véd hun om dér i Sognet. Den første laa i Tingsted, den anden i Øverup og nu er der saa kommet en tredje og nyere til. Naar den gamle Tingsted-Jordemoder skulde ud i Forretning, blev hun hentet i stiv Vogn med et Halmknippe i. Det vilde Madammerne vist ikke synes om nutildags.

Kirsten Slente, der er født 1. Oktober 1855, er efter sin Alder usædvanlig rask og rørig. Hun har haft 4 Børn og 8 Plejebørn og har til Stadhed en Sønneson og en Plejesøn hos sig og sørger selv baade for Husholdning og Vask og det hele, saa det maa siges at være godt klar, naar først man er inde i Firserne.

Johan Jensen, Hullebæk

Som et Bevis paa, hvordan Herremændene i forrige Tider handlede og kørte rundt med deres Tjenere og Fæstebønder, fortæller Johan Jensen, at hans Fader, der i sine yngre Dage tjente som Forkarl paa Skørringe, blev af sin Husbond, gamle Stampe,

budt at overtage en af hans Fæstegaarde i Ravnstrup, hvor der sad en Enke, som ikke kunde drive Gaarden og heller ikke svare sine Forpligtelser. Den unge Mand vred sig stærkt ved det, da Gaarden var meget ussel og forfalden og saa godt som uden Besætning, men det hjalp ham ikke. »Du skal,« bød Stampe. »Og du kan saa faa et Par gamle Heste med dig her fra. Køer kan du selv lægge til. Og siden kan du gifte dig med Datteren paa Gaarden.« Pigen var da 12 Aar, og Karlen 28. Og begge maatte lystre Ordre. Karlen flyttede til Ravnstrup, og 4 Aar efter stod Brylluppet. Men det var jo ikke det eneste Kommando-Giftermaal, som fandt Sted i de Tider.

Folkene beholdt Fæstegaarden i nogle Aar, men købte saa senere noget af Jorden som fri Ejendom og byggede en mindre Gaard derpaa. Da Johan Jensen var konfirmeret, solgte de denne og fik en anden Gaard i Eskildstrup. Her var da 9 Gaarde, og naar Beboerne skulde have en eller anden Tilsigelse blev der sendt »Gadeseddel« rundt fra Sted til Sted.

De unge holdt 2 Julegilder, 2 Fa-

stelavns-gilder og et Paaskegilde skiftevis i de forskellige Gaarde. Gilderne afholdtes 2. Jule- og 2. Nytaarsdag, Fastelavns Mandag og en af de sidste Dage i Fastelavn samt 2. Paaske-dag. Pigerne gav det sidste Gilde, medens Karlene betalte alle de øvrige.

Der begyndtes allerede ved 4-Tiden, for at Karlene kunde faa et Slag Kort, inden Pigerne blev samlet.

Klokken 11 spiste man de medbragte »Madposer«. Siden vankede der Kaffe og Puns, og danset blev der til den lyse Morgen. Manden i Gaarden gav frit Øl og sørgede for at faa købt Brændevin, Rom og Kaffe; dette betaltes saa i Fællesskab, og sammen med Musikanterpengene kunde det hele beløbe sig til ca. 3, højst 4 Mark, saa det var en billig Fornøjelse. Naar Gilderne var forbi kom nogle af Karlene og »drak Gildesrester«, og fik sig saa ligeledes »en lille Lander« d. v. s. spillede Kort.

Haveboller og Skovboller havde nu ogsaa begyndt at komme paa Mode, og for de unge Eskildstruppere var der særlig Skovbollerne i Oustrup Præsteskov og Nr. Kirkebyskoven. De sidste holdtes af den gamle Skovfoged Henning Hansen, der altid saa mildelig forsikrede, at han slet ikke holdt Festerne for sin egen Skyld, men bare fordi de unge skulde have Lejlighed til at faa lidt Morskab. Man kendte altsaa ogsaa til at vise sin Næstekærlighed i forrige Dage!

I Nebleskoven holdtes ligeledes Bal af en Sypige, der hed Jane Schrøder og var en Lærerdatter, hvis Hus laa i en Udkant af Skoven. Haveboller havde man hos H. P. West i Ønslev. Han havde begyndt med disse allerede i 60, og i 64 averterede han med, at alle de, der havde

været indkaldt til Krigstjeneste maatte faa fri Dansebillet! Man faar herigennem Indtrykket af en smart Mand, der forstod sig paa Tidens Rørelser. Og for at alt kunde tage sig festligt ud til Ballerne, oliemalede han sit Stengærde, der var rejst mellem hans og Præstens Have.

Priserne paa de forskellige Genstande, som kunde faas ved disse Baller var ikke særlig høje, idet en Kop Kaffe med Brød til kun kostede 8 Skilling, og det samme var Tilfældet for en »Knægt« og et Glas Toddy. Men de unges Pengevatter rummede i fleste Tilfælde heller kun Smaapenge. Johan Jensen har ikke haft nogen fast Kondition, idet han gik som Karl hjemme hos Faderen, men han har et Par Gange været »laant« ud i kortere Tid. Det ene Sted fik han 24 Skilling om Dagen, og det andet 2 Mark, saa han er ogsaa imellem dem, der har kendt til smaa Lønninger og Daghyrer.

I hans Hjem hjalp de sig med hjemmestøbte Tællelys i Stager og Lysekællinger indtil 1878. Han blev da ked af den daarlige Belysning og købte sig en Hængelampe med Blik-skærm og Staaltraadsbøjle. Den kostede 2 Kr. og kunde kaste et straalende Lysskær ud i Stuen. De andre var ogsaa helt ængstelige for saadan en Petroleums-Indretning, saa han maatte altid selv slukke den om Aftenen.

I 1874 aftjente han sin Værnepligt som Infanterist i København, og 1879 købte han 10 Tdr. Land Mosejord af Køjegaarden i Hullebæk. Her byggede han sig et Hjem, som han endnu bebod, og har her taget sit haarde Tag. I nogle Aar var han

tit syg, men er nu i sin Alderdom rask og tillige meget aandsfrisk. Faderen havde ført Tilnavnet Lise, og da Sønnen kom ind paa Køjegaardens Jord, var der nogen, som spurgte ham, om han vilde lade sig kalde Køje eller Lise, men han svarede, at han vilde holde sig til sit Dønavn, Johan Jensen.

I den første halve Snes Aar han boede i Hullebæk, holdt man endnu ved den gamle Skik med Oldermænd, der tillige var Snefoged. Der var saa et Oldermændsgilde, og ligeledes havde man Ungdomsgilder rundt om i Byen, der bestod af 7 Gaarde.

Nu har man kun bevaret Skikken med et Slags Brandforsikringsgilde, hvor alle de, der har forsikret i »Maribo Amt« skiftevis samles hos hverandre 2 Gange om Aaret for at betale Brandpenge.

Den ene Gang er omkring 1. Juli, og her vanker da en varm Ret med Tilbehør. Den anden er ved Nytaars-tid, men her nøjes man med at drikke Kaffe.

Fra gammel Tid har Hullebæk været Fæste under Ourupgaard, og baade der og i Systofte byttede Tesdorpff lystigt om saavel med Gaarde som med Folk, indtil de 1874 blev Selvejere. Den har ogsaa altid været en ægte Bondeby, hvor det blot var Jorden, som man beskæftigede sig med. Her var hverken Smedie eller Mølle eller Forretninger af nogen Art. Havde man Brug for noget, gik Turen til Nykøbing eller idetmindste til Systofte, der baade før og i Johan Jensens Tid har været Sognets Hovedsæde.

Marie Clausen, Tillitze

Navnet Tillitse menes at være af vendisk Oprindelse, ligesom f. Eks. Kuditse og Korselitse. Paa Kirkegaarden staar en temmelig stor Runesten, der i gammel Oversættelse bærer Indskriften: »Eskild Sulfason lod rejse denne Sten over sig selv. Emun Stant med Steinlifer, Vitris Sønner, overvandt Eskil. Christ hjælpe Sjæl hans og St. Michael. Toke, riste Runer efter den gode Stiub, Moder sin.« I en af Kirkegaardens Udkanter findes den grevelige Begravelse fra Rudbjerggaard, og her hviler bl. a. den nye Stiftamtmands Fader. Tæt op til Kirkegaardsmuren i Nærheden af Grevernes Gravsted blev i Slutningen af November 1882 en Mand med et Navn, der havde en anden Klang end Reventlowernes, begravet her. Det var den berygtede Morder, Anders Nielsen Sjælland, som havde slaadet en Æghandler ihjel og derefter var blevet henrettet paa det gamle lollandske Rettersted, Sølvbjergvej. De henrettede Forbrydere blev ellers i tidligere Tider væltet ned i en Rækkerkule paa selve Stedet, hvor man havde taget deres Liv, da de ikke maatte hvile i indviet Jord, men nu var man alligevel saa human, at man tillod Liget at blive gravet ned paa Kirkegaarden, men altsaa her saa tæt op til Kirkegaardsmuren som vel muligt. Forøvrigt var det Anders Nielsen Sjælland, som blev saa ynkelig tilredt af Skarpreteren, der maatte hugge 3 Gange med sin Økse, før Hovedet faldt.

Hvordan man end ser paa Dødsdom over bestialske Forbrydere, maa man vel nok grue ved at tænke paa, at et Menneske paa saa barbarisk en Maade skulde miste sit Liv.

Marie Clausens Mand var imellem de tilsagte, der skulde slaa Vagt om Retterstedet for at holde den forsamlede Menneskeskare tilbage. Her er ogsaa noget, man maa være glad for er forsvundet, da disse offentlige Henrettelser, der i gamle Dage omtrent var som et Slags Folkeskuespil, heldigvis ikke mere finder Sted. Ubegribeligt var det ogsaa, at f. Eks. Kvinder og Børn kunde faa i Sinde at overvære en Halshugning. Marie Clausens Mand ønskede heller ikke at se, hvorledes det hele gik til og drejede sig derfor halvt om, da Øksen faldt, ligesom andre lukkede Øjnene for det grufulde Syn. Men havde man end en vis Medlidenhed med den mishandlede Forbryder, saa havde man selvfølgelig ved hans Paagribelse følt Lettelse, og i Tiden fra Mordet og til Anders Sjælland blev fanget, gik de fleste der paa Egnen om i stor Angst, og de vildeste Rygter fløj baade Falster og Lolland rundt snart om dette og snart om hint og tjente til ydermere at opskræmme Befolkningen. Forlængst er alt dette døet bort, og andet har optaget Sindene, men Marie Clausen husker dog adskillige Træk om den Frygt, som særlig beherskede Omegnen.

Hun er født 26. Februar 1853 i Aunede. Faderen var Gaardmand, men handlede og byttede flere Gange med sine Ejendomme, saa de kom til at bo forskellige Steder. Marie Clausen kom derfor til at gaa i Skole i Nordlunde, men blev konfirmeret i Østofte. Nordlunde Skole var gammel, og Læreren haard, men de lærte helt godt efter

de Tider. Med Properheden stod det til som de fleste andre Steder, og de ældste Piger fejede regelmæssigt Gulvet tre Dage om Ugen som de var i Skole. Hvert Aar afholdtes der en Børnefugleskydning, hvor Drengene skød med Buer, og Pigerne bandt saa Kranse til de bedste Skytter. Bagefter dansedes i Skolestuen, og Degnen gav gratis Kaffe, saa det var en herlig Fest.

Da Marie Clausen var 17 Aar gammel, kom hun ud at tjene og fik 20 Rigsdaler i Løn, men allerede næste Aar steg Lønnen til 60, hvilket var en stor Betaling den Gang. Arbejdet var haardt men som de fleste andre indenfor »Den ældste Generation« synes Marie Clausen, at de gamle Tider var de bedste. Fornøjelserne var ikke mange for de unge dér paa Egnen, kun et enkelt Damebal ind imellem og saa den aarlige Udflugt om Sommeren til Fugleskydningen i Svingelen.

Ved sit Giftermaal kom hun til at bo hos sine Svigerforældre i Næsby og boede der i 11 Aar for saa senere at flytte til Arninge, hvor hun var i 30 Aar. De sidste 24 har hun haft sit Hjem i Tillitse, saa hun har faaet Kendskab til Livet i flere af de lollandiske Byer. Svigerforældrene var meget overtroiske, saa der var forskellige Ting, som skulde iagttages for ikke at komme i Konflikt med noget af det overnaturlige. Bl. a. maatte de aldrig plukke Træerne helt rene for Frugt, men lade nogle Æbler eller Pærer blive siddende paa Grenene. Naar Køerne om Foraaret skulde paa Græs, blev der hugget et lille Kors i Dørtrinnet og Øksen ligeledes

lagt der, saa Kreaturerne skulde gaa over haade Kors og Økse. Juleaften skulde hver Ko have en salt Sild dyppet i Tjære, og naar Høns og Ænder og Gæs var kaldt sammen for at faa deres Helligaftensgift, blev der slaaet Reb om Pladsen, de aad paa, saa det var som de stod i en Slags Indhegning. Som Juleaftensnadvær for Husets Folk vankede der først Risengrød, saa Suppe, derpaa Steg og tilsidst Klejner og Æbleskiver, saa det var mange og fine Retter at sætte til Livs. Julemorgen begyndte man straks med Mælkegrød, da ingen maatte gaa ud til Kreaturerne paa fastende Hjerter. Naar Morgensyslingen var til Side, spiste man Frokost med Saltmadfad og Grønlangkaal. Det sidste er jo en særlig lollandsk Juleret og kogtes ogsaa her i vældige Portioner. Nytaarsaften var Traktingen som Juleaften, saa man kendte Retterne.

Tillitse har fra gammel Tid haft sit Fattighus, men senere fik man Fattiggaard. Hertil hørte først 45 Tdr. Ld., men siden solgtes der noget fra, saa man kun beholdt 28 tilbage. I 1906 blev den nedlagt, og der byggedes et Alderdomshjem i Stedet, saa man har her paa dette Omraade kendt forskellige Grader af social Forsørgelse.

Marie Clausen, der har været Enke i 15 Aar, har ellers hidtil boet alene i et lille Hus, men nu, da Helbredet begynder at svigte, finder hun det bedre at tage ind paa Alderdomshjemmet, og hendes Venner og gode Bekendte ønsker, at hun maa føle sig veltilfreds med de nye Omgivelser og der tilbringe nogle hyggelige Dage.

Peder Henriksen, Støby

Støby hører kun til de mindre Byer, men for Aar tilbage blev dens Navn slaaet saa grundigt fast, at man kom til at kende og huske det langt ud over Sognets Grænser. Her var det nemlig den berygtede Handskemagerbande øvede sin største og uhyggeligste Forbrydelse ved at ihjelslaa og indebrænde saa godt som alt levende baade af Mennesker og Dyr paa en af Gaardene der i Byen, hvilket der ogsaa tidligere er fortalt om indenfor »Den ældste Generation«. En Tjenestdreng slap dog levende ud af den brændende Gaard og flygtede hen i det Hus, hvor Peder Henriksen bor. Her fra kan man ogsaa se Gaarden, som er rejst i Stedet for den, der blev lagt i Aske, da det grufulde Drama foregik. Og lidt længere til den anden Side har man Ejendommen, hvor Handskemageren selv havde sit Hjerte, saa der er nok til at minde om de Begivenheder, som i forrige Tider spredte Skræk og Rædsel om sig.

Peder Henriksen har ikke oplevet noget af dette, da han er Langelænder af Fødsel og først kommet hertil paa et senere Tidspunkt, men hans Kone var en Graverdatter fra Tillitse og havde fra sine Forældre og andre hørt meget derom, saa hun kunde fortælle om det, som havde fundet Sted. Hendes Moder, den gamle Graverkone, lærte forøvrigt en Række af Byens Smaabørn at stave og skrive. Betalingen herfor fik hun for en stor Del igennem Sul og Smør og andre Fødevarer.

Peder Henriksen er født 21. Maj 1856 i Bøstrup paa Langeland. Hans Farfader var en mecklenborgs Løjtnant, der hed Henrik Schel og kom hertil til Landet i Krigsaarene 1801—07 og var i Lighed med mange andre »udenvælts« Soldater indkvarteret rundt omkring paa Øerne. Schel blev ogsaa kendt med en langlandsk Pige, og kort efter at han var faldet i et Slag ved Sehested, fødte hun en Søn, der blev døbt med Faderens Fornavn til Efternavn og kom til at hedde Henriksen. Han lærte senere at sy og boede som Skræder i Bøstrup. Iblandt hans gode Ungdomsvenner var den siden saa vidt kendte store Mads Lange til Bali, og da Peder Henriksen var kommen til Verden og skulde døbes, blev han opkaldt baade efter Farfaderen og Lange og fik disses to Efternavne til Mellemnavne. Saaledes han altsaa en Navnegivning have sin særlige Historie.

Efter sin Konfirmation kom Peder Henriksen hen paa en af de langlandske Herregaarde for at vogte Faar. Før han fik Pladsen, havde han tænkt, at det maatte være evig dejligt at være paa en Herregaard, men da først han fik prøvet det, fandt han det ikke saa særlig bevendt med Dejligheden og kom siden hen paa en Bondegaard, hvor han var meget glad for at være. Men han havde Lyst til at se lidt mere end Langeland og ansøgte saa om at komme ind som Elev under det kongelige Landhusholdningsselskab. Ansøgningen blev bevilget, og første Aar af Læretiden tilbragte han paa Tjele, hvor han tillige fik Lejlighed til at sætte sig en Del ind i Havevæsen. Andet Aar kom han paa Rosendal paa Sjælland og tredje paa Strandholm paa Lolland. Lønningen var henholdsvis 80—90 og

100 Kr. for et Aar. Han maatte derefter ind for at aftjene sin Værnepligt og blev saa siden Maskinpasser paa Majbølle Saftstation. Betalingen var her 19 Øre i Timen med 11 Timers Afregning, medens de andre Arbejdere kun fik 18 Øre og afregnedes med 10 Timer. En Tid var han Kusk paa Rudolfsholm med en Løn paa 300 Kr. om Aaret samt frit Hus og Have og Fourage til en Ko og et Faar, men Foderet var kun Hvedehalm, saa der blev ikke megen Profit ved Kreaturholdet. I nogle Aar arbejdede han ligeledes paa Rudbjerggaard og Fredsholm med 10 Timers Arbejdsdag for 125 Øre om Sommeren og 108 Øre om Vinteren — alt jo paa egen Kost. Paa Rudbjerggaard udførte han for det meste Havearbejdet hos Gartneren, og dette i Forbindelse med, hvad han havde lært paa Tjele satte ham i Stand til selv at kunne drive et lille Gartneri. Han købte saa et Hus med $2\frac{1}{2}$ Skp. Land til i Støby og drev der i en længere Aarrække Jorden med Planter og Havesager. Det meste af Produktionen kunde han afsætte til Omegnens Befolkning, men efter at han har faaet anskaffet sig en Hest, kørte hans Kone dog ogsaa til Torvs i Nakskov, saa det gik helt godt med den lille Bedrift. Herigennem har han ogsaa

haft sin bedste Tid, da det var saa fornøjeligt at arbejde med sit eget fremfor at slide for andre. Saaledes vil det sikkert ogsaa gaa for de allerfleste. Naar Folk først er ude over den første Ungdom, er de som Regel glade for at faa noget for sig selv — selv om dette noget saa ellers kun er nogle faa Skæpper Land, som de kan virke med efter eget Forholdsbefindende. Her ser vi i Grunden, hvad en Plet af Danmarks Jord er værd. Først give Føden til en Familie, og dernæst skabe Glæde i Besidderens Sind.

I 1925 døde Peder Henriksens Kone, og han selv er blevet en gammel Mand, der ikke længere formaar at drive paa med Gartneriet, men han bor stadig i det gamle Hjem og kan færdes i de vante Omgivelser, saa meget gaar endnu for ham i de kendte Folder. En Søn har arvet Faderens Lyst til Gartneriet og i flere Aar opholdt sig som Gartner i Norge, hvilket den gamle er stærkt optaget af. Og inden for hans Nærmestes Kreds er der mange andre at interessere sig for, idet han ikke har mindre end 26 Børnebørn og 13 Oldebørn, saa der er en stor Flok til at komme paa Tankebesøg hos en gammel Bedstefar og Oldefar.

Jørgen Linkhusen, Dannemarre

Linkhusen er ikke noget lollandsk Navn, men er ført til Vestlolland af en Holstener, som kom der til Egnen for at være med at grave de store Vandløb og Diger. En Efterkommer af ham er Jørgen Linkhusen, som er en gammel indfødt Dannemarrer, der saa godt som hele sit lange Liv har været knyttet til Sognet og nu tilbringer sine sidste Dage paa Alderdomshjemmet, hvor der i Parantes bemærket kun er to gamle Mennesker. Og paa Nabsognets Alderdomshjem i Tillitse er ikke mere end fem Beboere, saa her kan ikke siges at være overfyldte Huse.

Jørgen Linkhusen er født 28. November 1855, Faderen havde et Hus med lidt Jord til og var saa desuden Tækkemand. Hjemmet laa, saa Børnene skulde gaa i Charlottenlund Skole, og da Jørgen senere skulde konfirmeres maatte han gaa et helt Aar til Præsten hos den kendte Provst Tobiesen. »Han var en streng Mand, der gerne vilde holde store Selskaber sammen med store Folk,« siger Jørgen Linkhusen, »men den sidste Dag, vi var hos ham før Konfirmationen, da talte han til os, saa alle vi store utidige Drengene græd, som var vi smaa bitte Børn.«

Om flere af de andre gamle Dannemarre-Præster fortælles der ogsaa adskilligt. Der skal saaledes have været en, der hed Rasmus Kortsen, som her var blevet afsat, fordi han havde kaldt sin Provst for et »Hængenød«, hvilket jo heller ikke var nogen særlig smigrende Omtale.

Hans Efterfølger Svend Madsen berømmes for sin »Vittighed« til at fange Harer i sin Kaalhave. Senere kommer Niels Sørensen Mariager, hvis Kone Ane Madsdatter opnaade at blive gift med ikke mindre end fire af Dannemarre-Præsterne og fik med dem 9 Børn. Den fjerde og sidste af disse Præstemænd hed Jørgen Christensen og forærede Kirken baade en Klokke, to Alterklæder, to Duge, et Bækken, en Tinkande og en Lysekrone, saa det var store Gaver. En anden af Præsterne, Hans Hansen Mule, var ligesaa gavmild overfor Kirken, idet han lod den restaurere for egen Regning. Om et Par af de senere Præster skrives der, at de næppe var kommet paa deres rette Hylder ved at gaa Præstevejen, og om den ene af dem, Søren Anker Winther, mentes der, at han kunde »mere end sit Fader-vor«, men det var jo en almindelig Tro om mange af de gamle Præster. Hans Eftermand, Jens Rudolph Johannes Berg, var den anden, som muligvis heller ikke var kommet i ret Baas. Han omtales som en meget godmodig og behagelig Selskabsmand, men meget daarlig Økonom, saa ved sin Død 1857 stod han helt paa Fallittens Rand, og hans Kone var tilbage med 9 uforsørgede Børn. Efter ham kom saa Provst Tobiesen, der konfirmerede Jørgen Linkhusen, som derpaa kom ud at tjene. Lønnen var 22 Rigsdaler det første Aar. Den højeste, han siden kom op paa, var 200 Kr. I sine Tjenester hos et Par Proprietærer maatte han sige »De«, men fik »Du«, hvad der jo har været meget brugt paa Vestlolland. Ved en Session blev han taget til Soldat, men siden kasseret, da baade hans Husbond og en Medtjener tilbød at ville gøre Ed paa, at han var tunghørig. Denne Tunghø-

righed har det saa fortsat med ned gennem Aarene, saa det nu kniber med Hørelsen, men alligevel kan han dog høre saa meget, at han endnu kan svinge sig i en Dans til Musikens Toner.

Af Ungdomsfornøjelserne var der særlig Dameballerne, som varede i 2 Dage, og Fugleskydningerne, der kom op paa 3, saa naar der endelig blev begyndt, var det næsten ikke til at faa holdt op igen. Siden giftede han sig med en Enke, der havde en lille Ejendom paa 7 Tdr. Ld., og her lagde han et stort Arbejde for at faa Jord og Bedrift forbedret Til at begynde med maatte han samtidig med gaa paa Arbejde og tjente her 65 Øre om Dagen foruden Kosten. For at faa pløjet Jorden maatte han høste hos en af Bønderne, og Kornet tærskede han med Plejl efter Fyraften og ofte om Natten. De havde ogsaa en lille Kværn, hvor Konen malede Kornet baade til Grisen og hvad de skulde bruge til Brød. Inden Bagningen sigtede hun noget af Melet igennem et Sold, saa det var ikke saa helt lige til at løbe til Brødet. Ved Bagningerne lagde to Nabokoner gerne i Lag og fik bagt hos hinanden for at spare paa Brændslet, hvilket ikke var saa lille en Udgiftspost, hvis de skulde købe det.

Hos Jørgen Linkhusen havde man ellers i flere Aar rigeligt deraf, idet Jorden var inddelt i 6 Marker, og hver Deling indhegnet med store Pile. Disse gik han saa Tid efter anden løs paa før at faa dem ryddet, da han saa, at det ikke kunde betale sig med de mange Pilehegn paa saa lille et Jordstykke. Men som det

i sin Tid havde kostet meget Arbejde at faa de mange Pilestiklinger plantet, kostede det endnu mere at faa dem fjernet og skaaret op, saa det var, som det ogsaa tidligere er sagt, at Pilebrænde kunde varme to Gange, først ved at faa det ordnet og siden, naar det kom i Ovnen.

I Begyndelsen kernede Konen Smør af Mælken fra de to Køer, som de da kunde holde, og hvad de kunde undvære, bar hun saa tilligemed Æggene op hos en af Høkerne i Danmark. Senere anlagdes der et privat Mejeri i Byen, hvor man saa kunde sælge Mælken, men da man var utilfreds med Betalingen, og Andelstanken slog mere og mere igennem, gik det her som alle Vegne, at man enedes om at bygge et Andelsmejeri for at faa det fulde Udbytte af Mælkeproduktionen.

Efter 9 Aars Forløb var Jørgen Linkhusen kommet saa vidt, at han kunde købe sig en Hest og havde nu ogsaa en lille Lejemaskine til at tærske Kornet, saa overalt var der god Fremgang at spore. Da han solgte Ejendommen, var der nu ogsaa fire Køer og Hesten og en hel Del Smaakreaturer imod de to Køer, der fandtes da han overtog Stedet.

Ved Salget flyttede han op til Danmark By, der har forandret sig meget i den Tid, han kan huske tilbage. I hans Barndom var der kun nogle gamle Gaarde og enkelte Huse. Præstegaarden var da ligeledes meget gammel og er senere brændt to Gange; den sidste Gang gik endda Kirken med, saa alt det i Forbindelse med adskilligt andet er nødt til at give Forandring i en Bys Udseende i Løbet af ca. 80 Aar.

Sine Jakobsen, Vejringe

Næsgaard er ubetinget Østfaltersternes mest kendte Navn og Sted, og gennem Det classenske Fideikommis og sin Agerbrugsskole kan det vel regnes med at blive »udødeligt« og fortsætte saa langt ud i Fremtiden, at det slet ikke kan maales. Og til Næsgaard er

knyttet mange Navne, som har været kendt viden om og betydet meget i flere forskellige Retninger. Først og fremmest har man kendt Navnet Clasen, Fideikommissets Grundlægger, og ligeledes Professor Olufsen, der tog sin Tørn med Agerbrugsskolen. Og der er de forskellige Forstandere, som ved deres Dygtighed og Ledelse af den store Virksomhed har været med til at uddanne en Skare unge Mennesker, der i Aarenes Løb har haft Ophold paa Skolen og ved Landbruget. Alt det er af uvurderlig Betydning.

Og som Næsgaard ligger tæt ved Grønsund og Borrekolden med sit tidligere Borrehus og Færgested har man derved ogsaa igennem det som Forbindelse med selve Marie Grubbe. At hun, den fejrede Adelsdame og først gift med en Kongesøn, har levet der som en simpel Færgemandskone og haft Besøg af Fader Holberg er indskrevet med særlig Skrift i vor Historie og kalder mange Tanker frem.

Endelig har Næsgaard ogsaa en lang Række ukendte Navne, som har gjort et stort og slidsomt Arbejde indenfor Fideikommisets Om-

raade og gennem et mangeaarigt Tjenesteforhold har været med til at bygge det op, som Lederne kunde planlægge og dirigere, men ikke selv mægtede at udføre. Imellem disse sidste staar Sine Jakobsen og hendes Mand, der begge i en lang Aarrække har arbejdet paa Gaarden, Manden som Forkarl i 26 Aar, og hun som Malkekone og havde tillige Lærlingevasken. Hans Løn var 8 Kr. 4 Øre om Ugen paa egen Kost. Der skulde mødes Kl. 6 om Morgenen, men da han mødte Kl. 5 for at strigle Heste tjente han derved sin Frokost. Fyraften var under almindelige Forhold Kl. 7, men naar der var noget ekstra paa Færde kunde det trække ud baade til 8 og 9, og naar der kørtes Korn ind, havde de ofte Lys i Laden. Som Tillæg i Høsten vankede der 2 Skp. Malt og 3 Skp. Hvede. For at malke 20—22 Køer fik Sine Jakobsen 20 Øre, og arbejdede hun paa Gaarden var Daglønnen 75 og Kosten. For Lærlingevasken var der Afregning pr. Stk. med 12 Øre for en Skjorte, 10 Øre for et Par Bukser og 4 Øre for en Flip, saa det var just ikke store Tal, som det store Fideikommis gav sine Folk at regne med. Men saadan var jo Tiden, og der var ikke mere at sige herom.

Sine Jakobsen er født i Hesnæs 7. Juli 1856. Faderen var Sømand og sejlede fra Stubbekøbing til Helsingborg. Paa en Rejse blev han af tndtrængende Damp kvalt i sin Køje og derpaa begravet i Helsingborg, da hans Enke ikke havde Raad til at føre Liget hjem. Sine Jakobsen gik den Gang til Præsten hos Pastor Heinet i Moseby, og da Moderen efter Faderens Død ikke maatte blive boende i Fideikommisets Hus, fik Sine en to Timers Præstevej at vandre. Og Vejen var elen-

dig, og kun Træsko havde hun paa Benene, saa det var tit besværligt at komme frem. Præsten havde da ogsaa Medlidenhed med den lille, fattige faderløse Konfirmand og lod hende hver Dag spise til Middag i Præstegaarden, inden hun igen skulde traske den lange Vej tilbage til Hjemmet. Sin Skolegang havde hun til Vejringe, hvilket tog hende en Time, saa hun fik som Barn lært at bruge Benene, men alt det var hun langt fra ene om. Ved sin Konfirmation fik hun sit første Par Sko; hidtil havde hun haft Træsko og Tøfler, saa det var herligt med det nye Læder-Bentøj, som løb saa let

Efter Konfirmationen kom hun ud at tjene, og for første Halvaar vankede der 4 Rigsdaler. Nogle Aar tjente hun paa Landet, men havde ogsaa Plads i Stubbekøbing, indtil hun blev gift. Paa den fastsatte Bryllupsdag døde Mandens Moder, saa Vielsen blev udsat til efter Begravelsen.

I sin Barndom og Ungdom hørte Sine Jakobsen meget om Spøgelser og overnaturlige Ting der paa Egnen. Ved »Gunshøj« gik der en hvid Skikkelse, og ved »Amaes« brændte der Lys om Natten, saa mange turde slet ikke gaa der forbi. Mellem Oure og Søborg var »Det sorte Led«, hvor noget sært Spøgeri ogsaa holdt til, og paa Skaaninggaard i Oure fløj alle Døre og Porte op om Natten. Og i Oure boede Gaardmanden Hans Ploug, der i en Aarrække var forgjort og ikke kunde komme af sin egen Jord. Selv de stærkeste Heste kunde ikke trække ham over Skellet fra hans Ejendom ind paa Naboens Grund. Efter

Sigende var det en Gaardmandskone fra Gunslev Nedenbyer, som havde forhekset ham, fordi han ikke i sin Ungdom havde villet gifte sig med hendes Datter. Tilsidst var der dog en behjertet Bymand, som rejste over til den kloge Kone i Tjørnehoved og fik hende til at befri det indelukkede Menneske, saa han i sine sidste Aar kunde færdes frank og fri, hvor han lystede. Ligeledes har der paa Vejen ved Oure Mølle løbet en Mus om hvem Sagnet fortalte, at det var en tidligere Møllerkone, som nu løb om i Museskikkelse. Mens hun levede, havde hendes Mand, Oure-Mølleren, sultet hende paa det ubarmhjertigste, saa hun havde bedt til, at hun maatte blive en Mus, saa hun kunde spise sig mæt i Møllens Mel. Og sit Ønske havde hun faaet opfyldt, og mange har ved Nattetide set Møllemusens ude paa Vejen. Naar blot de lod hende løbe i Fred skete der heller ikke noget, men slog de efter den, for de altid vild og maatte hele Natten vandre om paa Kongsnæs. Andre end Sine Jakobsen har hørt de gamle fortælle mangt og meget af lignende Art fra svundne Tider.

Sine Jakobsen blev for 2 Aar siden Enke, men bor stadig i Hjemmet i Vejringe, som hun og hendes Mand købte, da de flyttede fra Næsgaard. Endnu er hun ogsaa rask og kan arbejde med flere forskellige Ting og færdes rundt omkring hos Børn og Børnebørn og deres Efterkommere. Og her er Flokken stor. Ikke mindre end 19 Oldebørn kan hun møde med. Kun de færreste kan vise saa højt et Tal.

Karen Brandt, Kalø

Ride Sommer i By har fra ældgammel Tid hørt med til de unges største Forlystelser ude paa Landet. Og rundt om i Byerne har Togene redet for at vise sig i al deres Pragt, og alle Vegne er der

blevet gjort stor Stads af Rytterne, der samtidig har samlet ind til det afsluttende Gilde. Lidt Forskelligheder har der været paa de forskellige Byers Maade at stille Festen an, nogle har brugt et, andre hint, men fælles for dem alle var, at man gennem pyntede Optog pristte Sommeren og dens Komme. Mange Steder blev disse Fester kaldt for Majgilder, og de unge samledes da under Majtræet og valgte der deres Majgreve og Majgrevinde. En Majstang blev pyntet, og smykket med grønt Løv red de unge Karle saa Sommer i By for bagefter at samles med Pigerne for at holde Gilde i en af Byens Gaarde. Det var som en lovfæstet Regel, og midt i al Sliddet og Slæbet og alle Trængslerne, som de gamle maatte kæmpe med, kom disse Majgilder som herlige Glædesstunder, hvor man for et kort Nu kunde glemme alt det, der tyngede og trykkede.

Men saa kom Kristian den 6., og med ham Sabbatsordningen og Forbudet imod Majgilderne. Loven kom 12. Marts 1735 med den Motivering, at det var til Befolkningens moralske og økonomiske Skade at fortsætte dermed. En Tid maatte man saa holde inde med Majfesterne, men lidt efter lidt gled noget af det ind igen, og hist og her har det

holdt sig i Live helt ned imod vore Dage. Saaledes har man i Kalø 1872 haft en meget stor Sommerridning, og herom kan *Karen Brandt* fortælle meget fornøjeligt. Hun var selv med fra først til sidst, idet hele Optøget blev ordnet og gik ud fra hendes Fødegård, og her holdtes ogsaa selve Gildet. Fra hver af Byens 21 Gaarde sendtes en Karl og en Hest, og de pyntede Ryttere red saa rundt i ikke mindre end 4 Dage. Den første Dag gik Turen til Taars og Killerup, anden Dag til Saxkjøbing, og 2 Dage red de hjemme i Kalø. En høj Sommerstage var pyntet med kulørte Baand, og den af Karlene, som bar Stagen, kaldtes for Sommer. En anden var Skaffer og skulde sørge for at faa noget ind. En Anfører og en Bajads havde man ligeledes og desuden 4 Hornblæsere og en Trommeslager, saa det var et artigt Optog, der mødte frem. Sommerstangen er forøvrigt senere skænket til Friluftsmusæet i Maribo.

Med Rytterne fulgte ogsaa 4 unge Piger — 2 Sommerpiger og 2 Kransepiger. Sommerpigerne skulde sørge for Sommerstagen, hvis nogle af de lange Baand kom i Uorden, og Kransepigerne havde en stor Kurv med Hornkroner og Kranse, der blev tilstillet forskellige, som herfor havde at erlægge en Daler for Udmærkelsen. Disse Hornprydelser var lavet af Kohorn, som blev overhældt med kogende Vand og skrabet ud i krusede Strimler og bundet sammen. Til sidst overblæstes de med Bogguld og tog sig meget pyntelige ud. Kransene var af Størrelse som en stor Tallerken og kunde lige passe til at sættes om en Hat. Det store festlige Optog blev overalt modtaget med megen Begejstring, og allerede første Dag ind-

samledes 50 Rigsdaler, saa der var senere noget at holde Gilde for. Til det afsluttende Sommergilde, som holdtes i Karen Brandts Hjem, vankede der ogsaa varm Mad og rigeligt med Puns og andre gode Sager, og udenfor var lagt Dansegulv, hvor man svang sig af Hjertenslyst. Alt i alt en Fest, hvorom der endnu staar Glans for dem, der tog Del deri og fortæller Efterslægten om Glæden ved at ride Sommer i By.

Karen Brandt, der klart mindes det hele, er født 2. August 1851 i Kalø og har boet her i alle de mange Aar, hun har levet, saa hun kender de forskellige Forhold ud og ind. Som Barn gik hun i den gamle Byskole, hvis Stengulv hun af og til sammen med de andre Skolepiger maatte være med til at feje. En Gang kom hun til at vælte en Lerdunk med Blæk, hvad der kostede hende mange Taarer, men ved at Faderen ofrede en Specie viskedes den fæle Blækklat væk, og Taarerne tørredes bort. Hvert Aar havde Børnene et Skolegilde, og Degnen gav da gratis Kaffe. I Ungdomstiden kom saa foruden den store Sommerridning Skovballerne ved Berritsgaard og i Storskoven. En Vinter blev der ogsaa holdt Parrebal i Byen. Det var Karlene, der inviterede til et Julegilde, og da Pigerne ikke vilde staa tilbage, gav de et Gilde i Fastelavn; men saa megen Opmærksomhed syntes Karlene ikke at kunne tage imod uden at gøre Gengæld, saa nu hød de ind paa et Paaskegilde. Og hver af disse Gilder kostede 7 Kr., saa denne Vinters Parreballer tog et stort Skaar i Lønninger og Lommepege. Af og til havde man ogsaa »Musik«, men her gav hver kun en Mark, saa det var billigt at komme med til Smaagilderne. En Gang var de dog ikke flere, end at alle Karlene kunde

ligge omkring Punseballen, men de morede sig godt alligevel.

Ind imellem kom de store Familie- og Gildeslavsfestligheder med Bryllupper og deslige, og man fik da travlt med at faa vævet Hvergarn til en ny Stadskjole. Det var, hvad de unge Kalø-Bønderpiger den Gang kunde hjælpe sig med og var glade for. Nogen særlig Folkedragt har Karen Brandt ikke baaret, men i Lighed med, hvad der var Skik paa andre Egne af Lolland har hun haft Korsklæde paa Hovedet; senere gik man over til en lille Kappe.

Ved Bryllupperne lagde man altid paa Bakke til Musikanterne, og her som andre Steder var der Forskel paa Rundhaandetheden. En Mor henstillede saaledes altid til sine Døtre at samle paa Skillingerne og siden Toørene for at have dem til Musikanterpenge; men nogle gav ogsaa saa rigeligt, at hele Musikudgiften kunde dækkes ved de frivillige Bidrag.

Af mere alvorlige Barndomsminde husker Karen Brandt, hvorledes Berritsgaard under Krigen 64 blev indrettet til Lazaret for de saarede Soldater. I Riddersalen var da opstillet 21 Senge. Soldaterne blev sejlet til Oreby, hvor Bønderne hentede dem i stive Vogne med Halmknipper i for at transportere dem til Slottet. Flere af de saarede døde der, og nogle af dem ligger begravet paa Taars Kirkegaard. Ved disse Soldaterbegravelser kom en Mængde Mennesker til Stede, men det var dog kun Mænd, som fulgte, da det ikke anstod sig for Kvinderne at være med ved en saadan Lejlighed. Den daværende Præst, Pastor Halager, holdt gribende Ligtaler over de døde Fædrelandsforsvarere, saa alle de tilstedeværende var dybt rørte.

Karen Brandt mindes ligeledes forskelligt andet fra Kalø og Omegn,

og hun har set Teglværket vokse op og gaa ned, og der er kommet ny Skole og Brugsforening, to Mejerier og Forsamlingshus o. m. a. i hendes Tid. Og hun véd om »Split-havshøj« og »Den brændte Eg« og om de sorte Hunde paa Vejen mellem Kalø og Taars. Folks Heste er her tit blevet staaende, naar man kørte der ved Midnatstid, og de

kunde ikke komme af Stedet før der blev sagt: »Saa i Guds Navn«.

I hendes Forældres Tid blev der Juleaften stillet to Lys paa Bordet, et for Faderen og et for Moderen, og Helligtrekongersaften havde man det kendte trearmede Helligtrekongerlys, altsammen noget, der var med til at bære den store Højtid ind for de gamle.

Johanne Jensen, Gaabense

Der er Mennesker, som aldrig er tilfredse, hvordan de saa end har det, og hvor de saa end kommer til at bo og færdes. Andre kan finde noget godt, hvor de end kommer frem og altid tilpasse sig under de Forhold og de Omgivelser, de nu en Gang skal be-

som findes rundt omkring, naar blot Folk selv vil søge hen derimod

Hun er født 3. Juli 1853 i Magleby paa Sjælland og er altsaa Stevnsbo af Fødsel og har ogsaa stadig beholdt sin uforfalskede sjællandske Akcent. Da hun var 5 Aar gammel, mistede hun sin Moder; senere fik hun Stedmoder, og da denne siden hen blev svagelig, blev Johanne hjemme for at hjælpe hende, skønt hun ellers hellere vilde være ude i Tjeneste hos andre. Ved sit Giftermaal kom hun til at bo i Strøby Manden sejlede en Tid Sten til København, men har ellers mest beskæftiget sig med Fiskeri og er en udpræget og karakteristisk Fisker type.

væge sig imellem.

Johanne Jensen hører til de sidste. I hele sit lange Liv har hun flyttet en hel Del rundt og taget sin Tørn paa forskellig Vis, men under alle Omskiftelser og alle Vegne har hun truffet flinke Mennesker og fundet, der har været godt at bo og bygge. Det er en Fornøjelse at møde et Menneske med saa lyst og mildt et Livssyn. Vi har nok af gamle og unge med, der er bitre og fortrædelige og mener, at det altid falder i deres Lod at skulle i Lag med noget af det daarligste. Johanne Jensen ser det fra en hel anden Side, og igennem hele sin Sindsindstilling har hun derfor haft Held til at mødes med noget af det gode,

Naar Jensen havde fisket, trak Johanne og en Nabokone med en Trækvogn af Sted til Køge for at sælge Fisken. Prisen for Torsk og Rødspætter var her 12—16, højst 20 Øre.

Spadsereturen var frem og tilbage ca. 1 $\frac{1}{2}$ Mil, men kunde de ikke faa Fisken afsat i Byen maatte de rundt med den ude paa Landet, saa ikke sjældent kom de op paa 6 Mil, inden Farten var endt. De gik altid hjemmefra ved Femtiden om Morgenen, og i det daglige var de paa Tur de 5 Dage af Ugen, men i Rejsetiden maatte de tage baade Søndag og Mandag med, saa det blev til mange Fjed mellem Aar og Dag. Og

i Hjemmet var der tre Smaadrenge og en gammel Farfar, saa der var nok at holde Hænder i.

Efter at de en Tid havde boet i Strøby, flyttede de til Masnedsund, og her gik Johanne Jensen i Lag med at gøre rent i Jernbanevogne. Der var 4 Koner til at skifte, og Fortjenesten var 15-16 Kr. om Ugen. I 20 Aar boede de saa paa Femø, og her blev Johanne Jensen en god og omsorgsfuld Hjælper for adskillige syge, der trængte til Pleje og Pasning. En lang Række smaa »Fembattin-ger« hjalp hun til Verden, og en gammel apoplektisk Kone var hun med til at pleje i 8 Aar. Endnu mindes hun ogsaa af flere Femø-folk for sin gode venlige Færd i den Tid, hun opholdt sig paa den lille Ø. De sidste Aar har hun sammen med saa godt som hele Familien boet i Gaabense, og har her fejret sit Guldbryllup, der blev en stor Højtidsdag for hende.

Selve Gaabense er jo forøvrigt et af Falsters mest kendte Navne fra ældre Tider, og vel saalænge man har kendt til Sejlads, har det været Overfartssted mellem Falster og Sjælland. Ned gennem Tiderne har den lille Færgebys Navn været skrevet og stavet paa mange forskellige Maader — Goffuenes, Gobenes, Gogens, Gense, Gofvenes — indtil det for Aar tilbage er slaaet fast som Gaabense. Og Glans har der staaet om Navnet.

For Nord- og Vestfalstringer var det Udgangsporten til den store Verden, som de kun kendte saa saare lidt til. Her var jo Færgeforbindelsen til det ubekendte og langt bortliggende Sjælland, hvortil man ogsaa skulde have Pas for at komme. Kun de færreste iblandt almindelige Bønderfolk kunde tillade sig at tage en saadan Udenlandsrejse. Mest var det dem, der skulde springe Soldat, som fik Lejlighed til at krydse den store Andedam og be-

træde det fremmede Land hinsides Havet. For Størsteparten blev det højst til en Køretur til Færgestedet enten i Ægtkørsel eller for at levere Korn og Smør til de Skippere og Prangere, som laa der med deres Skuder. Ægtkørslen var forbandet af de fleste Bønder, men en Kornleveringsdag var noget helt andet. Saa gik det lystigt til i den lille Krostue, der var det bredere Lags Samlingssted, og et Utal af Handler og Væddemaal har her fundet Sted. I den finere Gæstgivergaard, hvor de fornemme Rejsende tyede ind, var Tonen en anden, selv om den just ikke var bedre, men hvad enten det ene eller andet var Tilfældet, var Gaabense et Samlingssted af Rang. Foruden alt det, der vedrørte Sejladsen, Krostue og Gæstgivergaard, var her tillige Posthus, og Postdeligenserne, der skulde bringe Posten videre til de øvrige Postsamlingssteder paa Falster og Lolland, mødte ligeledes op her og satte yderligere Kulør paa Folkelivet. Intet Under, at alt dette kunde virke dragende i forrige Tider. Men har man toppet, maa man dale. Det har Gaabense i høj Grad maattet sande. Efter den lange Blomstringstid sank den ved Jernbanens Ankomst til Orehoved 1872 ned i stille Ubemærkethed, indtil Bilfærgerne atter fik det til at lyse lidt op. Nu med Storstrømsbroens Komme staar man helt i Forventningens Tegn, og alle spørger: bliver det Skumring eller Gry.

Men hvordan saa end Forholdet bliver, synes Johanne Jensen, der er godt at være i Gaabense, hvor hun fra sit Vindue har Udsigt til det blanke Sund, der giver Erhverv baade til hendes Mand, Sønner og Sønnesønner. Og her har hun som alle andre Vegne, hvor hun er kommet frem ogsaa truffet flinke Mennesker. Det er en lykkelig Lod!

Anna Christensen, Øverup

Den lille Falsterby Øverup havde i 1516 en Mand, der fik sit Navn indskrevet som velbaarne Laurits Hansen, saa Byen har derved ligesom faaet lidt Glans over sig, da det i de Tider var noget af en Sjældenhed, at en Landsby havde Folk, hvis Navne blev nedtegnet. Men er Øverup saaledes blevet nævnt, er det dog Sognestaden, Tingsted, der er særlig kendt. Saa Navnet lyder har der i længst henvundne Dage været holdt Ting, men om Byen just der igennem har faaet sit Navn, er ikke helt fastslaaet. I Tiden før Valdemars Jorbogs Fremkomst blev Navnet skrevet som Thingstathæ, og her er senere holdt flere vigtige Møder. I 1325 samlede Kristoffer den 2. og Marsken Ludvig Albertsen Eberstein dér og sluttede Forlig, og 4 Aar efter mødtes Kongen ogsaa her med Grev Johan den milde, »om hvis Mund var evigt Smil«. Det vides ligeledes, at der den 20. Maj 1512 har været stort Tingstævne paa Kirkegaarden angaaende den da staaende Strid mellem Biskop Jens Andersen Beldenak og Lensmand Oluf Holgersen Ulfstand.

Sidste Gang Tingsted er anført som et Tingsted er ca. et Par Hundrede Aar senere, da Falstringerne baade fra Sønder- og Nørreherred stod under en Herredsfoged. Øns to gamle Tinghuse havde en Tid været saa brøstfældige, at de kun vurderedes til 6 Slettedaler hver — vefter som Tømmeret mesten er

raaddent og ingen Loft i Huset«. Herredsfogden Poul Garb, Ourupgaard, stiller derfor Forslag om, at begge de gamle Tinghuse nedrives og et nyt opføres i Tingsted, der altsaa skulde være Herredernes faste Samlingssted, da man fandt, at Byen var bekvem som Mødested. Til Dækning af nogle af Omkostningerne foreslaar Garb, at hver Gaarmand skal svare hver 4 Skilling danske og Husmændene hver 2 Skilling. Stiftamtmanden fandt dog, det var nok, at Bønderne forpligtede sig til at køre alt Bygningsmateriale, og vilde de give noget frivilligt, kunde det være 2 Skilling fra Gaardmændene og 1 Skilling fra Husmændene. Regnet efter vor Tid var det en saare billig Bygningshjælp, men saavel To- som Enskillinger sad fast i de Dage, saa de frivillige Bidrag er sikkert ikke strømmet ret stærkt ind. Selve Tinghuset menes forøvrigt at have staaet i Nærheden af det vestre Kirkegaardside.

Foruden Tingstedet og Tinghuset har man jo ogsaa haft sin Kirke, bygget i Valdemarstiden og opført i gotisk Stil og smykket med prægtige gamle Kalkmalerier, hvoraf særlig fremhæves Lykkehjulet, Syndefaldet, Jesu Fødsel og Omskærelsen. Altertavlen er skænket af ingen ringere end Dronning Sofie af Mecklenborg, der her som paa saa mange andre Omraader har vist sin Interesse for Falster og det, der hører Falster til.

Som en Ting fra de senere Tider har Tingsted saa ogsaa sit Alderdomshjem, og her bor gamle *Anna Christensen*. Hun er født 21. September 1850 i Taars paa Lolland. Faderen havde en Fæstegaard under Oreby, og her maatte hun i sin Ungdom udføre meget grovt og slidomt Arbejde. Hendes Ungdom for-

mede sig som de fleste unges i de Dage, og ved sit Giftermaal kom hun saa til at bo i Skovfogedhuset ved Berritsgaard. Her blev ligeledes meget Slid til hende, og bl. a. kogte hun her hver Formiddag Kaffe til alle Skovarbejderne, som samledes der i en stor Stue, der stod til deres Raadighed. Her spiste de altid deres medbragte Frokost og drak en Kop Kaffe. For hver Kop betalte de 10 Øre. Det var jo før Termoflaskernes Tid — og under det strenge Skovarbejde kunde det nok gøre godt at faa en Taar Kaffe ovenpaa Maden, selv om man ellers var forsynet med et Par ekstra Snapse, som nu maa undværes. I Almindelighed var der 20 Skovarbejdere, men da det store Oreby-Teglværk nedlagdes, blev der ikke mindre end 50 Teglværksarbejdere ledige, og de fleste af disse maatte saa for en Tid paa Arbejde i Skoven. Her var derfor en større Arbejdsstyrke derude mellem Aar og Dag.

Som ældre boede Anna Christensen og hendes Mand en Tid i Enkesædet i Rørbæk, men efter hans Død flyttede hun til en Søster i Ny-

købing, for saa senere at slutte paa Tingsted Alderdomshjem, hvor hun er meget glad for at være. Hjemmet har fra først af været Fattighus, men blev senere indrettet til at være Alderdomshjem med en Fattigafdeling. Den sidste er nu nedlagt, og det hele staaer som et almindeligt Alderdomshjem; men her som alle Vegne, hvor man tidligere har haft Fattigforsørgelsen som knyttet sammen med Alderdomsunderstøttelsen, har mange kviet sig ved at komme ind under Rammerne, selv om Forholdene i sig selv ellers er nok saa gode.

Anna Christensen synes ogsaa, der er bedre at være paa Falster end paa Lolland, da hun aldrig har haft det saa godt som der paa Alderdomshjemmet. Hendes Hørelse er ikke god, og Kræfterne kun meget smaa, ligesom det kniber med Synet, men hun følger alligevel godt med i det, der foregaar ude i Verden. Trods det svage Syn læser hun ved Hjælp af en Lup hver Dag sine 4 Aviser. Hvor mange paa 87 mon gør hende det efter?

Niels Peder Jensen, Arninge

som et helt Dynasti af en eller anden Art. Saaledes ogsaa i Niels Peder Jensens Familie. Her var det

Indenfor de gamle Haandværkeres Kredse har det ned gennem Tiderne været Sæd og Skik, at Sønnen tog Fædrenes Profession op, og ofte kunde det gaa i Arv flere Slægtled, saa der blev

Tømrerprofessionen, man holdt sig til i ikke mindre end 4 Generationer — og maaske længere. Niels Peder Jensen ved ihvert Fald, at baade hans Far og Farfar var Tømrere, og den første havde lært hos den sidste, ligesom Niels Peder Jensen ogsaa stod i Lære under sin Faders Ledelse og fortsatte selv i det vanlige Spor ved at faa en Søn ind i Haandværket. For de gamle Tømrermænd faldt Arbejdet dog i adskillig Henseende langt anderledes end det senere hen blev Tilfældet, og her som for alle andre i de Dage var Sliddet haardt, Arbejdstiden

lang og Fortjenesten kun ringe. Men gennemgaaende klagede den ældre Generation ikke, men var tilfreds, naar blot der overhovedet var en Fortjeneste at faa; og naar Tømmermanden kunde faa 3 Mark om Dagen foruden Kosten, hug han gladelig sin Økse i Træet 12-14 Timer i Døgnet og spadserede paa sine Ben et Par Mil eller saa fra og til Arbejdspladsen eller krøb aed i Karlekammersengen, hvis der var Plads og der var altfor langt til Hjemmet. Det blev et helt andet Haandværkerliv end Nutiden.

Niels Peder Jensen, der ellers mest har gaaet under Tilnavnet Konradsen, er født 2. August 1851 i Arninge, og her har han saa tilbragt alle sine mange Dage med Undtagelse af de 16 Maaneder, han i 1873-74 aftjente sin Værnepligt som Fæstningskonstabel i København. En Del af Tiden laa han paa Prøvestenen, Resten i Kastellet.

Da han indkaldtes, skulde han møde i Nakskov og derfra sejle til Hovedstaden, men Hjemrejsen kunde foregaa pr. Bane, og han fik her for første Gang prøvet at køre med Tøget.

Som fastknyttet til Arninge, har han jo ogsaa gaaet i Arninge Skole, der paa det Tidspunkt var gammel og daarlig, men dog med Fjællegulv. Af og til blev Gulvet fejlet, og som Regel var det mest de største af Skolepigerne, der skiftedes til det, men det hændte ogsaa, at Degnens Tjenestepige gav det en lille Omgang. Degnen selv var gammel og nu ret skikkelig, men i sin yngre Aar havde han været en haard Tugtemester. Til Skolen hørte 14 Tdr. Land, og til at paaसे Jorden holdt han en Karl, saa Skolebørnene var ikke her saa plaget med at gøre Degnens Arbejde som Tilfældet ellers var mange Steder. Ved Juletid holdtes der gerne et

Skolebal, og sommetider havde de en Skovtur til Maglehøj, hvor de saa dansede paa Toppen af Højen, saa Støvet røg dem om Ørene.

I Ungdomstiden kom der ligeledes Juleballer, hvor der vankede Kaffe og Punch, og hvor man kunde more sig for 3-4 Mark. Noget andet var det, naar der holdtes Damballer -- da maatte man op med 3 Rigsdaler.

Allerede som Barn kunde Niels Peder Jensen malke, hvilket den Gang var en stor Sjældenhed af en Dreng. Malkearbejdet har jo fra Arrilds Tid herhjemme hørt Pigerne til, og først nu i vore Dage er det gaaet over til ogsaa at være Mændenes Bestilling, saa den gamle Arninge-Tømrer har paa dette Omraade været som noget forud for sin Tid. Mælkekanden kunde han ogsaa bære paa Hovedet hjem fra Mosen, naar han havde hjulpet Moderen med Malkningen. Det var ligeledes en Ting, som Pigerne gennemgaaende havde Eneret paa, men her havde de altsaa en indenfor det stærke Køn, der kunde gøre dem Kunsten efter.

Det var der sikkert ikke ret mange af hans Jævnaaldrende, der vilde binde an med. De fleste Drengene og unge Mennesker skammede sig i de Tider gerne for at gøre »Fruentimmerarbejde«, og som Helhed var det da under deres Værdighed at malke og udføre andet, der ellers almindeligvis hørte Kvinderne til, men Niels Peder Jensen viste altsaa, at han haade kunde og turde bryde lidt udenfor de gængse Regler.

Igennem mangfoldige Aar har han haft sit Hjem ved Arninge Kirke, men er nu flyttet hen hos sin Søn paa Elektricitetsværket, saa her har han daglig for Øje, hvor let det er maskinmæssigt at fremskaffe det hvide Lys, hvilket er no-

get ganske andet, end da man i hans Barndom og første Ungdom maatte støbe nogle tynde Lysepraase for at faa den allernødtørftigste Belysning.

Selve Arninge skal forøvrigt tidligt haft Bebyggelse. og i forrige Tider er Sønderherred kaldt for Arnunghæhærdt, saa man regner derfor med, at Stedet før har haft ikke saa ringe Betydning. Herredets Tinghus har da ogsaa staaet her, og indtil 1770 holdtes der Rettergang hver Mandag.

Under Svenskekrigen havde de fremmede Krigsfolk her et af deres Hovedkvarterer, saa Sognet og Befolkningen led meget ved Nakskovs Belejring. Den første lutherske Præst i Arninge var en meget lærd Mand, der hed Ole Grubbe. Han havde rejst langt om i Tyskland, og da Luther døde, skrev han et Sørgedigt, hvor det hed:

»Nu sørger vor Clorus,
Vor kære Lutherus
Fra os gik bort.
Som Herrens Ord lærte,
Som kunde forfærde
Al Pavens Hjordt«.

De tre følgende Præster var gift med en og samme Kone, der altsaa gik i Arv fra den ene til den anden, og en af Degnene skal have overlevet 6 Koner, saa Giftermaal og Dødsfald har her fulgt Slag i Slag. Som alle andre Sogne har Arninge gemt adskilligt i sin Historie, saa her er nok at læse om. Og nu, da Niels Peder Jensen ikke længere kan bruge Økse og Sav, forslaaer han Tiden med at læse baade om gammelt og nyt og derfor glider Dagene rask og godt af Sted for ham.

Rasmus Lassesen, Gloslunde

hans Alder, som kan gøre ham Rangen stridig. Antagelig skal man ogsaa langt ned i Aarstallene for overhovedet at finde nogen, der

Skøjteløbning hører som Regel Ungdommen til, men trods sine 85 Aar kan Rasmus Lassesen endnu slaa sine Sving paa den glatte Is. Det er første Gang, jeg har truffet en Skøjteløber indenfor den ældste Generation, og skal ledes lænjeg tror, der ga efter en paa

her kan staa Maal med ham. De senere Slægtled har ikke drevet paa med Skøjtesporten i samme Grad som de, hvis Ungdom faldt sammen med Rasmus Lassesens. Mangfoldige Gange har han ogsaa i de kolde Vinterdage muntret sig paa Fjorden ud for sin Hjemgaard's Jorder, og at tage en Skøjtetur fra Gloslunde til Rødby gik som en Leg. Foruden Skøjtningen holder han ogsaa paa med Cykling, men vil dog helst nu køre paa Damecykle, da de er nemmest at bestige. I sin Ungdom var han en af de første Ryttere paa de høje Væltepetere, og siden lavede han sig en Træcykle, der nu har faaet sit Alderdomshjem paa Maribo Musæum og fornylig havde den Fornøjelse at blive inviteret med til Rundskuet i Nakskov. Altsammen noget, der tjener

dens tidligere Ejermand til Ære. Af andre Sportsgrene har Rasmus Lassenes ligeledes med stor Iver kastet sig over Jagt og Fiskeri og har haft flere forskellige Fartøjer og 10-12 Bøsser. Mest har han skudt Vildænder, Gæs og Svaner samt Ræve og Oddere. For Ræveskind vankede der gerne 14-15 Mark, saa det var for Aar tilbage en god Betaling. Jægerblodet havde Rasmus Lassenes taget i Arv fra Faderen, der var en vældig Skytte. En Gang havde han ogsaa af Grev Raben, Aalholm, været inviteret med paa Bjørnejagt i Norge, men kom dog ikke af Sted.

Musiken har Rasmus Lassenes ligeledes dyrket og kunde tage Tønerne baade paa Violin og Klaver. Og Husflidsmand er han som kun faa. En stor drejet Søjle fra hans 82. Aar, et moderne Radioskab og meget andet viser, at han kan haandtere baade Drejelad og Høvl, selv om han har mere end de fire Sneser bag sig. Ved Siden af at passe sin Gaard og Bedrift har han saa ned igennem Tiderne haft ikke mindre end 25 forskellige Tillids- hverv, hvoraf flere i en længere Aarrække. Han har saaledes været Lægsmand i 30 Aar, Sognefoged og Mejeriformand i 24. I det hele tegnes et Billede af en sjælden alsidig Mand, der har kunnet overkomme meget i sine Manddomsaar. Endnu er han ogsaa særdeles livlig og klar, hvilket hans Arbejde og forskellige Interesser viser.

Rasmus Lassenes er født 14. Januar 1852 i Gloslunde paa sin gamle Slægtsgaard »Erikstrup«, der har været i Familiens Eje langt tilbage i Tiden. Gaarden har fra først af været Fæste under Baadesgaards Gods, men blev senere Selveje og er gaaet i Arv fra Fader og til Søn. Rasmus Lassenes overtog den ogsaa efter sin Fader, der ligeledes var

Sognefoged igennem mange Aar. Rasmus Lassenes bor stadig i det gamle Hjem, men Gaarden ejes nu af hans Datter og Svinger. Som Barn begyndte han at gaa i Gloslunde Skole, der da var meget gammel og med toppet Stenbro i Forstuen, men da Degnen var en højst tarvelig Person, der da ogsaa senere blev afskediget paa Grund af sit daarlige Levned, saa tog Lassenes Fader begge sine Sønner ud af Skolen og lod dem faa Privatundervisning hos en pensioneret Lærer i Dannemarre. Skolebørnene holdt af og til Fugleskydning, hvor de skød med Buebøsser, og i Ungdomstiden morede man sig ved de store og tidligere omtalte særprægede lollandske Dameballer, der kostede 4-5 Rigsdaler, men siden hjalp man sig med Madposeballer, der var langt billigere.

I 1872 aftjente Rasmus Lassenes sin Værnepligt, men var hjemme paa Fædrenegaarden, da den store Stormflod kom. Herfra har han ligesom alle andre, der overlevede den 13. November i de hjemsogte Egne, mange Minder, som aldrig kan slettes ud. Paa »Erikstrup« havde de da faaet bygget et nyt Stuehus med temmelig høj Grund, der kunde holde for Vandets Tryk, men dog ikke hindre dets Indtrængen, saa man maatte flytte op paa Loftet og der tilbringe nogle angstfulde Timer. Udbygningerne var ældre og med lerklinede Vægge, og straks man saa Vandet komme, var man klar over, at Kreaturerne var i Fare. I Hast blev derfor alle Køerne løst, og en af Sønnenne paa en Hest jog dem op imod Byen, der laa noget højere og derved fik dem frelst. Faarene fik Rasmus Lassenes og Faderen bjerget op paa Høstængen, og nogle Smaagrise maatte op paa Loftet, saa Dyrene her slap bedre fra det end saa mange an-

dre Steder. Man havde ogsaa fra først af tænkt paa at ville dæmme op for Brønden, saa man ikke skulde faa Vandet ødelagt, men det maatte hurtigt opgives. Her var ikke andet at gøre end lade staa til og saa senere se at faa alt i Orden paa bedste Maade, da den ødelæggende Østersø atter trak sig tilbage og faldt til Ro i sit sædvanlige Leje. Og uendelig meget var der saa at tage fat paa; først ved at sørge for de vandlidte og finde de mange Døde. I Gloslunde Sogn krævede Floden ikke mindre end 26 Menneskeliv. Rasmus Lassesen fandt flere af Ligene, et af dem havde endda ligget i 3 Uger, inden det blev fundet, saa meget af Rydningsarbejdet var uhyggeligt at være med til.

Paa Erikstrup var man forøvrigt imellem de heldigste, idet ikke alene Folk og Fæ slap med Livet paa

Ulykkesdagen, men ogsaa ved at faa reddet flere forskellige Ting. Saaledes havde en af deres Baade revet sig løs og var gaaet til Langeland, men kom uskadt tilbage med alle Grejer i god Behold.

Rasmus Lassesen blev for to Aar siden hædret med Dønnebrogskorset, og som et talende Træk paa hans Forhold til sit Tyende kan nævnes, at han i sin Tid fæstede en Karl for 160 Kr. om Aaret — og Karlen blev i Tjenesten i 16 Aar, uden at der fra nogen af Siderne blev talt om Lønnen, idet Rasmus Lassesen af sig selv lagde paa, saa den anden Part var vel tilfreds. Og to Tjenestepiger blev paa Gaarden i hver 8 Aar. Alt dette bringer Bud om de gode gamle patriarkalske Tilstande mellem Tyende og Husbond i forrige Dage.

Andreas Hansen, Vestenskov

Australien! Vi har alle i vor Skoletid lært lidt om den fjerne Verdensdel, men deres Tal er kun saare ringe, som har stiftet nærmere Bekendtskab dermed. Indenfor den ældste Generation er der dog en, som af Erfaring kan tale med om australske Forhold. Gamle *Andreas Hansen* har nemlig i sine purunge Dage taget Turen derover og opholdt sig der i 10 $\frac{1}{2}$ Aar. Det er ret enestaaende og i sig selv som noget af et Eventyr for den fattige lollandske Arbejdsmandssøn; og meget af det, *Andreas Hansen* har oplevet, er ogsaa mere eventyrligt,

end det er blevet de fleste af hans jævnlige til Del.

Han er født 23. Marts 1857 i Korsnakke, Sandby Sogn. Faderen var Røgter paa Frederiksdal, og i Løn fik han 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 1 Td. Ærter samt 24 Rigsdaler i rede Penge. Desuden 2 Læs Brænde og Foder til en Ko. Derfor skulde han arbejde hver Dag fra 6 Morgen til 7 $\frac{1}{2}$ Aften paa egen Kost. *Andreas Hansen* gik i Højsmarke Skole, hvor der stod en Kakkelovn midt paa Gulvet. Hvert Aar havde de en Fugleskydning paa Legepladsen, og Drengene skød her med Buebøsser med »Blytolle« til. Et Par Mand var altid tilsagt for at trække Bøsserne op, da de smaa Skytter ikke magtede det. *Andreas Hansen* blev en Gang Fuglekonge og vandt en Taske til 9 Mark, saa det var en stor Kongegevinst. Pigerne

havde en Tombola at more sig med, mens Drengene skød. Naar Fugleskydningen var forbi, gav Degnen hvert Barn halvandet Stykke Brød. Var de tørstige, kunde de gaa til Vandposten, hvor der hang en Øse i en Snor. Dansen tog derpaa sin Begyndelse. Her blev givet en Mark til Musikanten, og man holdt ud til Klokken 11 — hvilket ellers var et langt Kvartér paa halvanden Rundtenom, da man altid begyndte midt paa Eftermiddagen, men saadan var Skikken her, og over Festens Glæder glemtes tildels baade Mad og Drikke. En stor Part of de fattigste Børn havde i de Tider ikke Sko, men maatte laane sig frem til Fugleskydningen, og for at være sikker paa at faa fat i et Par, maatte de sørge for at forhøre sig i Tide.

Andreas Hansen var ude at tjene til sit Konfirmationstøj, og i det følgende Aar fik han 12 Rigsdaler i Løn. Aaret derefter steg Betalingen til 18 Daler, og højere naaede han saa ikke som Tjenestekarl paa Lolland. Han havde nu læst noget i Aviserne om Australien, og at der skulde være Arbejde til høj Betaling at faa, saa her vilde han forsøge sin Lykke. Det var dristigt vovet af en kun godt 16 Aars Knægt, som omtrent intet kendte til det, han gik ind til, men han havde Rejselyst og Eventyrmod i Aarerne, og det erstattede, hvad der ellers manglede. En 5 Aar ældre Broder vilde da ogsaa med, og en skønne Dag meldte de sig hos Christoffer Jessen, der var Købmand og Agent i Nakskov og lod sig indskrive til den lange Rejse. Betalingen for hver var kun 24 Rigsdaler, saa det var i og for sig billigt at komme til Australien. Arbejde var de lovet, naar de kom til Landet, men hvem de skulde arbejde for, vidste de ikke. Nogle fortalte, det var den engelske Regering, der stod bag ved, men det fik de

aldrig opklaret, saa det var saa temmeligt ud i det blaa. Turen begyndte med at sejle fra Nakskov til København og derfra videre til Lybæk. Her kom man med Tog til Hamborg, og Andreas Hansen fik da sin første Jernbanetur. I Hamborg kom 350 Mennesker — Danske, Tyskere og Englændere — om Bord i et tysk Sejlskib, der paa 20 Uger førte dem til Rock Hampton i Australien, saa det var en lang Sejlads. De hørte da ogsaa om et andet Skib, der havde gjort den samme Tur paa 13 Uger, saa der kunde i Sejlskibenes Tid være ret stor Forskel paa Farten.

Ved Ankomsten til Kystbyen blev de indsat paa en Slags Station, hvor de maatte ligge paa den bare Jord, og den fri Rejse, de var lovet 500 eng. Mil ind i Landet, bestod i, at de maatte spadserere hele den lange Strækning paa deres Ben. En Prærieskonnert med 3 Heste for drog Provianten af Sted, og herfra fik hver Mand udleveret 14 Pund Sul, 8 Pund Flormel, 2 Pund Sukker og 8 Lod The om Ugen. Det blev altsaa 2 Pund Sulevarer om Dagen, hvad der ikke kunde siges at være nogen lille Portion, men de lange Dagsmarcher krævede ogsaa et godt Pulver indenfor Vesten, og naar der saa intet Smør var, skulde der jo mere Kød til. Enhver maatte selv sørge for at tillave si. Mad, og Melet æltede de i et Faarskind og bagte det i Asken. Paa den Maade kunde det blive helt godt. Værst var det med Vandet. Man havde her en Sejldugsflaske paa 3 Potter og fyldte den af Vandhullerne, hvor man kom frem. Almindeligvis gik de 18—19 engelske Mil om Dagen, oppe paa de blaa Bjerge tog de 22, og hele Spadsereturen varede 6 Uger. Da de kom til deres Bestemmelsessted, og hertil havde de været 18 i Følge, blev de

sat til at drive med en Faareflok paa 14,000 Stykker, alle Beder. Disse skulde drives 190 eng. Mil op i Bjergene til en Plads, hvor ingen tidligere havde græsset. Dyrene skulde jo æde undervejs, og man vandrede her kun ca. 6—7 eng. Mil om Dagen. Der var ca. 150 Vogtere, og hver skulde have 53 Pund Sterling om Aaret. Senere skulde Faarene jages til Grendale for at klippe og derpaa atter af Sted op paa de høje, fjerne Græsgange. Andreas Hansen gik igen med og tjente næste Aar 65 Pund. Alle de lange Marcher forløb uden Uheld af Betydning, men der var mange vilde Hunde, som Faarene skulde værnes imod, saa der var rigeligt at tage Vare paa.

Da Andreas Hansen havde faaet

nok af Hyrdelivet, tog han fat paa forskelligt andet Arbejde og var saaledes bl. a. en Tid Vognmandskusk. Efter en halv Snes Aars Forløb bestemte han sig til at rejse hjem for at se til sine Forældre og Søskende, men da han naaede Lolland og kom til de hjemlige Egne, var Familien rejst til Amerika, uden at han anede det mindste derom. Han valgte dog alligevel at blive, hvor han var, og kort efter giftede han sig og satte eget Bo efter den lange Omflakken i det fremmede. Hans Kone er død for flere Aar siden, og han tilbringer nu sine Dage i Vestenskov Aldeidomshjem. Det er et stille Liv imod, hvad han før har været vant til, da han jog med de store Faareflokke i Australiens Bjerge.

Lars Peder Hansen, Kappel

Efter gamle Sagn og Beretninger skal Kappel have faaet sit Navn, fordi der en Gang i længst henfærue Tider blev bygget et Kapel ved en hellig Kilde, der kaldtes Hellig Trefoldighedskilde. Dens Vand var meget jernholdigt, og mange syge Mennesker strømmede til for at finde Lægedom her for deres Svagheder. Kilden og Kapellet fandt ogsaa en højtstaaende Velgørerinde i Dronning Dorothea, som skænkede Stedet en hel Dæl Forrettigheder. Kilden blev imidlertid siden tilstoppet af en Møller i Kappel, saa nu har man kun Sagnet og Minderne tilbage om fordums Storhed og Helighed.

Om Kirken berettes der, at dens Spir har tjent til Sømærke, og at den i 1830 fik en Altertavle med Motiv af Kristus paa Korset, men malet saa daarligt, at man skulde tro, det var en af Røverne og ikke Jesus, der var fremstillet. Den

skal heller kun have kostet 30 Rigsdaler, saa der kan vel heller ikke ventes noget særligt Kunstværk for den Betaling.

Til Kappel hører bl. a. Gaarden Gottesgabe, der har faaet sit tyske Navn af en af sine Ejere — en tysk Major v. Plöz — som 1722 havde vundet den i Løtteriispil fra Frederik den Fjerde, der havde befalet Majoren at købe 15 Lodsedler. Gottesgabe er sammenlagt af 9 Bøndergaarde, saa her som flere andre Steder er en hel Landsby slettet for at skabe en Herregaard. Nu gaar man heldigvis den anden Vej. Sagnene fortæller ellers ogsaa, at der har staaet en Egepæl i Gottesgabs Have, og her skulde Major Plöz være manet ned!

Som en af Kappel Sogns Smaabyer staar Jordbjerg og i Stedets eneste Hus blev Lars Peder Hansen født 17. April 1851. Vandet gik lige op til Huset, saa Børnene blev

tidlig fortrolig med at plaske deri. Lars Peder Hansen var ogsaa fra Barnsbø klar over, at han vilde have sit Arbejde paa Stranden og ikke som Faderen være Daglejer hos Bønderne, og saa snart han var konfirmeret, gik han i Lag med Fiskeriet. Mest var det Aalene, han var ude efter saavel om Sommeren i de stille Nætter, naar det var »Bluslun« som i de bidende kolde Vinterdage, naar Isen laa tyk og tæt paa Fjorden. En Hjemmefiskers Liv er ikke altid det bare Lagkage, naar han tildels selv skal klare Ærterne baade til Vands og til Lands, og Lars Peder Hansen maatte da ogsaa i sin Tid tage adskillige haarde Tørne for at styre sin Skude og sin Last i Havn. Fangsten afsatte han saa godt som udelukkende i Nakskov, men Fiskepriserne var i forrige Tider gennemgaaende kun smaa, saa der skulde hænges i for at skaffe Føden til en Familie. I Førstningen boede han i Jordbjerg, men flyttede senere til Langø, da Fiskeriforholdene dér var bedre end ved Fødestedet. Da han kom til Langø var der kun nogle faa Huse, men i Tidens Løb har meget forandret sig paa den lille Ø, og han har set adskilligt skyde frem. Foruden de mange Huse, er der saaledes bygget en ny Havn og opført et Kapel, saa

i kirkelig Henseende har man ogsaa begyndt noget lignende som i Hovedsognet, idet man som nævnt ogsaa her først fik et Kapel. Grundstenen til Kapellet paa Langø blev nedlagt September 1900. Indvielsen fandt Sted Aaret efter ligeledes i September. Til dets Opførelse er skænket mange frivillige Gaver, og ikke mindst har Langø Fiskerne ydet deres gode Bidrag.

Lars Peder Hansen har for flere Aar siden maattet sige Farvel til den kære Strand, hvor han tilbragte saa mange af sit lange Livs Timer, ikke alene om Dagen, men ogsaa om Natten, og selv om den end til Tider har været ham en haard Herre, har han dog ikke for nogen Pris villet bytte med Arbejdere paa Landjorden. Han var Fiskeren, og Stranden hans bedste Arbejdsfelt. Og naar Folk blot kommer der, hvor deres Arbejdslyst fører dem hen, overvindes de forskellige Genvordigheder jo langt lettere, end naar de tvinges ind i noget imod deres Vilje, da Lysten som bekendt driver Værket. Saaledes ogsaa her for Lars Peder Hansen.

Sine sidste Aar har han som Enkemand tilbragt paa Kappel Alderdomshjem, men Tankerne kredser stadig om Fiskeriet fra Jordbjerg og Langø.

Ane Christensen, Vaalse Vesterskov

»Af Landet og paa Vaalse«, hed det i gamle Dage, og naar nogen fra de omliggende Sogne skulde en Tur ud til Falsters vestligste Spids, følte det som en hel Rejse. Vaalse laa jo i tidligere Tider som en lille udskydende Halvø med Vand omkring Størsteparten af sine Yderjorder og kun ved en Vej gennem Egense forbunden med Vester Kippinge, saa der var langt til Forbindelsen med andre Byers Folk, indtil Dæmningen og Vejen over Vigen til Nr. Vedby blev anlagt. Man var derfor noget afsondret og blev noget for sig selv, hvilket ogsaa har præget de ægte indfødte Vaalsere langt frem i Tiden.

For Ane Christensen var det ogsaa at komme langt af Led, da hun i sin pureste Ungdom kom fra Rosenlund til Valdæs. Hun er født 23. Juni 1855 i Taars, hvor Faderen havde en Gaard, og i Lighed med saa mange unge Gaardmandsdøtre i 70, maatte hun ud for at lære Mejeri paa en Herregaard, da man som Regel der var mere fremme paa Smørproduktionens Omraade, end man var paa Bøndergaardene. Prisforskellen paa Herregaardssmør og Bøndersmør var ikke ringe, og nu vilde Bønderne saa igennem deres Døtre se at lære Herremændene Kunsten af for at faa bedre Priser for deres Smør.

En Del af Mejerieleverne kom saa tilbage til Hjemmet for der at lade deres Erfaringer blive frugtbringende, nogle tog ud som Mejersker paa andre Gaarde. Ane Christensen

vælgte det sidste, og efter at hun havde været Elev paa Rosenlund, hvor Betingelserne var at arbejde et Aar uden Løn, fik hun Plads paa Valdæs. Gaarden ejedes da af den gamle Enkefru Hansen, men var forpagtet ud til en Mand, der hed Jensen. Her var Bøttemejeri, saa gammeldags, som det vel kunde blive, og med en Mængde Arbejde til Mejersken. Til at begynde med havde hun kun Mejerivæsenet at varetage, men da hun paa Rosenlund tillige havde lært Husholdning, fik hun ogsaa senere Husførelsen under sig. Og Forpagterens havde 12 Børn og alle Folkene paa Kost, saa den daglige Husstand var paa ca. 40 Mennesker, saa her var rigeligt at tage Vare. Naar de f. Eks. skulde have Pandekage, tillavedes Dejen i en Ørebalje, og der kunde tit vanke Vabler i Hænderne ved at røre den igennem. Saa godt som hver Uge slagtedes der en Kalv, der blev delt ud mellem Arbejderne, som selvfølgelig var glade for at faa en Bid fersk Kød med i Tillæg til Daghyren, der jo i de Dage kun var meget ringe.

Efter kort Tids Forløb blev Ane Christensen for bestandig knyttet til Vaalse, idet hun giftede sig med Skovfogden ved Vesterskov. Hans Fader havde i sin Tid været kongelig Skovfoged, skønt han slet ikke var særlig forstuddannet, men han havde i sine unge Dage været Tjener hos Amtmanden, Kammerherre Jessen, og denne havde saa faaet ham ind som Skovfoged, mens Vaalseskovene var Statsejendom. Men i 1869 solgtes saavel Vesterskoven som Resle og flere andre af de omliggende Skove til Godsejer Wilhjelm, Orenæs, der saaledes blev Ejer af godt Tusinde Tdr. Land Skov. Under ham og hans Søn,

den nuværende Godsejer Wilhelm, har Vesterskov-Skovfogderne saa været ansat, og Embedet er gaaet i Arv til 3 Generationer, idet Ane Christensens Søn kom ind som Skovfoged efter sin Fader.

Ved sit Giftermaal fik den unge Skovfogedkone forøvrigt Titlen Madam, hvad der den Gang var en hel Ære, og vedkommende derved hævedes over de almindelige Kvinder indenfor Landbostandens Rækker. Endnu kendetegnes hun ogsaa stadig under denne Benævnelse, selv om de fleste gifte Koner ellers er blevet Fruer. Og rask og rørig færdes saa Madam Christensen vedblivende i det gamle Skovfogedhjem. Her har hun lagt meget Arbejde og set meget omskiftes og forandres i den lange Aarrække, hun har boet derude.

Da hun for 61 Aar siden kom dertil, var Vejene ved Vintertid næsten ufremkommelige, saa det var tit en stor Besværlighed blot at komme en Tur til Vaalse, og Børnene døjede med at naa frem til Skolen. Til Gengæld var der dejligt derude ved Skov og Strand om Sommeren, og alle Vaalse-Skolebørn, baade fra den indre og ydre Skole holdt ogsaa Skovtur ud til store og lille Bondekirke i Vesterskoven. Og Grundlovsdagen kørte Vaalserne — ofte ca. 30 Vogne — om Aftenen ud til Vesterskovstranden og samledes der til Sang og Læg. Men alt det er hørt op for længe siden. Nu vil man længere ud.

I Begyndelsen af Madam Christensens Tid blev der barked meget Egetræ, og naar Barken skulde hugges i Stykker, blev der hugget haalde paa Loer og i Lader. Hugningen foregik paa Akkord, saa hver skulde have sin egen Plads. Tre aarlige Auktioner holdtes ligeledes den Gang, men efterhaanden gik Tallet ned til 2 og siden hen til 1, og nu sælges det hele under Haanden, saa nu er de store Auktionsdage med Betspinning af de fine Auktionsherre og Beværtning for de mange Auktionsgæster kun en Saga blott. Men for Madam Christensen rummer alt dette mange Minder, og meget var der at varetage, naar Stuerne skulde ryddes og omdannes til Auktionslokaler.

I det daglige kunde der ogsaa blive en Del ekstra, naar Skovarbejderne gerne vilde have en lille Taar Kaffe og helst en Knægt. En Snaps Brændevin i en Kop Kaffe var det reglementerede Kvantum. Af en Flaske Brændevin kunde saaledes laves adskillige Knægte, og naar 3 Pægle af de klare Draaber den Gang kun kostede 27 Øre, kunde hver enkelt Knægt sælges for en Billighed. Men Uiejlighed af det hele, blev der jo ligefuldt.

Meget andet har Madam Christensen at berette om fra svundne Tider, og i Nutidens Liv og Arbejde følger hun levende og interesseret med, særlig i alt det, der vedrører Vaalse Vestenskov.

Marie Hansen, Volshave

Volshave skal tidligere have været en stor Ladegaard eller maaske et Adels-sæde og tilhørt Familien Pørs. Tidligere har der ogsaa været flere Gaarde inde i Byen, men ved Udskiftningen flyttede nogle af dem ud paa Jorderne, saa nu ligger det hele mere spredt.

I en af Gaardene blev Marie Hansen født 9. Januar 1862, og ved sit Giftermaal flyttede hun ind i en af de andre Gaarde, saa hun har hele Livet igennem hørt Volshave til. I Gaarden, hun drog ind i som purung Kone, har hun stadig sit Hjem, og som en Sjældenhed kan nævnes, at her bor 4 Generationer sammen, idet Marie Hansens eneste Datter og hendes Mand, fhv. Folketingsmand for Maribokredsen, Christiansen, nu ejer Gaarden, men har forpagtet den ud til Sønnen, som ligeledes bor der tilligemed Kone og Børn. I vor Tid, hvor de fleste yngre og ældre helst vil have hver sit for sig selv, er dette Familieforhold noget ud over det almindelige.

At der tidligere har været et særskilt Bymandslav indenfor Volshave, viser et meget smukt gammelt Byhorn, som for Tiden er til Huse hos Christiansen, der er Oldermænd og i Aar har holdt det traditionelle Horngilde, hvor Hornet skifter Opholdssted. Paa Hornet er indgravet »Mændenes Bye-Horn, Volshave. Den 2. Februar ANNO 1768«. Derefter følger Forbogstaverne til

Bymændenes Navne og senere er andre føjet til. Til at begynde med var Hornlavet kun for Volshaverne, og det var altsaa blot et Byhorn, men for en Del Aar tilbage kom Gurrebyerne med, saa det er mere som et Sognehorn. Som alle andre Steder kaldte Hornet jo tidligere Mændene til Samling for at drøfte Byens Anliggender, men nu er der af de gamle Vedtægter ikke andet end det aarlige Gilde tilbage; og her samles man saa til Spising, og Hornet bliver overgivet i en andens Varetaget. I Følge de gældende Love maa der ved Gildet ikke trakteres med mere end en Slags Steg og Kage.

I Marie Hansens Hjem var der ikke mindre end 12 Søskende, og indtil 10 Aarsalderen blev de undervist af en pensioneret Lærer, hvorefter de kom til at gaa i Græshave Skole, der laa nærmere end Sognets egen Skole i Gurreby. Hun blev ligeledes konfirmeret i Græshave, men senere har hun saa haft Forbindelse med Sognekirken i Gurreby; selve Gurreby har ellers i kirkelig Henseende ført en temmelig omtumlet Tilværelse, idet det tidligere har været Anneks baade til Skovlænge, Ryde og Søllested og igen tilbage til Skovlænge. Om Gurreby Kirke fortælles der forøvrigt, at den er bygget af en Dame fra Skovlænge. Hun og en Søster boede sammen paa en lille Banke, men blev uenige om Hæderspladsen i Kirken, og for at hævne sig lod den ene af dem saa Gurrebykirken opføre. Antagelig fik hun da her den første Plads.

I sin Barndom og Ungdom hørte Marie Hansen, at der gik en hvid Skikkelse ved Kirken, og Agestolene kunde lette sig paa Vognene, naar Folk om Natten kørte inde i Sko-

vene. Ligesom alle andre Steder kom der mange Fattigfolk rundt for at tigge, og en Kone drev det endogsaa saa vidt, at hun altid havde en til at køre for sig, naar hun var ude paa Forretningens Vegne. »Giv mig nu et godt Stykke Sul, Mor,« var hendes almindelige Hilsen til Gaardmandskonerne. I Skovlænge Fattighus holdt Sognets daarligststillede Mennesker til, og bl. a. boede her ogsaa Top-Pæjr, der mest gik omkring og spillede.

Som ung kom Marie Hansen naturligtvis med til de store flotte Damballer, der kostede 4-5 Rigsdaler pr. Par.

Musikanterne stod altid ved Døren og spillede, naar Gæsterne kom, og i Løbet af Dagen og Natten og et større eller mindre Stykke af den følgende Dag blev der budt paa Steg og Kage, Smørrebrød og Kaffe adskillige Gange — og selvfølgelig ogsaa Puns samt de behørigte Snapse og store Krus Godtøl. Ved Bryllup og Barsedaab gik det ogsaa i de Tider flot til paa de vestlollandske Bøndergaarde, og man var da allerede ude over med at »bære« til Lavets Gilder. Enhver Gildesgaard kunde da selv levere den fordrede Gildesmad. Brudegaver blev da ogsaa givet i Sølvtøj og fint Porcelæn, medens man andre Steder ellers endnu mest paa god gammeldags Vis gav en Brudeskænk i klingende Mønt. I det hele mærkedes her paa adskillige Omraader »det fine Vestlolland«, og naar man taler med Vestlollændere, faar man heller ikke sjældent at høre, at de har været foran baade Østlollændere og Falstringer, da disse har været mere gammeldags. I visse Henseender er det ogsaa rigtigt nok. Vestlollænderne har f. Eks. tidligt kastet Nationaldragterne, og derfor har det og er det nu meget vanskeligt at faa

samlet en original Dragt. Ligeledes har de paa det selskabelige Omraade været tidligere fremme med at gaa bort fra gammel Bondeskik og følge i de fornemmes Kølvan, saa det ved deres Sammenkomster har gaaet finere til end hos Størsteparten af den øvrige Bondebefolkning. Som et Træk om, at man tidligt har været inde paa det moderne, fortæller Marie Hansen ogsaa, at der var Gardiner for Vinduerne i hendes Barndomshjem. Mere og andet af lignende Art skyldtes dog nok i nogen Grad, at hendes Moder stammede fra den lille Herregaard Kristinefeldt, og derfra havde ført flere særlige Skikke med sig til Gaarden i Volshave.

De gammeldags Kartegilder holdt man dog paa, og her kom saa en hel Del Koner for at karte løs af den store Ulddyng. Et Tællelys paa en høj Træstage lyste om Aftenen op for Karterskerne. En saadan Stage blev her kaldt for en Lysemor, naar den stod paa Gulvet, men hængte man den til Vejrs, var det en Lysefar. Kartekonerne fik ikke nogen særlig Daghyre, men blev betalt med Naturalier, hvilket de sikkert var godt tjent med, da man ikke saa saa nøje paa Fødevarerne.

Fra ældre Tid har man Juleaften først faaet Flæsk og Grønlængkaal, dernæst Suppe og Peberrodskød samt Kage og et Glas Vin. Suppen var Oksekødsuppe med Trilleboller. Til Nytaarsaften fik man derimod Svinerygsuppe. Hver Helligaften havde saaledes sine bestemte Retter, som nøje blev overholdt.

Marie Hansen har ogsaa holdt mange af sin Moders Skikke i Ære, og endnu gemmer hun flere Ting, som hun har faaet med fra sit Hjem. Saaledes har hun en lang fin Dug, som Moderen har spundet

Garnet til. Den har nylig været paa Udstilling og blev meget beundret.

Meget af de gamles Husflid er ogsaa megen Beundring værd.

Rasmus Andersen Palle, Ringsebølle

Landsby-Dyrlæger var i forrige Tider ikke meget almindelige. Naar Sygdom kom til Kreaturerne, holdt man sig mest til kloge Mænd eller Koner for at faa et Raad imod Daarligheden.

Folk og Fæ var i saa Henseende ens stillet, idet som Regel ingen af dem fik lægekundig Hjælp. Her hjalp man sig blot med alskens Hjemmeraad, og vilde de saa ikke hjælpe, fik Patienter dø eller lide videre — der var ikke mere at gøre ved den Ting. Som selvbestaltede Dyrlæger optraadte ofte Smedene. Det var jo Ild og Jern, de arbejdede med, og de to Faktorer gav Anseelse til deres Udøvere. Derfor søgte man deres Hjælp i mangfoldige Sygdomstilfælde. At deres Metoder var haardhændede, maatte de syge finde sig i. En Del Værk og Pine kunde de kloge Folk dog ogsaa faa til at forsvinde igennem deres hjemmelavede Medikamenter, gerne iblandet lidt Trolddomskunster, men tit forværredes blot Pinslerne.

Tid efter anden er der saa kommet baade Doktore og Dyrlæger ude paa Landet, saa Bondebefolkningen har faaet nærmere til Hjælpen og ikke altid skal ind til Byerne for at faa en uddannet Mand til at yde den tiltrængte Behandling, saaledes som det før var Tilfældet, hvis man ikke vilde nøjes

med en ulærd Fusker i Lægevidenskaben. Imellem de der er gaaet ind i Dyrlægernes Rækker, er en stor Part Gaardmandssønner. Vist ingen anden Stand indenfor de studeredes Kreds tæller saa mange fra Bøndergaardene som netop Dyrlægestanden. I sig selv er det ganske naturligt, idet Gaardmandssønnernes Opvoksen sammen med Dyrene uvilkaarligt fører dem til at vælge et Studium, der har Tilknytning til disse. Dyrlæge Palle er her imellem dem, der bekræfter Reglen.

Han er selv Gaardmandssøn, født 19. April 1857 i Ulslev paa Falster, hvor Faderen ejede den nuværende »Palleshøj«. Palle havde tidlig Lyst til at gaa Dyrlægevejen, men forskellige Forhold gjorde sig gældende, saa han i flere Aar af Ungdomstiden maatte arbejde ved Landbruget hjemme paa Fædrengaarden og først i en lidt senere Alder kom til at læse. Sine Studier fuldendte han paa 6 Aar, hvoraf de første 1¹/₂ gik til Præliminæreksamen. Det var ikke nogen lang Tid, og der maatte lages godt fat. Palle kastede sig ogsaa stærkt over sit Fag og havde ikke Lejlighed til at beskæftige sig særligt med nogle af de mange Rørelser, som ellers var oppe i Firsernes København. Noget af det mest bemærkelsesværdige, han kom til at opleve udover det, der hørte Faget til, var Kristiansborgs Slots Brand — en Begivenhed, der heller ikke hører til de helt almindelige.

Som de fleste andre Studerende havde Palle lejet sig et Værelse og spiste for det meste ude i Byen, men det hændte dog ogsaa, at der af og til kom en Madpose hjemme

fra Falster. Som alting da var i lavere Pris, blev Studeringerne den Gang heller ikke saa dyre som i vore Dage. For 5-6000 Kr. kunde der da læses til Dyrlæg. Nu er det gennemgaaende det dobbelte Beløb, der skal til for at naa frem ad den Vej. Til Gængæld er Betalingen ogsaa mere end dobbelt, naar først de er inde i den praktiske Gerning og selv kan begynde at tjene noget, saa fra den Side set gaar det hele fra før og til nu maaske i Grunden saa nogenlunde lige op. F. Eks. fik man tidligere kun 6 Kr. for at kasterere en Hingst og derefter var alle Priser, saa det var jo ikke svimlende Beløb, her var Tale om.

Efter endt Uddannelse kom Palle til Danmark, men købte sig siden en Gaard i Hyldtofte, hvor han boede fra 1891 til 1907 og drev saa sit Landbrug ved Siden af sin Dyr-lægepraksis. I Førstningen tog han ud pr. Hestekøretøj og har ofte haft adskillige drøje Ture om Vinteren, naar han i Mulm og Mørke, i Rusk og Regn, Storm og Sne skulde frem ad de daarlige lollandske Veje. Der kunde tit blive en sur Fortjeneste ud af Forretningen, men som Palle i Alder hører til den ældste Generation, hører han ogsaa til dem, der var klar til at tage, hvad der kunde falde uden at jamre op derover.

De mere moderne Køretøjer tog han ligeledes i Brug, først en Motor-cykel og derefter kom Bilen, saa nu paa de ældre Dage kan han komme hurtigere af Sted end i de yngre Aar, og selve Vejene er jo som Dansegulv imod, hvad de tidligere har været, saa alt paa disse Om-raader er langt lettere end før. I

saa Henseende kan der ikke just tales om de gode gamle Dage, hvor Fortiden var bedre end Nutiden.

Palle bor nu i Ly af Rødby, men hører alligevel til Ringsebølle Sogn. Kirken her antages for at være en af allerældste paa Lolland. Det hedder ogsaa, at »Ringsebølle Kirke har staaet Syndfloden over«. Skulde det være Tilfældet, kom dens Alder adskillige Aar tilbage, men naturligvis skal Mundheldet ikke tages bogstaveligt. Et Sagn fortæller ligeledes, at to Brødre kom i Kamp med hinanden, og da den ene dræbtes, byggede den efterlevende Kirken for at sone sin Brøde. Han hed Ring, og efter ham skal saa baade Kirke og Sogn have faaet Navnet Ringsebølle. Historikerne vil dog ikke give Sagnet Ret, da Kirken før i Tiden er kaldt for Egeby Kirke. Men enten det ene eller det andet stemmer, er den ihvert Fald meget gammel, og har Ringsebølle maaske saa den ældste lollandske Kirke, har Sognet til lige Æren af at tælle Lolland-Falsters ældste praktiserende Dyr-læge iblandt sine Indbyggere. Og maaske han endda er ikke alene den ældste paa Lolland-Falster, men ogsaa i Danmark. I alle Tilfælde er der sikkert ikke mange, der gør Palle Rangen stridig paa dette Omraade. De fleste plejer ellers at have lagt op et Stykke før Firserne, men Palle, der nu er over de Firs, er stadig mobil og viger ikke af Vejen for at tage en Tur ud for at se til et sygt Kreatur. Kom han ikke særlig tidlig ind i sin Gerning, holder han til Gængæld længe fast ved den, og det hele viser, der er Krummer i den gamle lolland-falsterske Dyr-læge.

Margrethe Frandsen, Hillested

Der er mangfoldige Mødre, som har fristet den tunge Skæbne at miste et Barn, og nogle har ogsaa lagt flere hen, men se 13 gaa bort, er heldigvis kun faldet i de færrestes Lod, simpelthen ogsaa, fordi de overhovedet ikke har haft en saadan Flok.

Gamle Margrethe

Frandsen har imidlertid baade haft dem og mistet dem. Ialt har hun født 15 Børn, men kun faaet Lov at beholde de to. De andre 13 tog Døden. Hvad det egentlig betyder for en Mor, kan vist bedre tænkes end beskrives.

I det hele har Margrethe Frandsen paa mange Omraader lært Livets haarde, bitre Virkelighed at kende, og fra Barnsben af har hun faaet sine Stød. Hun er født 4. Juli 1853 i Hillested omtrent paa samme Plet, hvor hun nu har sit Hjem. Der stod da et lille gammelt Hus i Haven, og her holdt Moderen til, da den lille Pige skulde fødes. Moderen var ikke gift, og sin Fader har Margrethe aldrig kendt. Som spæd kom hun i Pleje hos fremmede og havde det som andre Plejebørn, der kom paa Sognet i de Tider. Da hun var 10 Aar gammel, rejste hendes daværende Plejeforældre til Amerika. De vilde ellers haft hende med sig, men det vilde hendes Moder ikke tillade, og hun kom saa hen hos andre. Sit Konfirmationstøj var hun ude for at tjene, men hun maatte

gaa med bare Ben til Præsten, og da hun paa sin Konfirmationsdag kom hjem hos Plejeforældrene, fik hun en Tallerken Suppe og derpaa sætte sig hen til Rokken for at spole. Her var ingen Festlighed eller Frihed for den lille Konfirmand.

I de følgende Aar tjente hun laade paa Land og i By og kom da ogsaa lidt ud for at more sig sammen med de mange unge. I Besiddelse af en sjælden god Sangstemme maatte hun ved de forskellige Sammenkomster gerne synge for den forsamlede Skare, og tit sad hun paa en Grøftkant og sang, mens de øvrige dansede paa Vejen. Det var billige Fornøjelser, som man da kunde hjælpe sig med og var glade for. En af de gamle Dansevise lød:

»Sommetider er vor Mor vred,
sommetider er hun ikke,
sommetider faar vi Smør i Grød,
sommetider faar vi ikke.

Mandag faar vi Brændevin og Brød,
om Tirsdagen faar vi Sylte,
Onsdag faar vi Langebrød,
Torsdag faar vi Suppe,
Fredag hører vi Arbejdet an,
Lørdag gør vi lidt, hvad vi kan
Om Søndagen holder vi Hellig.
og saa faar vi Sødvælling.»

Margrethe Frandsen blev siden gift med en Arbejdsmand og kom til at bo ved Højbygaard. Hans Dagløn var en Krone paa egen Kost, saa det blev kun til det allerkummerligste Brød. Naar Margrethe Frandsen laa i Barselseng, fik hun ikke altid saa meget tørt Brød, hun kunde spise. Intet Under, at hun blev svag og udtæret af det haarde Slid og de mange Børnefødsler. Paa Markarbejde maatte hun gaa, saavidt hun paa nogen Maade var i Stand dertil, og hun har ogsaa prø-

vet at sidde ved Siden af Manden og slaa Sten.

Og ind imellem kom saa de mange Dødsfald af alle Smaabørnene, der heller ingen Livskraft havde, men sygnede hen og gik bort omtrent med det samme, fordi de ligesom Moderen ikke fik den nødvendige Ernæring. Men at de havde været der, skulde Forældrene og særlig Moderen nok faa at mærke. Til Jordemoderen skulde betales 4 Kr. for hver Fødsel, og en Gang kom der Tvillinger, saa det blev 8 Kr. Der skulde adskillige Daghyrer til alene for at skaffe disse Beløb til Veje. Dertil kom saa Ligkisterne og alle Udgifterne ved Begravelserne. Selv om det kun var den allerlaveste Takst, de var ude for, tyngede det dog altsammen. Og Slag i Slag fulgte Uheld og Sygdom paa Sygdom. En lille Pige blev skoldet ihjel, og tilsidt døde Manden. Margrethe tog nu Plads hos et Postbud i Hillested og blev senere gift med ham. I Ægteskabet her kom ingen Børn, men ikke mindre end 8 Plejebørn, de fleste fra ganske spæde, fik i Aarenes Løb dér deres Hjem. Det giver ialt 23, som Margrethe Frandsen har været Moder for og haft i Hænder. Som Plejemoder er hun heller ikke gaaet fri for Sorger. En nylig konfirmeret Plejedatter druknede under meget sørgelige Omstændigheder, og endnu fælder Margrethe sine modige Taa- rer, naar hun mindes den unge Piges triste Endeligt, saa der har væ-

ret mere end nok til at trykke og gøre ondt. Og forskelligt andet er stadig stødt til. For Aar tilbage blev hun slaaet paa Næsen af en Brøndkrog, saa hendes Trommehinde sprang, og Hørelsen er derefter meget daarlig. Et apoplektisk Slag har hun ligeledes været ramt af og satte ogsaa sine stærke Mærker i lange Tider, saa der er næsten intet af strengt og mørkt, som hun har været skaanet for.

I 1919 blev hun Enke anden Gang, men bor stadig i det gamle Hjem, hvor hun nu har opholdt sig i 43 Aar, saa hun kender godt til Hillested, som jo ogsaa er hendes Fødeby, uden at hun dog den Gang blev bekendt med den, da hun sendtes i Pleje andet Steds og tilbragte sin meste Barndom i Skør- ringe, hvor hun ogsaa gik i Skole. I Øjeblikket er hun efter sin Alder og alle Omstændigheder forholdsvis rask og rørig, saa det er jo halvvejs som et Mirakel, at hun, der aldrig har været udstyret med noget stærkt Helbred og i Tidens Løb har døjet mere baade til Legem og Sjæl end der i al Almindelighed falder i de flestes Lod, at hun er naaet saa langt op i den høje Alderdom og her klarer sig bedre end saa mange andre, der har været skøttet og skærmet fra deres Barndom af og aldrig kendt til Sult eller Nød hverken af den ene eller anden Art. Man kan her med lidt Omskrivning sige, at Miraklernes og Undernes Tid er ikke helt forbi.

Peder Frederiksen, Errindlev

Den første Udvandring fra Danmark til Amerika begyndte allerede omkring 1820, men det var da mest kun Handelsfolk, Søfolk og Eventyrer, der drog ud, og det varede ogsaa ca. en Snes Aar, før der var samlet et Par Tusind derovre. I 40 tog en hel Del af Sted, og deraf gik flere ud til Mormonerne i Utah. I 50 tog Udvandringen stærk Fart, og for hvert følgende Tiaar øgedes Tallet. Særlig 80 er det store Tiaar i Udvandrenes Historie, og i det Tidsrum rejste der ikke mindre end 88,000. Og ud af disse Aar igen staar 1882 med det allerhøjeste Antal, idet der da vandrede 11,600 bort fra deres gamle Fædreland ud i det fremmede. Peder Frederiksen var iblandt dette Aars-tals mange Emigranter og som da søgte over til det forjættede Land. Han er født 24. September 1852 i Errindlev. Faderen var Arbejdsmand paa Bremersvold og tjente der 116 Øre om Dagen paa egen Kost, saa det var her som alle Vegne den fattige Arbejders haarde Slid og kummerlige Liv ved en Herregaard. Peder Frederiksen maatte da ogsaa ud at tjene som Barn, og det aarlige Høstgilde paa Herregaarden var naturligvis Højdepunktet i Arbejderfamiliernes Tilværelse. Sin Skoleundervisning fik han i Errindlev. Skolen var gammel, og Kakkelvovnen stod midt i Skolestuen med Drengene ved den ene Side og Pigerne ved den anden. Læreren var ligeledes gammel, men en flink Mand, der ikke hørte til dem, som stadig tærskede løs paa Fattigfolks Børn, saaledes som det ellers mange Steder var Degneskik paa de Tider. Han forlangte heller ikke, at Drengene skulde gøre ekstra Arbejde for ham, saa alt det var forholdsvis godt. En Gang om Aaret holdtes et

Skolegilde, men Peder Frederiksen kunde ikke her være med, da han kun havde Træsko at faa paa Benene. Først til sin Konfirmation fik han sig et Par Sko. Der var 7 Børn i Hjemmet, saa her skulde spinkes og spares paa alle Leder og Kanter. Peder Frederiksen var som nævnt ude at tjene før Konfirmationen, men fik blot Kosten, saa der kunde intet blive at komme til særskilt Gilde for. Det første Aar, efter at han var konfirmeret, tjente han kun 15 Daler, men tilsidst kom han dog op paa 180 Kr. om Aaret. Under Arbejdet ved Landbruget paa forskellige Gaarde kom imidlertid Lysten op i ham efter at se noget andet og mere end de lollandske Sæder og Skikke, og omsider bestemte han sig til at vove Farten over Atlanten til det den Gang saa fjerne Amerika. Rejsen gik først til Hull. Siden videre til Liverpool for saa derefter at styre direkte til U. S. A. Paa Skibene skulde man altid den Gang selv medføre baade sit Sengetøj og sine Spisegrejer, og Pladsforholdene var kun smaa og indskrænkede, saa Rejsen var baade lang og lang.

Over selve Landet har der altid staaet en vis Eventyrplans, og mange har ment, at naar først de blot kom derover, skulde de kunne tjene Guld og grønne Skove omtrent med det samme. Men adskillige fik at føle, at Guldet hang ikke paa Træerne, og Dollarne laa ikke paa Gaderne, saa de knap behøvede at bukke sig for at faa fat i dem, saadan som de fra først af havde forestillet sig det. For mangfoldige viste den haarde nøgne Virkelighed sig paa en Maade, som de aldrig nogensinde havde drømt om. De fleste unge Mennesker er rejst derover om Foraaret, og en stor Part af dem har

faaet Plads paa en Farm om Sommeren og der tjent ret godt, men dog sjældent saa meget, som de havde haabet paa. Men naar Vinteren er kommet, har Farmeren ikke haft Brug for sin Karl, saa der maatte søges andet Sted hen. I nogle Tilfælde kunde de unge Mennesker blive budt Plads, hvis de vilde gaa for Kost og Logi, men naar de nu var rejst hjemmefra med saa store Forventninger og Drømme om mægtige Fortjenester, saa har kun de færreste villet tage derimod, da det jo var daarligere, end de kendte det i det gamle Land. Størsteparten har derfor sagt Nej til disse Betingelser og forsøgt sig inde i Byerne, hvor de heller intet har kunnet finde og derved snart været inde i den største Nød og Elendighed. Den første Vinter har været haard ved mangen Nykommer, og de der slap saa nogenlunde helskindet igennem lærte senere at tage sig bedre i Agt.

Peder Frederiksen hørte til dem, der til at begynde ikke vovede sig længere ud, end han havde Bund under Fødderne, og sin første Vinter tog han blot for Kost og Logi. Han var landet i en af de mindre Byer i Illinois, som han i Grunden paa Maa og Faa havde valgt at rejse til, og her blev han saa i 39 Aar. I den første Tid arbejdede han paa Farmene, og til at begynde med fik han 15 Dollars om Maanedens. Senere kom han i Restaurationsfaget, og til allersidst var han ansat ved Byens Vandværk. I 1921 bestemte

han sig til at rejse hjem til Danmark og var først hos en Søster i Sandager, men har nu taget Ophold paa sin Fødebys Alderdomshjem. Herfra er ikke langt til Mindestenen som Lolland-Falsters historiske Samfund har rejst for Niels Hemmingsen, der jo staaer som Danmarks berømteste Theolog. Om Errindlev er hans Fødeby, er man ikke helt paa det rene med, men i hvert Fald har hans Vugge staaet i en af de sydllandske Gaarde, saa der er god Grund til at stedfæste hans Minde til Egnen.

Mens Peder Frederiksen før opholdt sig paa Lolland, var Niels Hemmingsens Navn dog ikke kendt af Menigmand i Errindlev. Nu er man naturligvis stolt over det berømte Bysbarn.

I sin Amerikatid var Peder Frederiksen med til at støtte det danske paa Stedet, hvor han boede, baade med at staa i Menigheden og Brødersamfundet, nu holder han Forbindelsen vedlige med Livet derovre, hvor han gjorde sin Mandomsgerning ved stadig at holde Byens lokale Avis. Det er i Grunden saaledes, at alle Udvandrere og Hjemvendte skulde bære sig ad, da de derved befæster de Baand, der binder dem til de Lande og Egne, som de har været knyttet til, og hvorfra saa mange Kilder springer. Og ved at opfriske Minderne fra svundne Dage og som at leve det hele om igen, løber Tiden lettere, ikke mindst for dem, der er naaet over Støvet's Aar

Peder Andersen, Virket

For Falkerslev Sogn og Beboere har Skørringe fra gammel Tid været Gaarden og Stedet, som man ofte beskæftigede sig med baade i den ene og den anden Henseende. Her boede jo Herrermanden, og Livet paa en Herregaard var vidt forskelligt fra Bøndernes, saa her var nok til at sætte Tankerne i Bevægelse saavel som Herskabets Flothed som om Arbejdernes usle Kaar. Og spørgt har det jo ogsaa rundt omkring Gaarden, saa adskillige var slet ikke dristige ved at færdes der ved Nattetider. Alt ialt var der mangt og meget at drøfte deroppe fra.

Skørringe (eller Skytingy eller Skyringe, som det blev skrevet i gammel Tid) er oprindeligt Navnet paa en nedlagt Landsby, og den deraf opstaaende Herregaard fik saa samme Navn. Ned igennem Tiderne har den været ejet af flere forskellige Adelsslægter — Grubendal, Godov, Gøye, Ulfeldt og ligeledes i en Aarrække tilhørt Kronen og stod som Ryttergods. I 1766 solgtes den til Justitsraad Ole Stampe, hvorefter den forblev i Stampernes Eje helt ned imod vor Tid.

Gamle Peder Andersen har ogsaa kendt en Del til Stamperne og Skørringe, idet saavel han selv som hans Fader baade har tjent og arbejdet der paa Gaarden. Faderen passede i flere Aar en Mølle der, og som gift Mand vandrede han om Morgenen fra Virket, hvor han

boede og kom saa hjem igen om Aftenen. Men en Aften blev han borte, og Peder Andersen, der da var Barn, sad sammen med Moderen og ventede paa, at han skulde komme og kunde ikke forstaa, hvor han blev af. Først hen paa Morgenstunden kom han, og de fik saa Forklaringen paa Udeblivelsen. Det var den daværende Etatsraad Stampø, der var forsvundet, og hele Styrken af Tjenere og Arbejdere havde saa været ude for at lede efter ham hele Natten og tilsidst fundet ham inde i Skoven, død for egen Haand. Efter ham blev saa Jægmester Stampø Ejer af Skørringe, og om ham husker Peder Andersen et lille pudsigt Træk. Jægmesteren stod nemlig en Dag ude i Gaarden og talte med sin Tjener, da Jægmesterinden aabnede Vinduet og raabte ud til Tjeneren, at han ikke maatte holde sin Hat paa, naar han talte med Jægmesteren. »Aa — hold dog Mund!« raabte Jægmesteren tilbage, hvilket Svar fornøjede de tilstedeværende meget.

Den sidste af Stampeslægten paa Skørringe var Godsejer Adolf Stampe, der ofte blev kaldt for den gale Stampe, og om hvis Meritter der endnu gaar Ry. Han var gift to Gange, og hans første Kone var meget afholdt og godgørende; baade Peder Andersen og hans Familie bevarer hendes Minde i venlig Erindring.

Peder Andersen er født 24. April 1852 i Virket. Faderen var Arbejdsmand og Urmager og havde været med i Trearskrigen. I alle tre Krigsaaer laa han inde uden at komme hjem, saa en lille Søn, der lige var født, da han rejste, var vokset noget til, inden han saa ham igen.

Under Vaabenstilstanden lærte han Urmageri hos en Købstadurmager og gav 4 Rigsdaler for Læren. Da han kom tilbage fra Krigen, begyndte han at reparere Ure rundt omkring hos Folk, og til Tider var han borte en 14 Dages Tid ad Gangen. For at efterse et Ur tog han en Mark og to, naar det skulde renses. Siden den Tid er der kommet andre Urmagerpriser.

Som Barn var Peder Andersen ude at vogte Faar og Gæs hos Bønderne for saa efter Konfirmationen at faa fast Tjeneste, en Tid paa Skørringe og siden 9¹/₂ Aar paa Bellinge. Det sidste Sted vankede der god og rigelig Kost, men paa Skørringe var Føden saa daarlig, som den paa nogen Maade kunde være. Paa et Aar fik Folkene kun to Gange Flæsk, og da af et Par gamle Søer. Til Gengæld slagtedes der 102 Spædekælve det samme Aar, og det kogte Kalvekød blev saa i en Ballie sat ind til Folkene. Kalvekroppen var delt i to Stykker, hvaraf Pigerne skulde have den ene Halvdel og Karlene den anden. Ved det lange Bord sad Pigerne længst imod Nord, og Karlene imod Syd; nogle Arbejderbørn havde deres Plads ved Midten af Bordet. Til Tider var Maden saa daarlig, at Folkene stak Kokkepigen i Hovedet dermed, saa hun slet ikke turde vise sig for dem ved Maaltiderne, skønt hun var uskyldig i, at hun ikke kunde byde dem bedre. For at fri Pigerne for Overlast, naar de satte Maden frem, blev der saa slaaet en Fylding ud i Døren, saa Fadene og Bøtterne og hvad andet, Retterne blev serveret paa, kunde stikkets derind ad, og Folkene kunde saa selv tage fra. Noget af det værste, de fik, var Grøden, da den var kogt af hjemmemalede Byggryn med en Mængde Skaller i, og hvad

værre var, i længere Tid havde Grynene ligget oppe paa Loftet ved Skorstenen, hvor Mus og Rotter havde boltret sig af Hjertenslyst. Det bedste af det hele var den saltede Sild, der vankede om Morgenen til Davre. Hertil fik de et halvt Stykke Brød og ovenpaa kom der Mælkegrød. Alt Brødet var paa et Par Tommers Tykkelse, og der var kun et Stykke med »Smielse« paa. Vilde og kunde de faa mere, var Resten tørt, og Peder Andersen spiste her som Dreng adskillige Rundtenommer blot med en Smule Salt strøet henover. Klokkentistykket, som de fik med i Marken, puttede de altid ned i Muleposerne, og det laa saa der i Hakkelsen til der blev gjort Holdt for at fodre og faa Mellemmad. Kaffe blev der kun budt de store Helligdage i Julen, Paaske og Pinse, saa man blev ikke forvænt hverken i den ene eller den anden Retning.

Baade Sommer og Vinter maatte der mødes Kl. 4 om Morgenen, og Davre fik man saa Kl. 6.

Om Sommeren holdtes halvanden Time fri om Middagen og en Time om Vinteren. Fyraften Kl. 7 i Marken, og derefter Mælkegrøds-Nadveren. Drengene tjente her 20 Rigsdaler om Aaret, medens Karlene fik 50. Det var Herregaardsliv paa Skørringe i forrige Tider.

Foruden Tjenesterne paa Skørringe og Bellinge har Peder Andersen ogsaa været Kusk paa Bjerregaard og kørt Postdelligancen fra Stubbekøbing til Nr. Alslev. Det sidste Sted skulde Uniformen være lyseblaa Bukser om Vinteren og hvide om Sommeren; dertil rød Hue, Frakke og Vest, saa det var en festlig Dragt. Ved Deligencens ene Side var anbragt en Postkasse, og hvis nogen undervejs kom med et Brev, skulde der køres Fodgang,

mens Brevet blev puttet i Kassen. Holde stille saalænge maatte man ikke.

Da Peder Andersen blev gift, bosatte han sig i Virket, og der i Fødebyen har han stadig sit Hjem. Sit meste Arbejde har han ogsaa haft rundt om i Gaardene, og fra først af var Daghyren 66 Øre om Vinterten og 75 om Sommeren, hvilket dog var lidt mere end Faderens

Dagløn, der var paa 24 Skilling.

Nu kan han ikke mere gaa ud paa dagligt Arbejde, men sidste Høst hjalp han dog endnu lidt til i nogle Dage, hvad der nok maa regnes med, naar de 85 er passeret. Peder Andersen har heller aldrig været syg og aldrig været til Doktor. Kun de færreste kommer her op ved Siden af ham.

Rasmus Hansen, Sløsse

En af Lollands mange gamle Herregaarde er Ulriksdal i Godsted Sogn. Den skal tidligere være kaldt Hindsholm, og Bispensø menes ogsaa at være nyttet til den, fordi Biskopperne i Odense har ejet den og ofte opholdt sig der. En Tid har den været un-

der Kronen, og Lensmænd og Stiftamtmand har her haft deres Residens, saa det er her som saa mangfoldige andre Steder, at hvis Stenene kunde tale, havde de sikkert meget interessant at berette. Som en af dem, der paa andre Maader kender noget til Ulriksdal og Livet og Forholdene der, staar gamle Rasmus Hansen, som har arbejdet paa Gaarden i en længere Aarrække. Og her som overalt paa Herregaardene i de Tider krævedes der meget Arbejde for en lille Betaling. Møde Klokken 6 og holde ud til Klokken 7, var den almindelige

Takstgrænse, men fra den øverste Ende var man ikke saa nøjeregnende eller »gnalne« med at faa Tiden trukket noget ud over det aftalte. I Vintertiden var man f. Eks. ikke bange for at sende et Køretøj med Korn af Sted til Maribo lidt hen paa Eftermiddagen, saa der var ofte tændt Lys i Byen, naar man kom der til. Og Kornet skulde saa læses af og bæres op, saa det trak ud, før Kuskene kunde begynde Hjemturen, og det var nødt til at blive sent, inden de naaede Vejs Ende. Men i saa Henseende gjorde det heller ikke noget med Hjemkomsten. Betalingen for disse lange Arbejdsdage var 133 Øre paa egen Kost. Det var ikke meget, men der var dog nogle Steder, hvor man gav mindre. I Høsten vankede der samme Daghyre, men da tillige med et Tillæg af 2 Tdr. Korn — 1 Td. Rug og 1 Td. Byg — samt frit Øl.

Til Gaarden hørte 450 Tdr. Land, og de første Aar, Rasmus Hansen høstede der, blev alt Kornet hugget med Jern og bundet med Haanden. Der stillede saa med 15—16 Mejere med hver en Binder efter sig og desuden nogle Stykker til at stille op, saa der skulde nok blive Liv i Kornmarkerne i Høstens Dage. Arbejdsfolkene satte deres

medbragte Mad ind i Borgstuen og kunde saa ogsaa selv sidde der og spise.

Naar det sidste Korn var kørt ind, holdtes der Indhøstningsgilde, hvor alle Høstfolkene blev trakteret med Steg og Puns og desuden fik Lov at danse oppe paa Kornmagasinets Loft, saa det var en lystig Afslutning. Lidt længere hen paa Efteraaret kom Høstgildet, og her mødte man til Middag og fik Suppe med Tilbehør og senere skaaret Smørbrød, Kaffe og Puns. Til Gildet var der lagt Gulv i Kælderen, saa hele Flokken kunde danse dernede. Her havde Høstmændene deres Koner med, selv om disse ikke havde hjulpet til i Høsten, men Børnene maatte være hjemme, hvad der vel nok for de flestes Vedkommende har været en Skuffelse, da en Høstgildedag som Regel var Herregaardenes Arbejderbørns eneste og største Fornøjelse i deres Barndom.

Rasmus Hansen, der er født 11. August 1850 i Herritslev, havde begyndt sin Skolegang der, inden Forældrene senere flyttede til Sørup, hvorfra han saa maatte gaa i Sløsse Skole. I mere end en Henseende var det en stor Forandring, idet han her skulde have andre Læsebøger og desuden til at skrive Latin, imod at han før havde skrevet de gamle danske Bogstaver, saa alt dette kunde nok volde nogle Bryderier. Her var Fjældegulv i Skolestuen, saa der kunde holdes Skolegilde. Børnene medbragte deres Mad og betalte hver en Firskilling til Musikanten, og Degnen gav gratis Kaffe. Sin Konfirmationsforberedelse fik Rasmus Hansen hos Præsten i Vester Ulslev, Pastor Pontoppidan, der tidligere havde været Provst paa Færøerne. En af Hr. Pontoppidans Forgængere i Embedet i Vester Ulslev, var ingen ringere end

selve Biskop Monrad, som var Sognepræst her fra 1846—48. Siden den salomoniske Dom i Pastor Otto Larsen-Sagen blev afsagt staaer Vester Ulslev jo nu som Hovedsædet ikke alene for Byerne i sin egen Menighed, men tillige for Godsted og Navne-Menigheden til Øster. Godsted har jo ned gennem Tiderne været vant til at indtage Anneks-Stillingen, saa her mærkes Skiftet fra en vis Side ikke synderligt, med Undertagelse af, at man nu af og til maa kvitte en Gudstjeneste paa de hellige Dage, men i Hovedsognet, Øster Ulslev, der staaer med en af Lollands ældste Kirker og tillige har en Præstegaard i sin Midte, falder det ret rimeligt flere for Brystet, at de nu som er sat udenfor og skal til en anden Kommune i deres kirkelige Anliggende og betjenes af en anden Menigheds Præst. Om alt dette holder i Længden er jo ikke godt at vide, men uden at tage Parti hverken for eller imod selve Sagen, maa det indrømmes, der er noget urimeligt i Sammenlægningen, saaledes at en Præst skal have 3 Kirker at prædike i, medens adskillige andre kan nøjes med en.

For Rasmus Hansens Vedkommende betyder alt dette dog ikke noget, da han hører til Vester Ulslev, hvor man har Præsten, som man altid har haft han. Knap 11 Aar gammel kom Rasmus Hansen til at tjene i Sløsse og blev der i 5 Aar. Siden tjente han i Fødebyen Herritslev og laa senere som Soldat et halvt Aar i København. I det hele maatte han ikke mindre end fire Gange trække i Trøjen — først den almindelige Læretid, derefter to Månøvre ved Hald og endelig indkaldt til Reserven i 30 Dage. I Ungdomstiden afholdtes der almindelige Gilder og enkelte Dameballer rundt om i Gaardene i Sløsse og Sørup, der

var sammen i et Ungdomslag. Vester Ulslev havde man derimod ikke den Slags Forbindelse med. Da Rasmus Hansen var gift og selv havde faaet eget Hjem, skulde der betaales Tiendegilde skifte-vis hos Bønderne. Her kom man saa om Eftermiddagen og trakteredes med Mad og Kaffe og kunde spille Kort til et godt Stykke ud paa Natten. Betalingen for det hele var 2 Kr. pr. Deltager.

Det var meget fornøjelige Sammenkomster, som nu forlængst er hørt op. I 1891 kom der Damptræskværk paa Egnen, og i 19 Aar fulgte Rasmus Hansen med Maskinen, dels som Ilægger og dels som Fyrbøder. Her kunde tjenes 2 Kr. og Kosten om Dagen, saa det var

betydeligt bedre end den almindelige Daghyre paa Ulriksdal. I nogle Aar gravede han ogsaa Dræen og kunde herigennem ligeledes faa lidt større Fortjeneste. Indtil 1910 havde han sit Hjem i Sørup Mose, men købte saa en anden lille Ejendom i Sløsse, hvor han stadig bor.

Naturligvis har Alderen sat sit Præg paa ham, men Øjnene er heldigvis gode, saa han kan hver Dag læse 2-3 Aviser, og nu i Efteraaret har han ogsaa været over Storstrømsbroen — en Udflugt, som ikke alle paa 87 kan tage. Men det hele viser saavel Alderdommens Rørlighed som den berømte Bros Tiltrækningskraft.

Sofie Andersen, Godsted

Det er en forbausende Livskraft og Spændstighed, som en stor Part af vore gamle er i Besiddelse af, og mange af de 80aarige kan endnu faa adskilligt til Side. Med Hensyn til rent legemligt

Arbejde er der dog næppe ret mange af dem, der overkommer saa meget som Sofie Andersen. Hun har et stort Hus og en stor Have, og selv holder hun det hele i bedste Orden — graver Jorden, hypper Kartofler, passer Blomster, kort sagt alt, hvad der skal gøres Dagen og Aaret igennem. Og naar hun brygger en Kop Kaffe og sætter paa Bord, vimser hun om saa let og geskæftigt, at mangfoldige unge Piger ikke nær saa rask bruger hverken Hænder eller Ben. Og dog hører

Sofie Andersen ikke en Gang til de, der lige er sluppet over Takstgrænsen, som er sat for at tages ind i »Den ældste Generation« — nemlig de fyldte 80 — men hun er tillige et godt Stykke over, idet hun er født 13. Marts 1852. Hendes Forældre boede i Godsted, hvor de havde et Hus med lidt Jord til. Straks efter Brylluppet blev Faderen indkaldt som Soldat for at være med i Trearskrigen. Han var kun hjemme paa Orlov en eneste Gang, men i Modsætning til saa mange andre Soldater, der saa godt som aldrig lod høre fra sig, skrev han forholdsvis ofte hjem og fortalte ret indgaaende om det, han oplevede, saa Familien nogenlunde kunde følge Begivenhedernes Gang. Desuden havde han ogsaa skrevet en Sangbog med de gamle Krigsviser, men desværre er baade Breve og Bog gaet tabt.

Huset, som det unge Ægtepar var flyttet ind i, tilhørte Sofie Andersens Morfader og Mormoder, og

begge de gamle havde stadig deres Ophold der. Konen havde Astma og var meget svagelig, og Manden var en Krøbling, der gik ved Krykker. Trods sin Skrøbelighed udrettede han alligevel en hel Del forskelligt Arbejde, og f. Eks. sad han paa en høj trebenet Skammel ude paa Loen og tærskede alt Kornet med Plejl og kastede det siden bagefter med Haandskuffe, naar Datteren havde lagt det tilrette for ham. Det var strengt Invalidearbejde, og i det hele var det strenge Tider for den unge Kone, der var ene med to skrøbelige Forældre, mens Manden var i Krig, og ingen Hjælp var at faa. For at tjene nogle Skilling gik hun ogsaa op paa Ulriksdal for at sprede Mergel og strøg ligeledes raa Lersten til deres eget Hus. Manden kom saa omsider hjem uden at have været saaret, men havde alligevel faaet et Knæk, som han aldrig forvandt.

Sofie Andersen husker ogsaa en anden Krøbling, der ligesom Morfaderen gik ved Krykker og tillige var blind, men alligevel kunde udføre adskilligt Arbejde og derved tjene til Livets Ophold. Manden hed Mads Palle og boede i Øster Ulslev. Naar han var hjemme, bandt han Sivmaatter og lavede Birkegrensskruppere, som han siden gik omkring og solgte. Maatterne havde han paa Ryggen og Skrupperne i en Tværsæk over Skulderen. Skønt blind kunde han altid finde sin Vej, og saa snart han hørte et Menneske tale, kendte han dem paa Stemmen. Ude paa Gaardene hjalp han til med at lave Halmbaand og ved Hørens Tilberedning, og Folk hjalp saa ham tilrette med at skaffe det fornødne Materiale af Siv og Birkeris, saa han var veltilfreds med Tiiværelsen.

Sofie Andersen gik som Barn i

Godsted gamle Skole, hvor der den Gang var toppet Brostensgulv inde i Skolestuen. Pigerne fejede det med en hjemmelavet Riskost, og naar de havde slidt Kosten op, maatte de se at faa anskaffet en ny. Paa Skolens Kakkellovn var der en Kant, og om Vinteren stillede Børnene her deres Brød, saa det blev blødt og varmt og ligesom helt nybagt, men lidt af Smørelsen løb gerne af, saa der kom til at lugte noget slegt derinde, men det tog man ikke saa nøje.

Skikken med at linne Brødet kendte Børnene jo fra Hjemmene, hvor det da var ret almindeligt, at særlig ældre Folk med daarlige Tænder varmede det gamle haarde Brød op paa Bilæggeren, saa det blev nemmere at tygge. Inde i Skolestuen havde man ogsaa en gul Krukke staaende med Vand til at drikke af, og naar nogen blev tørstig i Undervisningstiden, hed det altid: »Maa jeg bede om at gaa hen og drikke en Taar Vand.«

Skolebal holdtes aldrig, da man jo heller ikke kunde danse paa de toppede Brosten.

Efter sin Konfirmation kom Sofie Andersen til at tjene paa Ugleholm og maatte da gaa til Malkning næsten helt ned til Musse og bære Mælken hjem paa Dragt. Turen blev gjort paa fastende Hjerte, og naar kun kom tilbage, vankede der Valledavre med lidt Grødklumper i. Da man havde forholdsvis megen Mælk, havde man paa Gaarden en Vuggekerne, som en Karl maatte være med til at trække, og bagefter kom Smørret i Ottinger og solgtes i Maribo. Vuggekernen og Ottingerne viste jo som de større Gaarde, idet man paa de mindre Bøndergaarde og i Husene hjalp sig med Stavkerner og siden Svingkerner og derpaa samlede Smørklatterne i Krukker.

Paa Ugleholm var der meget

haardt Arbejde med Ostelavning, Bøtteskuring og forskelligt andet, og endelig havde man ogsaa meget Spind- og Kartning og Syning i de lange Vinteraftener, hvor man tog Plads om en Lysemor; og ved Lysepraasens svage Skin maatte Sofie Andersen sy mangfoldige Alen Hulsøm paa Lagner og Særkeærmer. Senere kom hun i Tjeneste hos en Købmand i Nysted og slap jo her for det strenge Udenomsslid og skulde heller ikke sidde Aftensæde for sin Madmor, hvilket var en stor Behagelighed, selv om der ogsaa her var nok at bestille. I de Tider købte de fleste ellers raa Kaffe, tæen der var dog enkelte Madamær i de lidt finere Huse, som

helst vilde være fri for Bønnelugten, og Sofie Andersen maatte saa af og til brænde Bønner til Forretningen i en Tromme, der kunde tage 5 Pund ad Gangen Lønnen var i Nysted 24 Daler om Aaret, medens hun paa Ugleholm kun havde faaet 12.

Da hun havde holdt Bryllup, kom hun til at bo i Fuglse, hvor de havde en lille Ejendom, men for ca. 30 Aar siden flyttede hun tilbage til Fødebyen og har stadig sit Hjem ligeoverfor Kirken. I 6 Aar har hun været Enke, men inden Mandens Død, havde de holdt Guldbryllup, og Mindet om den festlige Dag lyser bestandig op.

Rasmus Jensen Vandman, „Arnen“

Med Vandman aflæses saa »Den ældste Generation«, og en værdigere Repræsentant ved Afslutningen end netop Vandman kunde der næppe

findes. Hans Liv og hele Arbejde er i fuld Kontakt med al den Flid og Nøjsomhed, som er skildret igennem de to Hundrede gamle Kvinder og Mænds Beretninger om Forholdene i svundne Dage. Alle har de ligesom Vandman passeret 80 Aarsgrænsen, men ikke alle har de været saa stærke og friske baade til Legem og Sjæl, som han er det. Her staar han uden Forklejnelse af nogen af de andre ubetinget i allerforreste Række. Naar først et Menneske stærkt nærmer sig de 85, hører

det som Regel til Naturens Orden, at snart et og snart et andet begynder at svigte, men Vandman staar tildels som uforandret igennem den sidste Menneskealder. Lille og spinkel og tør af Ydre, men sejt og spænstig og hjerneklar færdes han baade hjemme og ude og tager livlig og interesseret Del i mangt og meget, som rører sig i det offentlige Liv.

Nu skal han altsaa sætte Punktum her i Serien af gamle fra Lolland-Falsters Stift, og idet jeg i sin Tid begyndte med en Kvinde fra Falster, Kirsten Møller, Horbelev, og nu slutter med en Mand fra Lolland, har jeg i dette Tilfælde delt Sol og Vind lige saavel mellem Kvinder og Mænd som mellem Falstringer og Lollændere. Og som Kirsten Møller var af Gaardmandsslægt og havde sine fleste Oplevelser inden for Gaardmandsstændens Rækker, saaledes repræsenterer Vandman den Slægt, der gik ud fra Herregaar-

denes Familiehuse, og fra usle Kaar arbejdede sig frem til god og anset Stilling i Samfundet.

Det Arbejde, Vandman har gjort for at hæve Husmandsstanden, er kendt og skattet overalt paa Lolland-Falster, og der er skrevet meget om hans Virke i de svundne Aar, saa alt det skal jeg ikke i særlig Grad komme nærmere ind paa, ogsaa fordi Pladsen slet ikke kan tillade at give et blot nogenlunde Billede af det, han har ydet og haft imellem Hænder. Her skal Baggrunden mere som stilles i Forgrunden, og adskillige Træk her er sikkert heller ikke saa kendt som det, der knytter sig til hans Virksomhed i vort Aarhundrede.

Vandman er født 28. August 1853 i et af Herregaarden Aalstrups Familiehuse. Da han var 4 Aar gammel, flyttede Forældrene til Christianssæde, og i en af Grevskabets Arbejderboliger henlevede han saa sin egentlige Barndomstid. Ialt var der 4 Arbejderhuse, i de to af dem boede to Familier, i de to andre var der tre, saa i det hele var der samlet 10 Familier, flere af dem med en stor Børneflokk. Som Arbejdsmand paa Godset fik Vandmans Fader 2 Mark om Dagen paa egen Kost. Uforstaaeligt, at en Familie kunde hjerne Livet ved en saadan Betaling. En Tid havde Daghyren endda været mindre, idet Manden et Par Aar som Staldkarl kun havde haft 28 Skilling og Kosten, men for dem som for mangfoldige andre Herregaardsarbejdere skulde det gaa, enten det næsten kunde det eller ej — og saa gik det!

Som Barn gik Vandman til Skole i Skørringe, men da først han voksede lidt til, blev Skolegangen kun omtrent taget ind, naar der ikke var noget andet. Den ringe og knappe Skoletid tilltrods fik Vand-

man dog lært at skrive og regne og læse bedre end de fleste af sine Jævnlinge. Degnen var en af de gamle strikse Skolemestre, der mente, at Kundskaberne tildels skulde bankes ind i Børnene, og Synderne stilledes nu op paa Rækker henne ved Væggen, hvorefter Læreren tog to i Haartoppen og dunkede deres Hoveder imod Murkanten. Vandman prøvede aldrig at faa en saadan Medfart, men flere af Kammeraterne fik adskillige Buler i Nakken.

Da han var 10 Aar gammel, begyndte han sammen med Faderen at gaa paa Christianssæde og maatte nu næsten gøre Karls Gerning. Daghyren var 1 Mark paa egen Kost, saa i Forhold til de ældres Betaling var Lønnen alligevel stor. Og Brug for Markerne var der, saa derfor tog man hellere dem ind og saa lod Skole være Skole. I Vandmans Barndom havde de ingen Møjemaskiner paa Grevskabet, saa der stilledes i Høsten med 25—30 Jern. Efter hver Mejer kom enten en voksen Binder eller to Børn. I Høsttiden fik Mændene 3 Mark om Dagen, og Konerne 2. Desuden vanke de der frit Øl, og naar Kornet var i Hæs og Lade, kom jo det store Høstgilde — intet Under, at Høsten skabte Glæde.

Ikke længe efter Konfirmationen havde Vandman dog faaet nok af Herregaardslivet, og kom saa i Tjeneste hos en Gaardmand i Tofte, hvor han blev i $4\frac{1}{2}$ Aar. Siden var han $2\frac{1}{2}$ Aar paa en anden Bondegaard i Tirsted. Imidlertid havde han Lyst til at prøve lidt andet, som maaske ogsaa kunde give lidt mere og kom saa ind til Jernbanearbejdet ved Maribo Sø. Her var Betalingen 2 Kr. om Dagen, hvilket var mange Penge i de Tider, men han skulde jo saa ogsaa selv sørge for Kost og Logi. Senere havde han

Digearbejde ved Kramnitse, og efter at han 1876 havde aftjent sin Værnepligt i 4 Maaneder paa Trekroner, fortsatte han med Arbejdet paa Digerne. Lysten til at se noget udenfor Lolland havde ogsaa meldt sig, og han kom til Fyn, hvor det først gik løs paa Faaborg-Ringebanen, dernæst ved Inddæmningen af Odense Fjord og endelig ved Odense-Bogensebanens Anlæg. Paa Sjælland har han arbejdet ved Køge-Præstøbanen og i Jylland ved Horsens-Julsminde, saa han har paa den Vis lært meget af sit Fædreland at kende. Længere hen i Tiden kom han til at berejse de danske Baner paa en Maade, som han sikkert ikke havde drømt om, da han som ukendt Arbejder sled med de forskellige Anlæg.

Ind imellem det grove legemlige Slid søgte han ogsaa at udvide sine Kundskaber og kom to Vintre paa Højskole, første Aar paa Emdrupborg og andet paa Hindsholm. Her satte han sig særlig ind i Landmaaling og Nivelering, hvilket senere kom ham stærkt tilgode, saa han kunde paatage sig flere forskellige større Arbejder; bl. a. forestod han i 7 Aar Dræningen paa Hardenberg. Ligeledes drænedes han hos Tesdorpf paa Sæddingegaard, anlagde Roespor paa Gædsersgaard, havde Jordarbejde ved Gædsersbanens Anlæg og meget mere af lignende Art.

Da han vilde stifte eget Bo, købte han en lille Ejendom paa 3 Tdr. Land i Skørtinge og boede her til 1927, da han flyttede til Saxkjøbing, hvor han nu nyder sit Otium sammen med sin Hustru, der baaede i lyse og mørke Dage har været ham en trofast og forstaaende Medhjælp. I Skørtingetiden groede ogsaa meget andet op om Vandman; f. Eks. var han 1892 med til at oprette Brugsforeningen og var i 15 Aar dens Formand og i 33 dens Regnskabsfører. — Husmandsbevægelsen havde han ligeledes stiftet Bekendtskab med, for en stor Del igennem Redaktør Ohlrich, der i sin Tid udgav »Husmandsbladet«, og den 8 Decbr. 1906 fik Vandman startet Sydhavsøernes første Husmandsforening i Skørtinge og blev selvfølgelig dens første Formand. Ikke længe efter kom Formandsposten for Samvirksomheden for Lolland-Falster, og 1914 blev han alle de danske Husmandsforeningers første Mand og Leder. Hvad han udenfor alt dette ellers har været betroet af store og ærefulde Tillidshverv, fylder en hel Side i den »blaa«. Det hele er Vandman af i Dag — i sig selv som noget af et Eventyr om den fattige Herregaardsarbejders Søn, der ved Dygtighed og Jernflid kom til at staa som en af Landets førende Mænd.

DEN ÆLDSTE GENERATION

4. DEL

INDHOLDSFORTEGNELSE:

	Side
Annine Olsen, Horslunde	5
Hans Christiansen, Skævenborg	7
Katrine Rasmussen, Bjerreskov	9
Anders Christiansen, Alstrup	10
Hanne Henriksen, »Svinghøj«	13
Anders Kranker, Hvilested	15
Christian Pedersen, Anderstrup	17
Anna Jensen, Paarup	19
Peter Petersen, Killerup	20
Marie Dose, Taareby	22
Karen Madsen, Sløsserup	24
Christian Clausen, Ryde	26
Margrethe Pedersen, Landet	28
Maren Møller, Karleby	30
Rasmus Hansen, Stubberup	31
Anders Hemmingsen, Rode Mark	34
Hanne Hansen, Købelev	36
Hans Jensen, Ho'eby	37
Hans Christian Hansen, Slemminge	39
Klaus Jørgensen, Forneby	41
Rasmus Piil, Hesnæs	43
Marie Skotte, Utterslev	45
Rasmus Borre, Maribo	47
Johanne Clausen, Vindeby	49
Jakob Rasmussen, Hillestolpe	50
Jesper Hemmingsen, Bogø	52
Trine Christiansen, Krønge	54
Dorthea Jacobsen, Himmerig	56
Kirsten Slente, Kraghave	58
Johan Jensen, Hullebæk	60
Marie Clausen, Tillitze	62
Peder Henriksen, Støby	64
Jørgen Linkhusen, Dannemarre	66
Sine Jakobsen, Vejringe	68

Karen Brandt, Kalø	70
Johanne Jensen, Gaabense	72
Anna Christiansen, Øverup	74
Niels Peder Jensen, Arninge	75
Rasmus Lassesen, Gloslunde	77
Andreas Hansen, Vestenskov	79
Lars Peder Hansen, Kappel	81
Ane Christensen, Vaalse Vesterskov	83
Marie Hansen, Volshave	85
Rasmus Andersen Palle, Ringsebølle	87
Margrethe Frandsen, Hillested	89
Peder Frederiksen, Errindlev	91
Peder Andersen, Virket	93
Rasmus Hansen, Sløse	95
Sofie Andersen, Godsted	97
Rasmus Jensen Vandman, »Arnen«	99